

**Friedrich
Katzmann**

**ROZWIĄZANIE
KWESTII
ŻYDOWSKIEJ
W DYSTRYKCIE
GALICJA**



**LÖSUNG
DER
JUDENFRAGE
IM DISTRIKT
GALIZIEN**



ROZWIĄZANIE KWESTII ŻYDOWSKIEJ
W DYSTRYKCIE GALICJA

Friedrich Katzmann

**ROZWIĄZANIE KWESTII ŻYDOWSKIEJ
W DYSTRYKCIE GALICJA**

Opracował Andrzej Żbikowski



Instytut Pamięci Narodowej

Warszawa 2001

Przeład na podstawie tłumaczenia opublikowanego w VI tomie
„Biuletynu Główniej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce”
Jolanta Pawłowska

Opracowanie graficzne
Krzysztof Findziński

Redakcja
Elżbieta Lewczuk
Anna Zawadzka

Skład i opracowanie cyfrowe obrazu
Wojciech Czaplicki
Wiesław Michalczyk
Krzysztof Siwiec

© Copyright
Instytut Pamięci Narodowej
Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Seria „Dokumenty”: tom 5

ISBN 978-83-7629-981-5

W S T Ę P

Friedrich (Fritz) Katzmann zapisał jedną z najczarniejszych kart okupacji niemieckiej w Polsce. Był bowiem współorganizatorem tak zwanej akcji Reinhard¹ (Einsatz Reinhard). Cel akcji – eksterminacja polskich Żydów – został osiągnięty. W latach 1942–1943 w Generalnej Guberni zginęła większość z 2,8 mln zamordowanych podczas niemieckiej okupacji polskich Żydów.

Biografia Katzmann² jest dość typowym przykładem kariery, jaką mógł zrobić fanatyczny wyznawca Adolfa Hitlera, jeśli w porę związał się z jego „czarną gwardią” Schutzstaffel (SS). Urodzony w 1906 r. w rodzinie górniczej, zdołał ukończyć jedynie szkołę ludową i zdobyć zawód cieśli. W wieku 21 lat wstąpił do Sturmabteilung der NSDAP (SA), po roku został członkiem NSDAP z numerem legitymacji poniżej stu tysięcy. W 1930 r. wstąpił do SS; krok ten z pewnością zadecydował o jego całym życiu. Przez następne lata zdobywał kolejne stopnie w 75. Standarte SS, w 1935 r. został jej dowódcą. Przełożeni oceniali go bardzo wysoko, toteż ten „polityczny żołnierz i fanatyk” został skierowany do szkoły dowódców SS w Dachau. W 1938 r. rekrutował ochotników do SS wśród sudeckich Niemców, od 9 września 1939 r. pracował w sztabie Selbstschutzu i policji w Krakowie. 1 listopada 1939 r. SS-Oberführer Katzmann otrzymał awans na dowódcę SS i policji w dystrykcie radomskim. Także na tym stanowisku nie zawiódł, bardzo sprawnie przeprowadzając obławę na polskich partyzantów w okolicy Końskich.

Najprawdopodobniej jeszcze w lipcu 1941 r., już jako SS-Brigadeführer, trafił do Lwowa. Otrzymał zadanie koordynowania działalności specjalnych oddziałów SS i policji, podlegających przybyłemu z Krakowa dowódcy Sipo i SD w Generalnej Guberni SS-Brigadeführerowi Eberhardowi Schöngartha. Powstały z inicjatywy Schöngartha specjalny oddział policyjny (Einsatzkommando zur besonderen Verwendung) kontynuował zapoczątkowane przez Einsatzgruppen represje wobec byłych urzędników sowieckich, działaczy politycznych, polskiej inteligencji oraz ludności żydowskiej. W oddziale znalazło się między innymi kilku podwładnych Katzmann³ z Radomia, w tym jego późniejsi najbliżsi współpracownicy w sztabie dowódcy SS i policji w dystrykcie Galicja (SS-und Polizeiführer, SSPF) Ernst Inquart, Anton Löhner, Willi Ost i Friedrich Hildebrand. We wrześniu 1941 r. większość jego członków weszła w skład lwowskiej komendantury policji politycznej i SD (Dienststelle des Kommandeurs der Sicherheitspolizei und des SD, KdS), liczącej od 350 do 400 policjantów i urzędników. Od 1 września 1941 do jesieni 1942 r. na jej czele stał SS-Obersturmbannführer dr Hellmut Tanzmann, wcześniej szef SD w dystrykcie warszawskim oraz zastępca Schöngartha w sztabie Einsatzkommando zur besonderen Verwendung (EK z. b. V.). Po zawieszeniu go w czynnościach z powodu oskarżenia o nadużycia finansowe obowiązki szefa KdS Lwów pełnił SS-Hauptsturmführer Richard Ulbing, a od 8 marca 1943 r. SS-Standartenführer dr Josef Witiska.

Sprawami żydowskimi zajmowały się Abteilung III (przemianowany później na IV) Gestapo oraz Abteilung IV (V) policji kryminalnej. Pierwszym kierował SS-Hauptsturmführer Kurt Stawizki, a referentami do spraw żydowskich byli kolejno SS-Hauptsturmführer Hans Nagel i SS-Sturmbannführer Erich Engels; w referacie pracowało od pięciu do ośmiu osób. Komendanturze lwowskiej podlegały placówki zamiejscowe (Aussenstellen des KdS) we wszystkich miastach powiatowych (ich personel liczył łącznie około 40, później 25 pracowników) oraz ich filie w kilku mniejszych miasteczkach, którym z kolei podlegały posterunki polskiej i ukraińskiej policji kryminalnej. W całym dystrykcie w policji politycznej i kryminalnej zatrudniano łącznie około 600 Niemców i drugie tyle Polaków i Ukraińców w formacjach pomocniczych.

W dystrykcie stacjonowały także trzy, cztery bataliony policji porządkowej (Ordnungspolizei, Orpo). Kierowali nią kolejno jako Kommandeur der Ordnungspolizei (KdO) Oberst Paul Worm, Oberstleutnant Joachim Stach i SS-Obersturmbannführer Walter von Soosten (od początku 1942 r. do sierpnia 1943 r., jego następcą został Oberstleutnant Franz Heitzinger). Policję porządkową wzmacniały niezbyt liczne placówki policji pomocniczej (w miastach Schutzpolizei, na terenach przygranicznych i we wsiach Gendarmerie). Na przełomie lat 1942 i 1943 w dystrykcie służyło 1083 skoszarowanych policjantów, 706 żandarmów i 210 policjantów w placówkach Schutzpolizei.

Katzmann został mianowany dowódcą SS i policji w nowo utworzonym dystrykcie Galicja ostatecznie 13 października 1941 r. (Heinrich Himmler myślał początkowo o Carlu-Albrechcie Obergu, w literaturze pojawia się też data mianowania Katzmanna 17 października), formalnie pozostał na tym stanowisku do kwietnia, w rzeczywistości do czerwca 1943 r. Od samego początku do jego kompetencji – stanowisko terytorialnego SSPF utworzono krótko po zajęciu Polski – należał między innymi nadzór nad ludnością żydowską. Pod względem prawnym SSPF podlegał bezpośrednio gubernatorowi dystryktu. Za czasów Katzmanna dystryktem lwowskim zarządzali kolejno dr Karl Lasch (jego zwierzchnik w dystrykcie radomskim), a po jego aresztowaniu w styczniu 1942 r. SS-Gruppenführer Otto Wächter – w praktyce jego jedynym bezpośrednim zwierzchnikiem był wyższy dowódca SS i policji w Generalnej Guberni SS-Obergruppenführer Friedrich Wilhelm Krüger (do jesieni 1943 r.).

Akcja Reinhard (Einsatz Reinhard)

Następne etapy kariery Katzmanna wiązały się ściśle z jego udziałem w zagładzie żydowskich mieszkańców Generalnej Guberni. 1 stycznia 1942 r. jednocześnie z Odilo Globocnikiem, został mianowany generałem policji, a w połowie tego roku pełnomocnikiem na dystrykt Galicja Komisarza Rzeszy do Spraw Umocnienia Niemieckości na okupowanych terytoriach (Beauftragter des Reichskommissars für die Festigung deutschen Volkstums). Na przełomie lat 1941 i 1942 Katzmann wraz ze swoim sztabem rozpoczął przygotowania do realizacji „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”. Wydaje się bardzo prawdopodobne – sugeruje to Sandkühler – że Katzmann otrzymał wytyczne w tej kwestii osobiście od samego Reichsführera SS Heinricha Himmlera podczas jego pobytu we Lwowie.

Decyzja w sprawie wymordowania europejskich Żydów dojrzywała stopniowo. Pierwszym bezspornie krokiem było podjęcie na przełomie lipca i sierpnia 1941 r. decyzji w sprawie fizycznej likwidacji ludności żydowskiej na terenach wchodzących w skład Związku Radzieckiego, czego wyrazem było włączenie do masowych egzekucji przeprowadzanych na zajmowanych terytoriach żydowskich kobiet i dzieci. Na przełomie września i października zdecydowano o losie Żydów z Generalnej Guberni, następnie, najpóźniej w grudniu, Hitler podjął osobiście decyzję w sprawie zagłady wszystkich Żydów europejskich. Niemniej już 17 września zaczęły się deportacje do Generalnej Guberni Żydów z dużych miast w Niemczech. Ta decyzja została następnie – najpóźniej na początku 1942 r. – nieco zmodyfikowana, gdyż rozważano możliwości wcześniejszego wykorzystania na rzecz maszyny wojennej osób zdolnych do pracy. Ostatecznie wiosną tego roku zrezygnowano z tej koncepcji i przyjęto radykalną wersję „ostatecznego rozwiązania”, czyli wymordowania wszystkich Żydów mieszkających na terytoriach kontrolowanych przez Niemcy. W pierwszej kolejności postanowiono pod pretekstem „wysiedlenia na Wschód” zamordować Żydów z Generalnej Guberni i tzw. Kraju Warty.

Inicjatorem akcji masowego uśmiercania żydowskich mieszkańców GG był SS-Brigadeführer i generał major policji Odilo Globocnik, dowódca SS i policji w dystrykcie lubelskim, sama zaś operacja łączyła się z szerszymi planami przesiedleń w dystrykcie w ramach przygotowań do jego całkowitej germanizacji. Swoją projekt Globocnik prawdopodobnie przesłał Reichsführerowi SS Heinrichowi Himmlerowi około 1 października, ten zaś w ciągu następnych dwóch tygodni uzyskał akceptację Hitlera. Decydujące ustalenia co do sposobów realizacji pomysłu podjęto na konferencji władz dystryktu z generalnym gubernatorem Hansem Frankiem 17 października 1941 r. w Lublinie. Cztery dni wcześniej – 13 października – Himmler w obecności wyższego dowódcy SS i policji w GG SS-Gruppenführera Wilhelma Krügera powierzył Globocnikowi zadanie budowy w ramach „akcji Reinhard” pierwszego ośrodka masowej zagłady w Bełżcu. O budowie dwóch następnych obozów śmierci w Sobiborze i Treblince zdecydowano podczas berlińskiej konferencji przy ul. Am Grossen Wannsee odbytej 20 stycznia 1942 r. Zgodnie z jej protokołem ustalono wówczas cel „akcji” – fizyczną likwidację prawie dwóch milionów trzystu tysięcy żydowskich mieszkańców pięciu dystryktów Generalnej Guberni (już w trakcie trwania „akcji” objęto nią Żydów z Okręgu Białystok), oraz podjęto szereg konkretnych decyzji, co do sposobu jej przeprowadzenia.

Przeprowadzeniem „akcji” miał kierować specjalny, usytuowany w Lublinie, sztab. Jego prace nadzorował Odilo Globocnik, pracami bieżącymi kierował SS-Sturmbannführer Hermann Hoefle, specjalista od spraw żydowskich w Głównym Urzędzie Bezpieczeństwa Rzeszy. Jego najbliższym współpracownikiem został kapitan policji Christian Wirth, kierujący wcześniej procederem masowego uśmiercania umyślowo chorych w zakładach w Hartheim i Hadmar. Wirth był początkowo komendantem obozu w Bełżcu, a od sierpnia 1942 r. Inspektorem obozów śmierci działających w ramach „akcji Reinhard”. Spośród personelu „akcji” T-4 (kryptonim masowej eutanazji umyślowo chorych na terenie Rzeszy) wywodziła się większość kadry zatrudnionej przez Hoeflego i Wirtha. W sumie sztab „akcji Reinhard” i trzy obozy śmierci zatrudniały 92 Niemców oraz 300-350 strażników, najczęściej pochodzenia ukraińskiego, przeszkolonych w Obozie Szkoleniowym w Trawnikach koło Lublina.

Wyboru lokalizacji trzech wspomnianych obozów wzdłuż linii Bugu, w pasie przygranicznym GG, Komisarjatu Rzeszy Ukraina i Okręgu Białystok, dokonano zapewne z inicjatywy Globocnika, mogącego łatwo kontrolować ich pracę z Lublina. Wszystkie usytuowano w pobliżu niewielkich stacji kolejowych, leżących na ważnych szlakach komunikacyjnych, w sporej jednak odległości od większych centrów miejskich, co pozwalało ukryć masowe zbrodnie zarówno przed polskim społeczeństwem, jak i niemiecką administracją. Przy pracach nad budową obozów śmierci wykorzystano polskich i żydowskich więźniów obozów pracy przymusowej, przy ich rozbudowie korzystano już jedynie z części Żydów przewożonych na zagładę. Prace nad budową obozu śmierci w Bełżcu rozpoczęto w listopadzie 1941 r., Sobiboru w marcu 1942 r., a Treblinki w maju 1942 r. W komory gazowe, w których mordowano spalinami z silników czołgowych, obozy wyposażała ekipa z Centralnego Zarządu Budownictwa SS i Policji w Lublinie, kierowana przez SS-Obersturmführera Richarda Thomalle, późniejszego pierwszego komendanta obozu w Sobiborze.

Pierwszy obóz śmierci w Bełżcu rozpoczął funkcjonowanie 17 marca 1942 r., jako pierwszych zamordowano Żydów lubelskich, w następnych dniach ofiarami komór gazowych padli żydowscy mieszkańcy Lwowa. Sobibór rozpoczął morderczą działalność na początku maja, a Treblinka 23 lipca. Szacuje się, że łącznie w trzech obozach zamordowano prawie półtora milionów Żydów i kilka tysięcy Cyganów, dowiezionych w 413 transportach. Wśród ofiar było 130 tys. Żydów spoza Polski (9% ogółu ofiar). Największe żniwo zebrała Treblinka, zamordowano w tym obozie 850 tys. osób, w tym około 300 tys. Żydów z Warszawy. Obóz funkcjonował do 2 sierpnia 1943 r., w którym to dniu wybuchło powstanie, kilkuset więźniom udało się zbiec, część instalacji obozowych została zniszczona. W Sobiborze zginęło około 130 tys. Żydów, w tym 85 tys. z zagranicy, 14 października 1943 r. udało się uciec części ostatniej grupy więźniów. Z Bełżca udało się wydostać zaledwie jednej osobie, zamordowano tu prawie pół miliona Żydów.

Niemieckim zarządom obozów udało się prawie całkowicie zatrzeć ślady zbrodni. Z początku wprawdzie ofiary chowano w masowych dołach, lecz od pierwszych miesięcy 1943 r. zwłoki zaczęto wykopywać i spalać na ogromnych rusztach, prochy zaś rozsypywać po okolicznych polach. Majątek po zamordowanych wywożono systematycznie do specjalnych magazynów SS w Lublinie, pieniądze deponowano na osobnym koncie sztabu „akcji Reinhard”. Łącznie zbrodniczy proceder dostarczył skarbowi Rzeszy majątku ocenianego na 178 mln marek niemieckich.

Jak wynika ze sprawozdania kierującego „akcją” Odilo Globocnika z 5 stycznia 1944 r., trwała ona do 17 października 1943 r. W jej trakcie zamordowano 70% żydowskich mieszkańców Generalnej Guberni, Okręgu Białystok i polskich terytoriów włączonych do Rzeszy.

Zagłada Żydów galicyjskich

W Galicji Żydów zaczęto mordować na długo przed akcją Reinhard, w niektórych miejscowościach jeszcze przed ich zajęciem przez Niemców. Kilka tysięcy Żydów zginęło w trakcie lokalnych pogromów z rąk miejscowej ludności ukraińskiej. Całą Galicję Wschodnią Niemcy i Węgrzy zajęli do 8 lipca 1941 r. Nie wiadomo, ilu było Żydów wśród 115 000 osób ewakuowanych w głąb Rosji, szacuje się, iż 35 000. Wiadomo jednak, że w przyszłym dystrykcie Galicja pozostało ich od 500 do 530 000, w samym Lwowie (w końcu sierpnia 1941 r.) około 160 000.



Za Wehrmachtem w głąb Galicji podążały cztery oddziały Einsatzgruppe C (Sonderkommando 4a i 4b oraz Einsatzkommando, EK, 5 i 6), do 11 lipca nazywanej Einsatzgruppe B, EG-B, liczące około tysiąca policjantów i żołnierzy (wzmocnione 9. rezerwowym batalionem policji i plutonem Waffen-SS), dowodzone przez SS-Standartenführera dr. Otto Rascha. EG-C podlegała wyższemu dowódcy SS i policji dla południowej Rosji Friedrichowi Jekkelnowi. Na terenie Galicji Wschodniej EG-C przebywała od 30 czerwca do 7 lipca. W końcu czerwca jej zadania przejęła specjalna jednostka policyjna (EK z. b. V.) dowodzona przez dowódcę Sipo i SD (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD, BdS) z Krakowa (z siedzibą we Lwowie) Eberharda Schöngartha, licząca około 150 osób.

Wojska niemieckie wkroczyły do Lwowa 30 czerwca 1941 r. około godziny 11, władzę w mieście przejęła administracja wojskowa; komendantem wojskowym południowych terenów tyłowych był od 9 lipca gen. Karl von Roques. W samym Lwowie wojsko powołało komendaturę polową (Oberfeldkommandantur). Część jej pierwszych rozporządzeń porządkowych dotyczyła Żydów: konfiskata radioodbiorników, przymus pracy, wydalenie z miasta osób nie posiadających meldunku.

Razem z Niemcami w nocy z 29 na 30 czerwca wkroczył do Lwowa liczący 600 żołnierzy batalion ukraiński Nachtigall, dowodzony przez Romana Suchewycza i porucznika dr. Albrechta Herznera z Abwehry, oficerem politycznym był Teodor Oberländer. Żołnierze nosili mundury SS, ale z żółto-błękitnymi pagonami; we Lwowie przebywali do 7 lipca. Batalion zajął ratusz, katedrę grekokatolicką św. Jura, stację radiową oraz więzienia na ul. Łackiego i Zamarstynowskiej. 30 czerwca działacze jednej z frakcji Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów, kierowanej przez Stepana Bandere (OUN-B), opublikowali proklamację niezależności Ukrainy i powołali – bez uzgodnienia z Niemcami – rząd tymczasowy, z Jarosławem Stečko na czele. Na ścianach domów pojawiły się plakaty, nawołujące do odwetu na komunistach i Żydach. Następnego dnia rozpoczął się, trwający do 3 lipca, pogrom ludności żydowskiej, do którego wyraźnie zachęcali Niemcy. Rozlepiali w mieście antyżydowskie afisze, niemieckie kroniki filmowe podały informacje o mordach w więzieniach sowieckich, specjalna ekipa Wehrmachtu filmowała sam pogrom. Pretekstem stało się odkrycie w więzieniach zwłok więźniów, głównie Polaków i Ukraińców, zamordowanych przez uciekających bolszewików.

Przed ucieczką z miasta NKWD wymordowało większość więźniów we wszystkich więzieniach i aresztach lwowskich. Szczegóły tej zbrodni wciąż nie są znane, zwłaszcza jeśli chodzi o areszty śledcze NKWD w budynkach sądowych przy ul. Batorego (Sąd Apelacyjny), ul. Sądowej oraz w budynku komisariatu Policji Państwowej przy ul. Jachowicza. Największe więzienie we Lwowie mieściło się w zabudowaniach poklasztornych przy ul. Kazimierzowskiej 24 (tak zwane Brygidki, Rosjanie podpalili je przed ewakuacją). W czerwcu przetrzymywano tam 3688 osób. Po wybuchu wojny z Niemcami do „starych” więźniów dołączyła grupa Ukraińców podejrzanych o udział w dywersji zbrojnej z 24–25 czerwca (grupy OUN ostrzelały wycofujące się z miasta kolumny wojsk). W więzieniu przy ul. Łackiego 1 przetrzymywano około tysiąca więźniów, tyłuż w więzieniu wojskowym przy Zamarstynowskiej 9, a w tak zwanych Małych Brygidkach przy ul. Jachowicza 752 osoby. 527 więźniów wywieziono specjalnym eszelonem 22 czerwca po południu bądź 23 rano. Większość więźniów – według szacunków okupantów niemieckich po ekshumacji w latach 1941–1942 od 3100 do 3500 osób – rozstrzelano między 24 a 28 czerwca. Wśród zamordowanych było ponad 200 Żydów, czemu później zaprzeczali miejscowi Ukraińcy. Zgodnie z dokumentacją NKWD (dane z 2 lipca): „ubyło według pierwszej kategorii”, czyli zamordowano w trzech wymienionych więzieniach, 2464 więźniów (we wszystkich więzieniach na tak zwanej Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainie prawie 10 000 na ponad 36 000 więźniów).

Mordy w więzieniach posłużyły Ukraińcom za pretekst, by urządzić pogrom miejscowej ludności żydowskiej. Kilka tysięcy Żydów wygnanych z mieszkań bądź złapanych na ulicach Ukraińcy zagnali przy pomocy Niemców do więzień na ulicy Kazimierzowskiej (Brygidki), Łackiego, Zamarstynowskiej (koszary), Pelczyńskiej (budynek elektrowni, w którym zainstalowało się gestapo) i Jachowicza. Tam musieli ekshumować i myć zwłoki oraz wykonywać inne prace;

większość – od 2000 do 4000 – zamordowano na miejscu bądź na ulicach. Sprawcami mordu byli głównie Ukraińcy, choć poświadczony jest też udział esesmanów z Sonderkommando 4b. Komando, dowodzone przez Willego Hermanna, stacjonowało w mieście od 30 czerwca, po jego odejściu 2 lipca do Tarnopola we Lwowie przebywały przez kilka dni EK 5 i EK 6. To drugie komando rozstrzelało za miastem w lasu Wieliczki 100 Żydów, co potwierdził podczas procesu norymberskiego dowódca EK 5 Erwin Schultz (wspominał także o przetrzymywaniu 2500–3000 aresztowanych Żydów na miejskim stadionie). Od 2 lipca w pogromie uczestniczyli policjanci z BdS-Kommando Lemberg, pododdziału EK z. b. V. dowodzonego przez Eberharda Schöngartha – to oni zamordowali 5 lipca na Wzgórzu Wóleckim 22 profesorów lwowskich wyższych uczelni i 10 członków ich rodzin – oraz dziesiątki żołnierzy Wehrmachtu i żandarmerii polowej (dopiero 29 lipca gen. von Roques wydał rozkaz zabraniający żołnierzom udziału w pogromach). Między 6 a 8 lipca aresztowano około 2000 Żydów, osadzono ich w siedzibie gestapo przy ul. Pełczyńskiej, a po dwóch dniach tortur rozstrzelano w Lesie Biłohorskim pod Lwowem. Na tym się jednak nie skończyły „rozliczenia z bolszewikami i Żydami”. Między 25 a 27 lipca urządzono tak zwane dni Petlury (Semena Petlurę zastrzelił 26 maja 1926 r. w Paryżu polski Żyd Szalom Szwarbart w odwecie za pogromy z lat 1918–1920). Na ulicach i w więzieniach (głównie na Łackiego) zamordowano kolejne 1500–2000 osób. W pogromie obok miejscowych Ukraińców brali udział chłopcy z okolicznych wsi.

Na początku sierpnia 1941 r. spalono lwowskie synagogi: wielką, tak zwaną miejską przy ul. Boimowej, nową przy ul. Bogdanowskiej, synagogę przy ul. Sykstuskiej, Złotej Róży oraz Tempel na Żółkiewskiej.

30 czerwca ukonstytuowała się we Lwowie Ukraińska Rada Narodowa pod przewodnictwem Kosta Łewyckiego. Rada powołała Zarząd Miejski we Lwowie, burmistrzem został mianowany 30 czerwca przez samozwańczy rząd ukraiński Jarosława Stecki Jurij Polański, przed wojną pracownik lwowskiego kuratorium, w czasach sowieckich profesor geografii na uniwersytecie. Zachował to stanowisko po aresztowaniu Stecki i ustanowieniu 1 sierpnia dystryktu lwowskiego (w połowie miesiąca został jednak przeniesiony do władz szkolnych).

Polański powołał 22 lipca Radę Żydowską we Lwowie (Judenrat) z dr. Józefem Parnasem na czele (po odmowie prof. Maurycego Allerhanda, światowej sławy prawnika; zamordowanego w sierpniu 1942 r. w obozie janowskim). Siedzibą Rady Żydowskiej był szpital żydowski przy ul. Starotandetnej 2. W pierwszych dniach sierpnia komendant wojskowy południowego okręgu tyłów gen. Karl von Roques nałożył na gminę lwowską kontrybucję w wysokości 20 mln rubli, niemiecki starosta miasta Hans von Kujath przedłużył termin do 12 sierpnia. By wywiązać się z tego zadania, Judenrat powołał policję porządkową. Jej status usankcjonował dopiero rozkaz dowódcy policji w dystrykcie z 8 listopada 1941 r. Po dwóch miesiącach jej stan wynosił 500 osób (nieco później około 750), dowodzili nimi Maks Guliger-Szapiro i Baruch Rojzen.

Około 10 listopada 1941 r. na prezesa Judenratu powołano dr. Adolfa Rothfelda, dotychczasowego zastępcę. Parnas został około 1 listopada aresztowany, a później rozstrzelany w więzieniu na Łackiego za odmowę wysłania do obozu pracy w Kurowicach 500 lwowskich Żydów. Kolejnymi prezesami lwowskiej Rady Żydowskiej byli dr Henryk Landesberg (powieszono go wraz z większością członków Judenratu 1 września 1942 r. na balkonie domu przy ul. Łokietka – za egzekucję musiał zapłacić nowy Judenrat) i do końca lutego 1943 r. dr Edward Ebersson.

7 sierpnia 1941 r. generalny gubernator Hans Frank wprowadził w dystrykcie Galicja, który podlegał mu od 1 sierpnia, ustawodawstwo antyżydowskie obowiązujące w Generalnej Guberni. Uzupełnienia odnoszące się do „oznaczenia Żydów i Żydówek w GG” wydano 6 września 1941 r., choć opaski z gwiazdą Dawida lwowscy Żydzi musieli nosić już co najmniej od 5 sierpnia. Nie wiadomo, czy weszło w życie wydane 12 lipca przez gen. von Roquesa zarządzenie o rejestracji i oznaczeniu ludności żydowskiej, podobno potwierdził je wojskowy komendant Lwowa płk von Prittwitz. 15 lipca w mieście rozwieszono rozporządzenie, nakazujące Żydom, także przechrztom do trzeciego pokolenia, noszenie na prawym ramieniu białej opaski z błękitną gwiazdą Dawida.

Ostatecznie w całym dystrykcie przymus noszenia opasek wprowadziło rozporządzenie szefa urzędu gubernatora (Amtschef) SS-Sturmbannführera dr. Ludwiga Losackera z 26 sierpnia (obowiązywało od 15 września).

Kolejną szykaną wobec Żydów w dystrykcie Galicja było wprowadzenie 7 sierpnia przymusu pracy; dotyczył mężczyzn od 14. do 60. roku życia. Wszyscy podlegali niemieckim urządowi pracy (Arbeitsamt, w dystrykcie kierował nim dr Richard Nitsche); lwowski, przy ul. Zamkniętej 5, powstał jeszcze w lipcu. Od 11 lipca był to jedyny organ odpowiedzialny za pracę przymusową ludności żydowskiej, w oddziałach powiatowych odpowiednie zarządzenia ogłoszono miesiąc później. W Urzędach Pracy działały tak zwane Judeneinsatzstellen (Oddziały do Spraw Zatrudnienia Żydów); we Lwowie urząd mieścił się przy ul. Sakramenckiej 8, następnie przy ul. Zamkniętej i na pl. Misjonarskim, w dawnej szkole im. M. Reja, kierował nim Heinz Weber. Z czasem opracowano w nich kartoteki żydowskich robotników według zawodów. Dla całego dystryktu Nitsche polecił je sporządzić 20 września. Odpowiednie agendy starostw miały dostarczyć im w ciągu miesiąca spisy Żydów zdolnych do pracy. W samym Lwowie zarejestrowano między 1 a 15 października ponad 50 000 mężczyzn od 12. roku życia oraz „zdatne do pracy kobiety”. O kolejnej rejestracji powiadomiono Żydów lwowskich 13 marca 1942 r., w przeddzień pierwszej deportacji.

Przesiedlenia lwowskich Żydów do odrębnej dzielnicy zaczęły się po wydaniu 12 lipca 1941 r. przez gen. von Roquesa rozkazu o tworzeniu gett. Wydanie zarządzeń wykonawczych odroczone, ponieważ koncentracja w getcie utrudniała werbunek siły roboczej. W Generalnej Guberni Hans Frank w rozporządzeniu z 15 października 1941 r. pod groźbą kary śmierci zakazał opuszczać samowolnie getta. Gubernator dystryktu Galicja dr Karl Lasch obwieszczenie o utworzeniu getta w północnej części miasta, na północ od linii kolejowej Lwów–Tarnopol, ostatecznie podpisał 8 listopada 1941 r. Kolejno miano zasiedlać sześć rejonów w IV okręgu miejskim, w dzielnicach Zamarstynów i Kleparów (wjazd od ul. Pełtewnej; nazwy ulic należących do getta opublikowano w „Lemberger Zeitung” 15 listopada), 19 listopada starosta lwowski Hans von Kujath zdecydował, że rejon 2. i 3. jest przeznaczony dla rzemieślników, ich ausweisy odpowiednio ostemplowano. Tego samego dnia Kujath wydał także „zarządzenie wykonawcze”, zgodnie z którym Polacy i Ukraińcy mieli opuścić tereny getta do 14 grudnia. W mieście znajdowało się wówczas około 110 000 Żydów. Termin ten następnie przesunięto. 28 lutego 1942 r. nowy starosta dr Egon Höller z powodu epidemii tyfusu, która wybuchła na początku roku, zezwolił pozostać poza gettem tym Żydom, którym nie wyznaczono jeszcze nowych mieszkań. Niektórzy mieszkali poza gettem do września 1942. Nie zamierzano otaczać getta murem, planowano bowiem rychłe „wysiedlenia”.

Problem zamknięcia ludności żydowskiej w getcie powrócił w czasie akcji Reinhard. Nowe zarządzenie wydał 21 sierpnia 1942 r. dowódca SS i policji w dystrykcie Fritz Katzmann, ustalając ostateczny termin na 7 września, 16 listopada wydał „zarządzenie uzupełniające” o karze śmierci dla pozostających po stronie aryjskiej Żydów i osób ich ukrywających. Przesiedlenie do getta (znacznie zmniejszonego w porównaniu z dawną dzielnicą żydowską, otoczonego drewnianym, wysokim na 2,5 m płotem) zakończyło się ostatecznie 17 października 1942 r. W tym czasie zamordowano tysiące Żydów, policja niemiecka wylapywała ich na granicy getta, pod mostem kolejowym. Starszych i chorych mężczyzn, kobiety i dzieci, po selekcji przy wejściu do getta na ul. Pełtewnej i Kleparowskiej, ładowano na ciężarówki, wywożono na egzekucje do lasu koło Lesienic (droga na Tarnopol) i tam mordowano. W położonym w lesie jarze zabijano później więźniów obozu janowskiego oraz jeńców sowieckich; w sumie zginęło tu około 200 000 osób.

Żydzi lwowscy byli pierwszymi ofiarami galicyjskiego rozdziału akcji Reinhard (taką nazwę nosiła od 4 czerwca 1942 r., czyli od śmierci 27 maja 1942 r. Reinharda Heydricha, jednego z jej głównych pomysłodawców, szefa Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy, RSHA).

W pierwszej kolejności postanowiono zgładzić osoby nieprzydatne dla niemieckiej gospodarki wojennej. Szef lwowskiego urzędu pracy 25 lutego 1942 r. wydał zarządzenie nakazujące żydowskim rzemieślnikom zaopatrzenie się w nowe karty pracy. Wywózki do Bełżca osób starszych, nie posiadających takich kart, rozpoczęły się 14 marca 1942 r. Do 20 kwietnia wysłano tam około 14 000–15 000 osób. Punkt zborny (Durchgangslager) w którym przeprowadzano

selekcję na podstawie imiennych wniosków niemieckich przedsiębiorców i ostemplowanych w urzędzie pracy kart, mieścił się w szkole im. Jana III Sobieskiego przy ul. Zamarstynowskiej. W nocy z 24 na 25 czerwca zgładzono na Piaskach, na terenie obozu janowskiego, około 2000 osób. 19 lipca Himmler wydał rozkaz zakończenia eksterminacji ludności żydowskiej do końca roku. Między 10 i 22 sierpnia deportowano 40 000 lwowskich Żydów (wielka deportacja), około tysiąca zamordowano na miejscu. Kolejna wywózka nastąpiła między 18 i 20 (24) listopada 1942 r. (około 10 000 wysłano do Bełżca); 5 i 6 stycznia 1943 r. 4000 osób wysłano do Sobiboru, a kilkanaście tysięcy zamordowano na Piaskach Łyczakowskich; zginęli wówczas wszyscy członkowie Judenratu. Getto zamieniono na Judenlager (Julag). Jego komendantem mianowano SS-Scharführera Wilhelma Mansfelda, a po nim Josefa Grzimka (od 19 lutego). Obóz, w którym znajdowało się około 20 000 osób, zlikwidowano między 23 maja a 20 czerwca 1943 r., połowa mieszkańców zginęła pod gruzami palącego się getta, pozostałych rozstrzelano na Piaskach. Na początku maja kilka tysięcy młodych mężczyzn przeniesiono do obozu janowskiego.

Poza Lwowem masowe mordy Żydów z dystryktu Galicja zaczęły się także na długo przed rozpoczęciem właściwej akcji Reinhard. Po tak zwanych lokalnych pogromach z lipca 1941 r., dziele przede wszystkim ukraińskich sąsiadów, spokój nie na długo zagościł w dzielnicach żydowskich. 6 października 1941 r. specjalne komando policji bezpieczeństwa zamordowało ponad tysiąc Żydów z Nadwórnej, 12 października ich los podzieliło 12 000 Żydów ze Stanisławowa, w tym ponad tysiąc wygnańców z należącej do Węgier Ukrainy Zakarpackiej. W egzekucjach na stanisławowskim cmentarzu brali udział obok esesmanów niemieccy policjanci z batalionu nr 133. Zarówno te, jak i wiele późniejszych egzekucji – w Delatynie, Bolechowie, Kołomyi, Kosowie, Zborowie, Drohobyczu, Borysławiu, Zaleszczykach, Borszczowie, Kamionce Strumiłowej, Brzeżanach – przeprowadzonych jesienią 1941 r. miały na celu zdziesiątkowanie ludności żydowskiej przed przesiedleniem jej do gett. Ofiarami padły przede wszystkim osoby starsze, słabsze fizycznie oraz kobiety i dzieci, według okupanta nieprzydatne do pracy na rzecz niemieckiej maszyny wojennej. Pozostałych przy życiu Żydów umieszczono w gettach (pierwsze powstało w Tarnopolu jeszcze we wrześniu, oficjalnie pozwolono je zakładać 17 grudnia 1941 r.), powstałych we wszystkich miastach powiatowych i kilku większych osiedlach miejskich. Mieszkali w nich we względnie spokojnym przez następne 6–10 miesięcy.

Żydów z prowincji masowo deportowano w ramach akcji Reinhard do Bełżca od lipca do listopada 1942 r., we wrześniu i październiku ostatecznie zlikwidowano większość skupisk żydowskich w powiatach Stryj, Rawa Ruska, Kołomyja, Czortków, Tarnopol, Sambor, Drohobycz, Kamionka Strumiłowa, Brzeżany i Stanisławów, w listopadzie także w powiecie lwowskim i złoczowskim. W końcu grudnia 1942 r., tuż po likwidacji ośrodka zagłady w Bełżcu, w dystrykcie zostało – jeśli wierzyć inspektorowi do spraw statystyki przy urzędzie Reichsführera SS Richardowi Korherrowi – nieco ponad 160 000 Żydów. Około 110 000 mieszkało przez następne tygodnie, a czasem miesiące, w 32 tak zwanych gettach wtórnych, powstałych na mocy decyzji Krügera z 10 listopada (w rzeczywistości 1 grudnia w dystrykcie istniało 35 gett), a około 40 000 w obozach pracy. Prawie wszyscy zostali zabici do 23 czerwca następnego roku.

Jak podaje Katzmann, podczas akcji Reinhard do 27 czerwca 1943 r. zamordowano 434 329 Żydów z dystryktu Galicja, w tym ponad 100 000 ze Lwowa. Kilka miesięcy dłużej trwała gehenna kilkudziesięciu tysięcy uwięzionych w obozach pracy, w większości zamordowanych w listopadzie 1943 r. podczas kolejnej akcji Erntefest (Dożynki). Zginęli wówczas ostatni więźniowie lwowskiego obozu koncentracyjnego przy ul. Janowskiej.

Zwierzchnicy Katzmannna wysoko ocenili jego gorliwość i skuteczność w dziele zagłady Żydów galicyjskich. 30 stycznia 1943 r. został promowany na stopień SS-Gruppenführera i generała porucznika policji, a 20 kwietnia awansowano go na stanowisko wyższego dowódcy SS i policji w okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie. Jego następcą w Galicji miał być SS-Brigadeführer Jürgen Stroop, który nie mógł jednak opuścić Warszawy z powodu powstania w getcie. Katzmann wyjechał ostatecznie ze Lwowa na początku lipca; od 10 lipca 1943 r. do lutego 1944 r. stanowisko

dowódcy SS i policji w dystrykcie Galicja sprawował, doświadczony w pacyfikacjach na Kaukazie i Krymie, SS-Brigadeführer Theobald Thier.

Nie tak jednoznaczna była ocena cech osobowościowych Katzmanna. Szef kadr w urzędzie Himmlera Maximilian von Herff wyraził opinię, że jest to typ „starego bojowca i zawadiaki”, nie zaś „taktyka i dyplomaty”, raczej przydatnego do „pionierskiej pracy na Wschodzie” niż w starej Rzeszy. Obawiano się, że w Gdańsku Katzmann jedynie zaostrzy konflikty między SS a Gauleiterem Albertem Forsterem, do czego zresztą później doszło. Niepewny dalszej kariery, Katzmann postanowił przypomnieć zwierzchnikom o swoich galicyjskich dokonaniach: 30 czerwca 1943 r. na ręce bezpośredniego przełożonego SS-Obergruppenführera Krügera wysłał raport *Rozwiązanie kwestii żydowskiej w Galicji*. Zapewne pomysł i tytuł zaczerpnął z raportu Jürgena Stroopa, który opis pacyfikacji żydowskiej Warszawy przedstawił w raporcie *W Warszawie nie istnieje już dzielnica żydowska*.

Katzmannowi, tak ja wielu innym wielkim zbrodniarzom, udało się uniknąć odpowiedzialności. Jak ustalił Thomas Sandkühler, końca wojny doczekał na wyspie Fehmarn. Postarał się o fałszywy paszport i pod nazwiskiem Bruno Albrecht ukrył się w zachodnich Niemczech. W ucieczce do Argentyny przeszkodziła mu podobno choroba. Przez kilka lat pracował w tartaku w okolicach Wirtembergi, na krótko przed śmiercią przeniósł się do Darmstadt-Griesheim, gdzie po wojnie osiedliła się jego rodzina. Zmarł w tutejszym szpitalu w 1957 r. Prawdziwą tożsamość zmarłego potwierdziła pielęgniarka, której się zwierzył dwa lata wcześniej.

Andrzej Żbikowski

Przypisy

¹ Ostatnio dyskusję nad tym zagadnieniem podsumował Bogdan Musiał w artykule *The Origin of „Operation Reinhard”: The Decision-Making Process for the Mass Murder of the Jews in the Generalgouvernement*, „Yad Vashem Studies”, t. XXVIII, 2000.

² Podstawowym źródłem informacji o Friedrichu Katzmannie są obszerne biogramy, opracowane przez wybitnych niemieckich historyków Holokaustu Thomasa Sandkühlera – *„Endlösung” in Galizien. Der Judenmord in Ostpolen und die Rettungsinitiativen von Berthold Beitz 1941–1944* (Bonn 1996) i Dietera Pohla: *Nazionalsozialistische Judenverfolgung in Ostgalizien 1941–1944. Organisation und Durchführung eines staatlichen Massenverbrechens* (München 1996).

Bibliografia:

Do ważniejszych prac poświęconych zagładzie galicyjskich Żydów należą ponadto:

T. Berenstein, *Eksterminacja ludności żydowskiej w dystrykcie Galicja (1941–1943)*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” (dalej: „BŻIH”), nr 61, 1967, s. 3–58; *idem*, *Praca przymusowa ludności żydowskiej w tzw. dystrykcie Galicja (1941–1944)*, „BŻIH”, nr 69, 1969, s. 3–46; W. Bonusiak, *Małopolska Wschodnia pod rządami Trzeciej Rzeszy*, Rzeszów 1990; J. Chonigsman, *Katastrofa lwowskiego jewrejstwa*, Lwów 1993; F. Friedman, *Zagłada Żydów lwowskich*, Łódź 1945; B. Guttermann, *Days of Horror. Jewish Testimonies from German Occupied Lemberg 1941–1943*, Tel Aviv 1991; Z. Hoffman, *Z teki lwowskiej*, „BŻIH”, nr 114–115, 1980, s. 135–145; T. Jędruszczak, *Początki okupacji niemieckiej w tzw. dystrykcie galicyjskim w 1941 r.*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia” t. 36, Wrocław 1981, s. 207–216; E. Jones, *Żydzi we Lwowie w okresie okupacji 1939–1945*, Łódź 1999; P. Klein (Hg.), *Die Einsatzgruppen in der besetzten Sowjetunion 1941/42. Die Tätigkeits- und Lageberichte des Chefs der Sicherheitspolizei und des SD*, Berlin 1997; A. Krugłow, *Deportacje ludności żydowskiej z dystryktu Galicja do obozu zagłady w Bełżcu w 1942 r.*, „BŻIH”, nr 151, 1989, s. 101–118; J. Marszałek, *System obozów śmierci w Generalnym Gubernatorstwie i jego funkcje (1942–1943)*, „Zeszyty Majdanka” t. 17, 1996; B. Musiał, *„Kontrrevolutionäre Elemente sind zu erschiessen”. Die Brutalisierung des deutsch-sowjetischen Krieges im Sommer 1941*, Berlin–München 2000; *Zbrodnicza ewakuacja więźniów i aresztów NKWD na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w czerwcu–lipcu 1941 roku*, Warszawa 1997; A. Żbikowski, *Lokalne pogromy Żydów w czerwcu i lipcu 1941 roku na wschodnich rubieżach II Rzeczypospolitej*, „BŻIH”, nr 162–163, 1992, s. 2–18.

N O T A E D Y T O R S K A

Powojenne losy raportu Katzmanna były następujące.

10 czerwca 1948 r. Fred Niebergall, szef Działu Dokumentacji działającego w Norymberdze Międzynarodowego Trybunału przeciw Zbrodniom Wojennym, przekazał majorowi Bernardowi Achtowi z polskiej delegacji do Trybunału Norymberskiego oryginał raportu wraz z innym ważnym dokumentem dotyczącym Zagłady polskich Żydów, a mianowicie raportem Jürgena Stroopa z likwidacji powstania w getcie warszawskim w kwietniu i maju 1943 r. Oba raporty spoczęły w Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich (sygnatura raportu Katzmanna - Z 203).

Po raz pierwszy raport opublikowano cztery lata po wojnie w 38. tomie Dokumentów Norymberskich (*Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Nürnberg, 14. November 1945–1. October 1946*, Nürnberg 1948/1949, s. 391–431). Polskie, niekompletne tłumaczenie raportu ukazało się w 1951 r. w szóstym tomie „Biuletynu Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce” („*Rozwiązanie kwestii żydowskiej w dystrykcie Galicja*”. *Raport Fritza Katzmanna*, s. 171–187). Obszerne fragmenty raportu w nowym tłumaczeniu opublikowali w 1957 r. historycy z Żydowskiego Instytutu Historycznego (*Eksterminacja Żydów na ziemiach polskich w okresie okupacji hitlerowskiej. Zbiór dokumentów*, oprac. T. Berenstein, A. Eisenbach, A. Rutkowski, Warszawa 1957, s. 331–338).

Prezentowany tom jest pierwszą pełną edycją raportu Friedricha Katzmanna. Ze względu na jego wagę historyczną zamieściliśmy w nim zarówno reprodukcję oryginału, jak i zweryfikowane, opatrzone aparatem naukowym tłumaczenie na język polski. Staraliśmy się zachować układ formalny zamieszczonych w raporcie fotografii i dokumentów. Wtręty rękopiśmienne oddaliśmy kursywą, wszelkie inne wyróżnienia w oryginale pogrubioną czcionką. Jedynym odstępstwem od oryginału jest przyjęcie ciągłej numeracji zdjęć będących częścią raportu.

Urząd Szefa Prokuratury do Spraw Zbrodni Wojennych
Apo 696 A¹

10 czerwca 1948 r.

Do: Majora B. Achta², Szefa Polskiej Delegacji przy OCCWC³

Od: Szefa Działu Dokumentacji przy OCCWC

Urząd Szefa Prokuratury do Spraw Zbrodni Wojennych ma zaszczyt przekazać Rządowi Polskiemu następujące oryginalne dokumenty w celu wykorzystania ich w archiwach historycznych:

1. Dowód rzeczowy USA, dokument Nr L-18
Urzędowe sprawozdanie Katzmanna dla generała policji Krügera z 30 czerwca 1943 r., dotyczące „Rozwiązania kwestii żydowskiej w Galicji”.
2. Dowód rzeczowy USA 275, dokument Nr 1061-PS
Urzędowe sprawozdanie Stroopa, Dowódcy SS i Policji w Warszawie, o zburzeniu warszawskiego getta w 1943 r.

Te oryginalne dokumenty, które dotyczą lat wojennych w Polsce, odegrały poważną rolę w procesie Hermanna Göringa i in. przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze w Niemczech.

Za Szefa Prokuratury:

Fred Niebergall
Fred Niebergall
Szef Działu Dokumentacji

Fred E. Herz
Fred E. Herz
Zastępca Szefa Działu Dokumentacji

¹ Army Post Office – oznaczenie poczty polowej Sił Zbrojnych USA.

² Bernard Acht kierował od 10 maja 1947 oficjalnie do 15 maja 1948 r. placówką Polskiej Misji Wojskowej Badania Niemieckich Zbrodni Wojennych w Norymberdze; wspierał oskarżenia w procesach toczących się przed Amerykańskim Trybunałem Wojskowym w Norymberdze. Od 1 lipca był formalnie pracownikiem Działu Prawnego Wydziału Konsularnego Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie. Dzięki niemu oryginał *Dziennika Hansa Franka* został przekazany polskim władzom. Zob. E. Kobierska-Motas, *Ekstradycja przestępców wojennych do Polski z czterech stref okupacyjnych Niemiec 1946–1950*, cz. 1–2, Warszawa 1991.

³ Office of Chief of Counsel for War Crimes – Urząd Szefa Prokuratury do Spraw Zbrodni Wojennych.

Tajna sprawa państwowa

Dowódca SS i Policji

w dystrykcie Galicja

Tgb. Nr 42/43 g.R.-Ch./Fr.

30 czerwca 1943

2 egzemplarze

1 egzemplarz

Dotyczy: rozwiązanie kwestii żydowskiej w Galicji

Zawiera: załączony raport

Załączniki: 1 raport (3 egzemplarze)

1 egzemplarz (oprawiony)

Do

Wyższego Dowódcy SS i Policji Wschód

SS-Obergruppenführera i Generała Policji Krügera¹ – lub upoważnionego zastępcy –

Kraków

W załączeniu przesyłam 1 egzemplarz raportu końcowego o rozwiązaniu kwestii żydowskiej w dystrykcie Galicja z prośbą o zapoznanie się z nim.

Katzmann^a
SS-Gruppenführer
i Generał Porucznik Policji

^a W całym tekście kursywą zaznaczono fragmenty pisane odręcznie.

¹ Friedrich Wilhelm Krüger (ur. 8 V 1894 r. – zginął prawdopodobnie w Jugosławii w 1944 r.), SS-Obergruppenführer, wyższy dowódca SS i policji w Generalnej Guberni od 4 XI 1939 do 18 XI 1943 r. sekretarz stanu do spraw bezpieczeństwa w rządzie GG, od maja 1942 r., pełnomocnik Reichsführera SS Heinricha Himmlera na GG w Urzędzie Komisarza Rzeszy do Spraw Umocnienia Niemieckości (Reichskommissar für die Festigung des deutschen Volkstums). Od czerwca 1942 r. do jego kompetencji należał pełen nadzór nad ludnością żydowską w GG.

ROZWIĄZANIE KWESTII ŻYDOWSKIEJ w dystrykcie Galicja

Dzięki określeniu „Żyd galicyjski”² Galicja była zakątkiem świata powszechnie znanym przede wszystkim w związku z zagadnieniem żydowskim. Żydzi mieszkali tutaj w wielkich, zwartych skupiskach, stanowiących odrębny świat i zasilających nowymi pokoleniami środowiska żydowskie na całym świecie. Liczba Żydów we wszystkich częściach Galicji sięgała setek tysięcy.

Według starej statystyki z 1931 r.³ było tutaj około 502 000 Żydów. Od 1931 do lata 1941 r. liczba ta z pewnością nie uległa zmniejszeniu. Nie można ustalić dokładnej liczby Żydów znajdujących się w Galicji w chwili wkroczenia wojsk niemieckich. Rady żydowskie pod koniec 1941 r. podały liczbę 350 000 Żydów. Liczba ta nie odpowiadała prawdzie, co wynika z podanej w końcowej części niniejszego sprawozdania liczby wysiedlonych. W samym tylko Lwowie mieszkało w lipcu i sierpniu 1941 r. około 160 000 Żydów.

Wpływ żydostwa galicyjskiego był znaczny już w okresie rządów austriackich i polskich, po zajęciu tego terenu w 1939 r. przez Sowieców wzrósł wręcz niewiarygodnie⁴.

Wszystkie ośrodki władzy w kraju znajdowały się w ich rękach. Zrozumiałe, że w lipcu 1941 r. po zajęciu tych terenów przez wojska niemieckie, wszędzie natrafiano na Żydów. Możliwie szybkie rozwiązanie tego problemu musiało się zatem stać naszym najpilniejszym zadaniem.

Pierwszym posunięciem było oznaczenie wszystkich Żydów białymi opaskami z niebieską gwiazdą Dawida. Na mocy rozporządzenia generalnego gubernatora odpowiedzialność za oznaczenie, rejestrację Żydów, jak również za utworzenie rad żydowskich spoczywała na administracji wewnętrznej. Nasze zadanie jako policji polegało przede wszystkim na jak najskuteczniejszym zwalczaniu handlu pokątnego, uprawianego przez Żydów na ogromną skalę w Galicji. Szczególnie energicznie należało występować przeciwko wszystkim wałęsającym się próżniakom i nierobom⁵.

² Termin „galicyjski Żyd” jako symbol zacofania i klerykalizmu wprowadził do niemieckojęzycznego piśmiennictwa Karl Emil Franzos (ur. w 1848 r. w Czortkowie) w wydanych w latach 1900–1901 w Stuttgarcie dwóch seriach reportaży zatytułowanych *Reisen nach Halb-Asien* i *Aus Halb-Asien*.

³ Materiały statystyczne z polskiego spisu powszechnego z 1931 r. przedstawiono na naradzie starostów powiatowych dystryktu galicyjskiego 1 IX 1941 r., zawiązując jednak procentowy udział ludności żydowskiej w stosunku do wskaźników zawartych w polskim *Roczniku Statystycznym*. Żydzi (około 670 000) mieli stanowić 14% spośród 4,8 mln mieszkańców dystryktu. Wspominany we Wstępie oficjalny statystyk SS dr Richard Korherr 30 VI 1943 r. szacował, że na początku okupacji na terenach wchodzących w skład późniejszego dystryktu Galicja mieszkało 700 000 Żydów.

⁴ Władze niemieckie były dosyć dobrze poinformowane o stosunkach w okupowanej przez ZSRR Galicji Wschodniej; od 1938 do 1940 r. we Lwowie działał niemiecki konsul. Pracownicy konsulatu przekazywali w swoich raportach wyraźnie przesadzone opinie o uprzywilejowaniu Żydów przez władze sowieckie, RSHA ich udział w policji i NKWD oceniała na 50%; miejscowi konfidenci byli ostrożniejsi w ocenach, twierdząc, że jedynie ubogi żydowski proletariatus był zadowolony z nowych porządków. O udziale Żydów w milicjach ludowych wspominały m.in. raporty Einsatzgruppen z 1939 r., także w raportach ambasady niemieckiej z Bukaresztu zanotowano, że we Lwowie zarządy komunalne i związki zawodowe zostały opanowane przez Żydów.

⁵ O zakazie handlu obnośnego (pokątnego – *Schleichhandel*) informował „Lemberger Zeitung” z 15 XI 1941 r.

Najlepszym środkiem do tego celu było utworzenie przez Dowódcę SS i Policji obozów pracy przymusowej⁶. Możliwości zatrudnienia nasuwały się przede wszystkim przy szczególnie ważnej, niezbędnej dla całego południowego odcinka frontu rozbudowie szosy Dg 4, która była w katastrofalnym stanie. 15 października 1941 r. rozpoczęto w pobliżu szosy budowę obozów i już po kilku tygodniach, mimo poważnych trudności, powstało siedem obozów, w których umieszczono 4 000 Żydów⁷. Szybko powstawały dalsze obozy, tak że wkrótce można było zameldować Wyższemu Dowódcy SS i Policji o utworzeniu piętnastu tego rodzaju obozów. Przeszło przez nie łącznie około 20 000 robotników żydowskich. Mimo niezliczonych trudności z tym związanych można dziś zameldować o ukończeniu ponad 160 km szosy.

W tym samym czasie pozostali zdolni do pracy Żydzi zostali zarejestrowani przez urzędy pracy i skierowani do pożytecznych robót. Zarówno przy oznaczaniu Żydów gwiazdą Dawida, jak i w trakcie rejestracji przez urzędy pracy dały się zauważyć pierwsze próby uchylania się Żydów od urzędowych zarządzeń. W wyniku przeprowadzonej kontroli aresztowano tysiące osób. Stawało się coraz bardziej jasne, że władze cywilne nie są w stanie doprowadzić do choćby zadowalającego rozwiązania kwestii żydowskiej. Przykładem mogą być bezskutecznie ponawiane próby zarządu miasta Lwowa osadzenia Żydów w zamkniętej żydowskiej dzielnicy mieszkalnej – także ten problem musiał zostać od ręki rozwiązany przez Dowódcę SS i Policji. Zarządzenie to było tym bardziej konieczne, że zimą 1941 r. w całym mieście pojawiły się ogniska tyfusu plamistego⁸, zagrażające nie tylko miejscowej ludności, lecz co ważniejsze kwaterującym w mieście, a także przejeżdżającym przez nie jednostkom wojsko-

⁶ W listopadzie 1941 r. w ośmiu obozach pracy w dystrykcie (Winniki, Kurowice, Lacki Wielkie, Pluchów, Słowita, Jezierna, Kamionki, Ławrykowce) zatrudniano około 4000 Żydów. Zob. Sandkühler, *op. cit.*, Bonn 1996, s. 144.

⁷ Według Sandkühlera (zob. *op. cit.*, s. 132) na pomysł zatrudnienia Żydów przy przebudowie dróg na terenach okupowanej Ukrainy i Rosji wpadł jeden z radców ambasady niemieckiej w Paryżu SS-Sturm-bannführer Carltheo Zeitschel. Odpowiednie memorandum przedstawił swojemu przełożonemu Otto Abetzowi 22 VIII 1941 r. Pomysł wcieliły w życie władze GG. O „katastrofalnym stanie dróg w Galicji” wspominali podczas posiedzenia rządu GG 21 X 1941 r. gubernator dystryktu Galicja dr Lasch oraz Katzmann, zniszczonych było m.in. 170 mostów drogowych i kolejowych, nawierzchnia większości dróg wymagała naprawy. Jesienią 1941 r. przystąpiono do prac, zaczynając od przebudowy drogi tranzytowej DG IV, prowadzącej z Przemyśla przez Lwów, Tarnopol i Podwoleżycza w kierunku Odessy bądź przez Lwów i Brody w kierunku Równego. W czasie okupacji sowieckiej do przebudowy tych szlaków zatrudniano polskich jeńców wojennych, skoszarowanych w 62 obozach i 14 kamieniołomach. Prace drogowe Oddział Budowy Dróg w urzędzie gubernatora dystryktu powierzył austriackim i niemieckim firmom współpracującym z Organizacją Todt. Od początku do prac wykorzystywano żydowskich więźniów z zakładanych po 15 X 1941 r. obozów pracy; jako materiałów budowlanych używano cegieł ze zniszczonych synagog oraz nagrobków z żydowskich cmentarzy.

Ogółem w latach 1941–1944 w dystrykcie założono 62 (w tym 58 tylko dla Żydów) obozy pracy, których więźniowie byli zatrudnieni przy budowie dróg. W kolejnych latach liczba obozów zmieniała się następująco: 1941 – 18, 1942 – 53, 1943 – 56, 1944 – 4. Najwięcej obozów założono w powiatach tarnopolskim i zło-czowskim (po 17). Łącznie na trasie między Lwowem a Podwoleżyczami było ich 25, z tego 13 przy kamieniołomach. Przy szlaku Lwów–Brody powstało siedem obozów pracy, drugie tyle przy drodze prowadzącej z Rawy Ruskiej do Jaworowa, cztery zaś wzdłuż szosy Lwów–Stanisławów. Zob. J. Marszałek, *Obozy pracy w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, Lublin 1998, s. 72–75.

⁸ Pierwsze ogniska tyfusu pojawiły się w obozach jenieckich. O rozprzestrzenieniu się epidemii tyfusu plamistego w gettach dyskutowano na konferencji lekarzy niemieckich z GG w Krynicy (13–16 X 1941) – zaproponowano przedsięwzięcie „zaostrzonych środków” bezpieczeństwa. Wkrótce Hans Frank wydał rozporządzenie (antydatowane na 15 X 1941 r.) o karze śmierci dla Żydów za opuszczenie wyznaczonych

wym. Podczas przesiedlania Żydów do wyznaczonej dzielnicy utworzono wiele punktów kontrolnych, na których już podczas odswawiania zatrzymano i poddano specjalnemu traktowaniu⁹ cały uchylający się od pracy i społeczny motłoch żydowski.

Ponieważ rzemiosło galicyjskie opierało się w prawie 90 proc. na żydowskiej sile roboczej¹⁰, kwestia ta mogła być rozwiązywana jedynie stopniowo – nagłe zniknięcie [robotników] nie byłoby korzystne dla gospodarki wojennej, mimo że zatrudnieni tu Żydzi nie wykazywali się żadnymi wybitnymi wynikami w pracy. Swoje stanowisko pracy wykorzystywali najczęściej do uchylania się od zaostrzonych zarządzeń antyżydowskich oraz prowadzenia swoich nielegalnych interesów. Tylko dzięki nieustannemu działaniu policji można było opanować sytuację. Ponieważ coraz częściej stwierdzano, iż Żydzi stają się niezbędni dla swoich pracodawców, dostarczając na przykład towarów brakujących na rynku, musieliśmy uciec się do dość drakońskich środków. Niestety, przysłani tutaj Niemcy, szczególnie zaś tak zwane firmy zastępcze czy też osławieni „powiernicy”, prowadzili z Żydami największe nielegalne interesy¹¹. Znane są przypadki, że Żydzi, chcąc uzyskać jakiegokolwiek świadectwo pracy, nie tylko nie żądali wynagrodzenia, ale sami regularnie płacili [pracodawcom]. Ponadto korzyści świadczone przez Żydów ich „pracodawcom” przybierały tak katastrofalne rozmiary, że ze względu na dobre imię narodu niemieckiego konieczna była jak najbardziej energiczna interwencja.

Ponieważ administracja okazała się zbyt słaba i nie była w stanie zapanować nad tym chaosem, cała organizacja pracy Żydów została od razu przejęta przez Dowódcę SS i Policji¹². Rozwiązano żydowskie urzędy pracy, które były obsadzone setkami Żydów. Unieważniono wszystkie świadectwa pracy wystawione przez firmy i urzędy, zaświadczenia wydawane Żydom przez urzędy pracy musiały zostać potwierdzone [teraz] stemplem w urzędach policyjnych.

dzielnic oraz o takiej samej karze dla osób, „które takim Żydom świadomie dają kryjówkę”. (Zob. *Eksterminacja Żydów na ziemiach polskich w okresie okupacji hitlerowskiej. Zbiór dokumentów*, oprac. T. Berenstein i in., Warszawa 1957, s. 122.) W trakcie rozpoczętego 14 XI 1941 r. przesiedlania lwowskich Żydów do wyznaczonej dzielnicy wybuchła epidemia tyfusu; po tygodniu Judenrat meldował o 900 przypadkach zachorowań, 130 osób zmarło. Judenrat dopiero po dwóch tygodniach starań uzyskał 8 grudnia zgodę na wstrzymanie przesiedleń, było już jednak za późno na zahamowanie epidemii. Od 17 XII 1941 r. w dystrykcie obowiązywały wszystkie ograniczenia dotyczące zmiany miejsca zamieszkania wprowadzone wcześniej przez władze GG.

⁹ Termin „specjalne traktowanie” w języku niemieckiej administracji i policji oznaczał fizyczną likwidację lwowskich Żydów; mordowano ich na miejscu, gdy próbowali dotrzeć do getta, bądź w podmiejskim lasku Lesienice, dokąd ciężarówkami wywożono osoby starsze i chore, które nie przeszły selekcji. W 1943 r. specjalne komando, które pod nadzorem SS ekshumowało groby w Lesienicach, wydobyło, a następnie spaliło około 10 000 ciał lwowskich Żydów. Przy wielu zwłokach znajdowały się węzłki z osobistymi rzeczami zabranymi do getta.

¹⁰ Według niemieckich szacunków (zob. D. Pohl, *op. cit.*, s. 127) na jesieni 1941 r. w całej Galicji Wschodniej działało od 10 do 12 000 zakładów rzemieślniczych (40 000 przed wojną), w tym około 6000 prowadzonych przez Żydów. Żydzi, tak jak przed wojną, dominowali w branży tekstylnej i spożywczej. „Gazeta Lwowska” (18 II 1942) podała, że w samym Lwowie działało nadal 3769 żydowskich zakładów rzemieślniczych (71%). Pod koniec 1941 r. niemiecka administracja oceniała, że co najmniej połowa lwowskich Żydów jest zdolna do pracy, a z tej grupy połowę będzie można wykorzystać do robót przymusowych.

¹¹ D. Pohl (zob. *op. cit.*, s. 120) wspomina o potwierdzonych przypadkach nielegalnych interesów prowadzonych przez skorumpowanych urzędników niemieckich z Judenratami; najczęściej sprzedawali oni po zawyżonych cenach artykuły spożywcze.

¹² O przejęciu kontroli nad zatrudnianiem Żydów przez lokalnego dowódcę policji informuje okólnik kierownika Wydziału Pracy rządu GG Frauendorfera z 25 VI 1942 r., skierowany do Wydziałów Pracy i Arbeitsamtów w dystryktach. Zob. *Eksterminacja Żydów...*, s. 240.



1



2



3

Fot. 1–3: Wielka była radość funkcjonariuszy SS, kiedy w roku 1942 Reichsführer SS osobiście zwiedził kilka położonych wzdłuż budowanej szosy obozów.



4

Komendant obozu w Lackach, SS-Ostuf. Warzok, z powodu dobrych wyników został przez Reichsführera awansowany na SS-Hauptsturmführera¹³.

¹³ Obozem w Lackach Wielkich kierował od listopada 1941 r. Friedrich Warzok (1903–?). W NSDAP od 1931 r.; w 1938 r. został powołany do Polizeiregiment Berlin. Od 1939 r. w oddziałach policji, a następnie Selbstschutzu w Warszawie; 13 VIII 1940 r. przeniesiony na stanowisko dowódcy Sonderdienstkompanie w Lublinie i Chełmie. Od października 1941 r. w sztabie Katzmanna; od listopada 1941 r. zarządzał kolejnymi obozami pracy w powiecie złoczowskim; w czerwcu 1943 r. mianowany komendantem obozu koncentracyjnego przy ul. Janowskiej we Lwowie, organizował ostatni konwój więźniów wysłanych na Zachód. Po wojnie uciekł prawdopodobnie do Kairu. Zob. Pohl, *op. cit.*, s. 422.

Z Lacek 300–400 żydowskich więźniów, mieszkających w oborach dla owiec, wysyłano codziennie do pracy w pobliskim kamieniołomie w Nowosiólkach; wydobywali tam materiał do budowy kolejnego odcinka szosy DG IV. 9 VIII 1942 r. Reichsführer SS Heinrich Himmler odwiedził wraz z HSSF Krügerem kilka obozów pracy, wówczas też awansował komendanta obozu w Lackach, Warzoka.



Fot. 5, 6, 7: Wyższy Dowódca SS i Policji Wschód SS-Obergruppenführer Krüger często osobiście badał stan prac przy budowie szosy „Południe”.



8



9



10

Fot. 8-10: Zdjęcia różnych obozów pracy przy szosie „Południe”.



11 Obóz Jaktorów w powiecie Żłoczów¹⁴.

¹⁴ Komendantem obozu pracy w Jaktorowie był od lutego do końca 1942 r. SS-Hauptscharführer Josef Grzimek (1905–1950), późniejszy komendant lwowskiego Julagu i obozu koncentracyjnego w Szebniach. W 1947 r. został przekazany polskim organom ścigania; skazany na karę śmierci.



12



13

Fot. 12–13: Pokój w obozie.



14



15

Fot. 14–15: Kuchnia obozowa i pralnia.



16



17



18



19

Fot. 16–19: Obóz żydowski w Stupkach koło Tarnopola¹⁵. Dwa tysiące Żydów pracowało przy budowie trasy kolejowej ważnej dla zaopatrzenia wojska.

¹⁵ Obóz w Stupkach (przy kamieniołomie) zlikwidowano na jesieni 1942 r., więźniów przeniesiono do obozu w Borkach Wielkich. Komendantem obozu był SS-Rottenführer Anton Siller (1909-?); w 1943 r. został mianowany zastępcą komendanta lwowskiego Julagu, aresztowany w 1967 r., trzy lata później skazany na siedem lat więzienia.



20

Archiwum



21

Archiwum

Fot. 20, 21: I znów wieś żydowska zostanie oczyszczona, a jej mieszkańcy odtransportowani do obozu.



22 Przed rewizją osobistą wszyscy muszą położyć się na ziemię.



23



24

Fot. 23, 24: Żydzi wchodzą pojedynczo, są strzyżeni, kąpani i odswawiani.



25



26



27



29

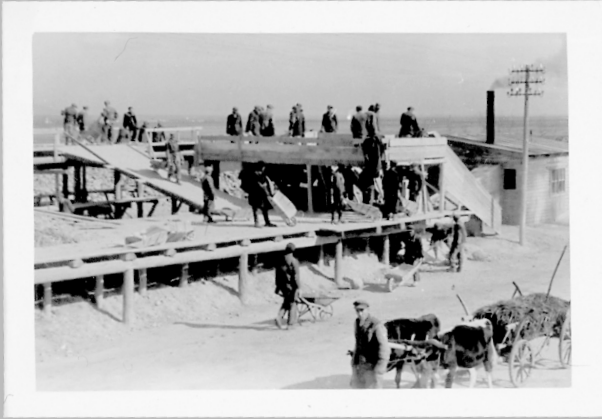


28



30

Fot. 25–30: Żydzi pracujący w kamieniołomach w pobliżu Tarnopola. Tutaj pozyskiwano materiał na budowę szosy „Południe” – DG IV, który później transportowano kolejką wąskotorową do głównej linii kolejowej.



31



32



33



34

Fot. 31-34: Wzdłuż szosy rozmieszczono ludzi, którzy na miejscu rozbijali dostarczony z kamieniołomów materiał.



35 Ci, którzy wyruszyli do pracy, nie byli w dobrym nastroju.



36 Promyk słońca błyszczy dopiero po zakończeniu pracy i podczas posiłków.



37



38

Fot. 37-38: Uporządkowano także ważniejsze boczne drogi.



39 W drodze do pracy przy szosie.



40



41

Fot. 40-41: Ponieważ początkowo brakowało tacek, trzeba było pracować rękami. Nieco męczące, ale też szło!!



42 Kapo jednej z kolumn [więźniów].



43



44

Fot. 43-44: Budowa drogi latem.



45



46

Fot. 45-46: Odśnieżanie szosy zimą.



47



48



49

Fot. 47-49: Jedzenie na poszczególne stanowiska budowy dowożone jest ciężarówkami.

W toku tej akcji uchwyciono znowu tysiące Żydów, posiadających sfalszowane dowody lub legitymujących się podstępnie wyłudzonymi świadectwami pracy. Również ci Żydzi zostali poddani specjalnemu traktowaniu¹⁶.

Żydowskim pasożytom szczególnie pomogły placówki Wehrmachtu, które niekontrolowane, wystawiały specjalne zaświadczenia.

Załącza się tylko trzy z dużej liczby zebranych zaświadczeń, niech posłużą za przykład, jakimi metodami próbowano sabotować zarządzenia SS.

Zaświadczenie

Alster Benjamin (recte Hasten) urodzony 3.6.1905 w *Jakimowie Kamionce* jest zatrudniony w zarządzie koszar wojskowych we Lwowie jako *brygadzysta*, gdzie wykonuje pilne prace. Do jego rodziny należy *Alster-Hasten Gitla, matka*.

Ważne do 31 lipca 1942
Przedłużono do 31 sierpnia 1942

Lwów, dnia 22 czerwca 1942

Zarząd koszar
z polecenia
sekretarz zarządu koszar

(-)^a

^bWymienione osoby znajdują się na liście.
Należy je pominąć przy akcjach wysiedleńczych.^b

^cHeeresunterkunftsverwaltung Lemberg^c

Żydówka *Atlas Rosa* prowadzi gospodarstwo domowe Żyda kategorii „A” o numerze 20008 zatrudnionego w HKP 547, na którego karcie meldunkowej znajduje się stempel Dowódcy SS i Policji.

^dZnajduje się ona na liście. Uprasza się o pozostawienie jej we Lwowie.^d

Lwów, dnia 10 sierpnia 1942

^bKomenda transportu samochodowego 547^b

(-)^a

^bOberleutnant^b

^cReichskraftfahrpark 547 Gruppe Instandsetzung^c

^a Podpis nieczytelny.

^{b-b} Pieczęć prostokątna.

^{c-c} Pieczęć okrągła.

^{d-d} Podkreślone ołówkiem.

¹⁶ Mowa o „akcji” z 24 na 25 VI 1942 r., zob. Wstęp.

^aHermann Thomas
Przedsiębiorstwo budownictwa podziemnego
Bautzen
Filia Lwów I^a

Zaświadczenie

dla rodzin zatrudnionych Żydów

Żyd^b (Żydówka) *Hirschfeld Nina* urodzona 1894 zamieszkała we Lwowie, *Sonnenstr. 2* jest małżonką Żyda *Hirschfelda Oskara* ^cposiadającego świadectwo pracy wystawione na mocy upoważnienia z dnia 12 III 1942 Urzędu dystryktu Galicja^c (numer świadectwa 4181). Wyżej wymienieni posiadają dzieci urodzone dnia

Ważne do 31 lipca 1942

Lwów, dnia 1 lipca 1942

(-)^d

^aNaczelnny inspektor budowlany^a
^eHeeresbau Lemberg^e

Zdarzało się, że aresztowani Żydzi posiadali od dziesięciu do dwudziestu takich zaświadczeń.

Jeżeli podczas dalszej kontroli aresztowano Żydów, większość pracodawców poczuwała się do obowiązku interweniowania na ich korzyść. Działo się to często w sposób, który należałoby określić jako nad wyraz bezwstydnny.

Szaleńczego posunięcia dokonał niejaki **Schmalz**¹⁷, przedsiębiorca rzeźniczy pracujący we Lwowie na potrzeby Wehrmachtu, który przysłał z Berlina do urzędu Dowódcy SS i Policji następującą depeszę:

Pilnie.

SS-Untersturmführer Löhner¹⁸, przy Dowódcy SS i Policji we Lwowie. Gmach władz dystryktu.

^{a-a} Pieczęć prostokątna.

^b Przekreślone.

^{c-c} Podkreślone ołówkiem.

^d Podpis nieczytelny.

^{e-e} Pieczęć okrągła.

¹⁷ Richard Schmalz, jak informuje Sandkühler (zob. *op. cit.*, s. 512), został wymieniony w Dokumentach Norymberskich (*Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Nürnberg, 14. November 1945–1. October 1946*, t. 37, Nürnberg 1948–1949, s. 397).

¹⁸ Anton Löhner (ur. 1906 r. w czeskich Sudetach-?) – SS-Untersturmführer, od 1939 do listopada 1941 r. w Waffen SS, od 17 XI 1941 r. referent do spraw żydowskich i obozów pracy w urzędzie Katzmanna we Lwowie. Nadzorował powstanie i pracę Kommanda 1005 (utworzonego w dystrykcie lwowskim w maju 1943 r., pod dowództwem Waltera Schallocka, celem działalności była likwidacja masowych grobów). Po kilkuletnim areszcie śledczym skazany w 1968 r. w Stuttgarcie na osiem lat więzienia.

Obie dostarczone karty dotyczą fachowców zegarmistrzów, którzy mieszkają w mojej fabryce jako dozorczy; w dzień są zegarmistrzami; ^anie chciałbym być winien ich śmierci^a; po moim powrocie możecie ich mieć, przecież nie uciekną; proszę serdecznie wasz Schmalz.

Gdy następnie skontrolowano dokładniej postępowanie tego rzeźnika, okazało się, że ten chłop uprawiał z Żydami najbardziej niewiarygodne paskarskie interesy. Schmalz został aresztowany i przekazany prokuraturze.

Oprócz tych wszystkich zarządzeń, regulujących organizację pracy Żydów, od kwietnia 1942 r. rozpoczęto wysiedlenia z dystryktu Galicja. Kiedy Wyższy Dowódca SS i Policji ponownie poruszył kwestię żydowską, wydając w dniu 10 listopada 1942¹⁹ zarządzenie o utworzeniu dzielnic mieszkalnych żydowskich, wysiedlono lub przesiedlono już

254 989 Żydów

W związku z dalszym poleceniem Wyższego Dowódcy SS i Policji, by przyśpieszyć wysiedlenie wszystkich Żydów, znowu konieczne były szeroko zakrojone przygotowania do objęcia [kontrolą] Żydów zatrudnionych w zakładach zbrojeniowych, których wolno było pozostawić na miejscu. Żydów tych uznano za więźniów Dowódcy SS i Policji i skoszarowano w zakładach pracy bądź w specjalnie założonych obozach. W samym Lwowie założono na peryferiach miasta duży obóz, w którym przebywa obecnie 8000 przymusowych robotników żydowskich²⁰. Podpisano porozumienie z Wehrmachtem o wykorzystaniu do pracy oraz traktowaniu tych więźniów, którego tekst, jako że wynikają z niego wydawane obecnie zarządzenia, załącza się do niniejszego sprawozdania.

Dowódca SS i Policji
w dystrykcie Galicja

Lwów, dnia 23.10.1942

XIII – Tgb. Nr 688/42(g)

Dotyczy: Wykorzystanie żydowskiej siły roboczej

Odnosi się do: Pismo inspekcji uzbrojenia z dnia 21.9.[19]42, 11 b 16 24 ZA/Ia Nr 15/317/42 tajne; oraz pismo Komendy Uzbrojenia we Lwowie z dnia 19.10.[19]42 znak: 103 St/Fr. Br. Nr 613/42 tajne.

^{a-a} *Podkreślone ołówkiem.*

¹⁹ Zob. Wstęp. Rozkaz Krügera został opublikowany w: *Eksterminacja Żydów...*, s. 315.

²⁰ Obóz pracy przy ul. Janowskiej 134 został założony na terenach fabryki budowy maszyn młyńskich Steinhausa (Towarzystwo Budowlane TBM). Władze niemieckie przekształciły je w zakłady zbrojeniowe (Deutsche Ausrüstungswerke – DAW) pod kontrolą SS, kierował nimi SS-Obersturmführer Fritz Gebauer. Zakłady znacznie powiększono we wrześniu 1941 r., wybudowano nowe baraki i otoczono je drutem kolczastym, od 31 października pracujący tu Żydzi nie mogli wracać na noc do domów. Komendantem mianowano 2 III 1942 r. SS-Untersturmführera Gustawa Willhausa. Od wiosny 1942 r. do obozu kierowano także transporty mężczyzn z prowincji oraz z zagranicy. Kolejna rozbudowa obozu nastąpiła zimą 1942 r., w marcu 1943 r. powstał także obóz kobiety. Przez obóz przeszło do maja 1944 r. (po „akcji” 19 XI 1943 r. w obozie przebywało zaledwie kilkuset więźniów) ponad 200 000 Żydów, w większości zamordowanych po kolejnych selekcjach bądź zmarłych w wyniku epidemii i z wycieńczenia.

Do Komendy Uzbrojenia
Lwów
oraz według
rozdzielnika

^aGeheim^a

W celu ujednoczenia sposobu traktowania żydowskiej siły roboczej zatrudnionej w zakładach zbrojeniowych zostały ustalone przez Inspekcję Uzbrojenia w GG oraz Wyższego Dowódcę SS i Policji na Wschodzie i Sekretarza Stanu do Spraw Bezpieczeństwa w GG specjalne zarządzenia i wytyczne. Po pertraktacjach między Dowódcą Komendy Uzbrojenia Lwów i Dowódcą SS i Policji w dystrykcie Galicja w dniu 17 października 1942 r. zostało zawarte następujące porozumienie²¹.

I. Zakwaterowanie

Robotnicy żydowscy powinni zostać skoszarowani, pozostając w obozach pod kontrolą Dowódcy SS i Policji w dystrykcie Galicja lub upoważnionych przez niego placówek policyjnych. Z uwagi na to, że jeszcze nie wszędzie zostały utworzone obozy policyjne, kierownictwa zakładów muszą we własnym zakresie przeprowadzić tymczasowe skoszarowanie robotników żydowskich. Jeżeli nie ma możliwości znalezienia zamkniętych pomieszczeń przy zakładach pracy, to zatrudnionych robotników żydowskich należy umieścić w pozostałych jeszcze żydowskich dzielnicach mieszkaniowych, w przeznaczonych na ten cel zamkniętych blokach mieszkalnych. W sprawie tych pomieszczeń kierownictwa zakładów winny się porozumieć z placówkami policji bezpieczeństwa. Należy przy tym zwracać uwagę, aby rodziny żydowskich robotników w żadnym razie nie były umieszczane razem w tym samym bloku mieszkalnym. Co do robotników żydowskich zatrudnionych w przedsiębiorstwach we Lwowie wydane zostanie specjalne rozporządzenie²². Tymczasowo należy ich także umieszczać w zamknięciu w żydowskiej dzielnicy mieszkalnej (zostanie to uregulowane przez Dowódcę SS i Policji).

II. Wyżywienie

Wyżywienie robotników żydowskich przejmują poszczególne zakłady pracy. Posiłki muszą być wydawane wyłącznie w zakładzie pracy. Oprócz głównego posiłku należy wydawać także śniadania i kolacje. Pełne wyżywienie przysługuje także w przypadku choroby. Zakłady zamawiają i otrzymują artykuły spożywcze zgodnie z zasadami ustalonymi przez rząd GG, Główny Wydział do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Wydział Targowisk III a 1 a/100 z dnia 18.8.[19]42.

^{a-a} *Pieczczę prostokątna.*

²¹ T. Sandkühler (zob. *op. cit.*, s. 183) informuje, że Krüger prowadził rozmowy z głównym kwatermistrzem Urzędu Uzbrojenia w Generalnej Guberni 13 października.

²² 6 XI 1942 r. Katzmann wydał kolejne zarządzenie dotyczące specjalnego oznakowania robotników żydowskich pracujących w zakładach zbrojeniowych (z literą R) i wojskowych (z literą W); Żydzi mieli za nie sami zapłacić. Zob. D. Pohl, *op. cit.*, s. 236.

III. Wynagrodzenie

Od dnia 1.11.1942 robotnicy żydowscy nie otrzymują zapłaty. Zakłady pracy przekazują na rzecz Dowódcy SS i Policji w dystrykcie Galicja po 5 zł za mężczyznę i 4 zł za kobietę – za każdy dzień kalendarzowy i każdą zmianę. Podatki od wynagrodzeń i składki na ubezpieczenie socjalne nie są pobierane. Od wymienionych wyżej kwot, 5 lub 4 zł, należy potrącić koszty wyżywienia i administracji. Wysokość potrąceń ze stawki dziennej nie może przekraczać kwoty 1,60 zł. Władze administracyjne Dowódcy SS i Policji są upoważnione do przeprowadzania kontroli.

Przeznaczoną do odprowadzenia sumę należy wpłacać na konto Dowódcy SS i Policji w Banku Emisyjnym we Lwowie. Przekazy za ubiegły miesiąc muszą być dokonane do trzeciego dnia każdego następnego miesiąca. Jako dowody kasowe do przekazywanych sum należy przesyłać odpisy dziennych list płac pod adresem Zarządu Dowództwa SS i Policji w Galicji, Lwów, Siegfriedstrasse 102 w wyżej podanym terminie.

IV. Ubranie

Zezwala się robotnikom żydowskim na zaopatrzenie się przed przeniesieniem do obozu w odpowiednią odzież, szczególnie zimową. Miejscowe placówki policyjne winny zwrócić na to szczególną uwagę.

Celem uzupełnienia i zmiany odzieży roboczej poszczególne zakłady w rzeczywistości uzasadnionych przypadkach mogą żądać za pośrednictwem Dowódcy SS i Policji wydania odzieży zastępczej.

V. Przepisy ogólne

Dowódca SS i Policji w dystrykcie Galicja oraz Dowództwo Uzbrojenia w Lwowie są zgodni co do tego, iż konieczne jest utrzymanie robotników żydowskich w stanie zdolnym do pracy, co zależy od odpowiedniego zakwaterowania oraz odpowiedniej odzieży i opieki lekarskiej. Kierownictwa zakładów pracy proszone są o usuwanie wynikających trudności w porozumieniu z miejscowymi placówkami policji bezpieczeństwa. O każdym takim wypadku należy powiadomić Dowódcę SS i Policji w dystrykcie Galicja oraz Komendę Uzbrojenia Lwów. Jeżeli nie jest możliwe rozwiązanie powstałych trudności na miejscu, należy się jak najszybciej zwrócić ze stosownym wnioskiem do Dowódcy SS i Policji w dystrykcie Galicja.

Katzmann

SS-Brigadeführer i Generał Major Policji

Otrzymują:

Schwarz & Co., Lemberg²³

Textilia Lemberg²⁴

Metrawat AG we Lwowie²⁵

Warsztaty szkoleniowe, Lwów²⁶

Hobag-Holzbau AG we Lwowie

Fabryka klepek bednarskich w Bolechowie²⁷

Fabryka mebli w Bolechowie

Karpathen-Öl AG²⁸

Do wiadomości:

Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w dystrykcie Galicja²⁹ – we Lwowie, wraz z kopiami dla jednostek

Komendant Policji Porządkowej w dystrykcie Galicja – we Lwowie, wraz z kopiami dla okręgowych dowódców żandarmerii

SS-Untersturmführer Fichtner, sztab³⁰

SS-Untersturmführer Löhner, sztab

SS-Untersturmführer Hildebrand, sztab³¹

Tymczasem energicznie kontynuowano wysiedlania, tak że na dzień 23.6.[19]43 wszystkie żydowskie dzielnice mieszkalne zostały opróżnione. Nie licząc Żydów znajdujących się w obozach, nad którymi kontrolę sprawuje Dowódca SS i Policji, dystrykt Galicja został

uwolniony od Żydów.

²³ Szyjąca we Lwowie mundury firma Schwarz & Co. powstała w styczniu 1942 r. jako filia przedsiębiorstwa działającego w łódzkim getcie. Prowadziła zakład (szop) przy ul. Marcina.

²⁴ Lwowski Textilhandelsgesellschaft m.b.H. był filią firmy krakowskiej. Zob. T. Berenstein, *O Handlowym Towarzystwie Włókienniczym (Textilhandelsgesellschaft m.b.H.) w Generalnej Guberni (1940-1944)*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego”, nr 38, 1961, s. 93.

²⁵ Metrawat AG było filią zakładu z Norymbergi, prowadziło szop na przedmieściu lyczakowskim, w którym produkowano przyrządy optyczne dla lotnictwa.

²⁶ Przedsiębiorstwo „Warsztaty miejskie” powstało w kwietniu 1942 r. na wzór żydowskiej kooperatywy rzemieślniczej działającej w Bochni. Do pewnego stopnia nadzorowała je gmina żydowska i Żydowska Samopomoc Społeczna. W lipcu 1942 r. przy ul. Kazimierzowskiej działały cztery szopy, zatrudniające łącznie około 3500, głównie starszych, Żydów. Zlikwidowano je pod koniec 1942 r., maszyny i nieliczną grupę pozostałych przy życiu pracowników przeniesiono do obozu janowskiego.

²⁷ Żydowskich pracowników fabryki beczek w Bolechowie zamordowano w sierpniu 1943 r.

²⁸ Karpathen-Öl AG powstała w 1942 r. z połączenia Beskidenerdöl Gewinnungsgesellschaft GmbH i Verwertungsgesellschaft GmbH, zarządzających i eksploatujących od czerwca 1941 r. złoża ropoślone w okolicach Drohobycza i Borysławia. W lecie 1941 r. usunięto z pracy w rafineriach i biurach wszystkich pracowników żydowskich, od stycznia 1942 r. zaczęto ich z powodu braku wykwalifikowanych sił ponownie przyjmować.

²⁹ Helmut Tanzmann (1907-1946) – SS-Obersturmbannführer, komendant policji bezpieczeństwa i SD w dystrykcie lwowskim od września 1941 do jesieni 1942 r.

³⁰ Herbert Fichtner (1904-1953) – SS-Untersturmführer, odpowiadał w sztabie Katzmanna za obozy pracy przymusowej.

³¹ Friedrich Hildebrand (ur. 1909-?) – SS-Untersturmführer, od lipca 1942 r. referent od obozów pracy przymusowej w sztabie Katzmanna. Od sierpnia 1943 do sierpnia 1944 r. komendant obozów pracy przymusowej w Drohobyczu i Borysławiu. W 1967 r. skazany na dożywotnie więzienie, ułaskawiony.

Zdarzają się pojedyncze wypadki aresztowania Żydów, którzy poddawani są specjalnemu traktowaniu przez placówki policji porządkowej i żandarmerii.

Do dnia 27.6.1943 wysiedlono ogółem **434 329 Żydów**.

Obozy dla Żydów znajdują się jeszcze:

we Lwowie, w Weinbergen, Ostrowie, Kurowicach, Jaktorowie, Lackach, Pluchowie³², Kozakach, Zborowie, Jeziornie, Tarnopolu, Hluboszkach, Borkach Wielkich, Kamionce, Drohobyczu, Borysławiu, Stryju, Skolem, Bolechowcie, Broszniowie, Niebielowie.

Przebywa tam w sumie 21 156 Żydów.

Obozy te będą na bieżąco redukowane.

Jednocześnie z akcją wysiedleńczą zajęto majątek żydowski. Rzeczy szczególnej wartości zabezpieczono i przekazano sztabowi specjalnemu „Reinhard”³³. Poza meblami, wielką ilością odzieży itp. zebrano i przekazano sztabowi specjalnemu „Reinhard” co następuje:

Stan na dzień 30.6.1943

| | |
|-------------|------------------------------------|
| 25,580 kg | monet miedzianych |
| 53,190 kg | monet niklowych |
| 97,581 kg | monet złotych |
| 82,600 kg | naszyjników srebrnych |
| 6,640 kg | naszyjników złotych |
| 4326,780 kg | zlomu srebra |
| 167,740 kg | monet srebrnych |
| 18,490 kg | monet żelaznych |
| 20,050 kg | złotych obrączek |
| 22,740 kg | perł |
| 11,730 kg | złota z protez dentystycznych |
| 28,200 kg | puderniczek srebrnych i metalowych |
| 44,655 kg | zlomu złota |
| 482,900 kg | sztućców srebrnych |
| 343,100 kg | papierośnic srebrnych i metalowych |
| 20,880 kg | pierścieni złotych z kamieniami |
| 39,917 kg | broszy, kolczyków itp. |
| 18,020 kg | pierścieni srebrnych |
| 6,166 kg | różnych zegarków kieszonkowych |
| 3,133 kg | zegarków na rękę - srebrnych |
| 1,256 kg | zegarków na rękę - złotych |

³² Obozy w Winnikach, Ostrowie i Kurowicach (zlikwidowany 23 VII 1943 r.) leżały w powiecie lwowskim, Lacki Wielkie, Jaktorów i Pluchów (zlikwidowane 22 VII 1943 r.) w powiecie złoczowskim. Wszystkie były położone wzdłuż szosy DG IV.

³³ Odzież i sprzęty domowe zamordowanych Żydów sztab Katzmanna przekazywał od lata 1942 r. miejscowym organizacjom folksdojców (Volksdeutsche Mittelstelle, Vo Mi), które rozprawdzały je poprzez organizacje charytatywne. 19 IX 1942 r. Główny Zarząd Gospodarczy SS powołał osobny Zarząd Majątkiem Żydowskim, który od grudnia miał zdobyte dobra rozdać niemieckim osadnikom na ziemiach wschodnich, w praktyce zajmowali się tym nadal powiatowi przedstawiciele Vo Mi. Przedmioty wartościowe - złoto, pieniądze, biżuterię - bezpośrednio po egzekucjach przejmowała policja bezpieczeństwa i deponowała w Banku Rzeszy na specjalnym koncie „Reinhard”.

| | |
|------------|--|
| 2,892 kg | zegarków kieszonkowych – złotych 68 aparatów fotograficznych 98 lornetek 7 kompletnych kolekcji znaczków pocztowych 5 koszy z różnymi znaczkami pocztowymi |
| 100,550 kg | 3 worki sztucznej biżuterii |
| 3,290 kg | 1 szkatułka korali |
| 0,460 kg | 1 pudełko korali |
| 0,280 kg | 1 pudełko korali |
| 7,495 kg | 1 kufer z wiecznymi piórami i ołówkami automatycznymi 1 kosz podróżny z wiecznymi piórami i ołówkami automatycznymi 1 kufer z zapalniczkami 1 kufer ze scyzorykami 1 kufer z częściami do zegarków |

Pieniądze: banknoty i monety.

| | |
|-------------|--|
| 261 589,75 | papierowych dolarów amerykańskich złote dolary: 3 à 5, 18 à 10, 28 à 20 |
| 2 515,75 | dolarów kanadyjskich |
| 124 | argentyńskie pesos |
| 18 766,64 | węgierskich pengö |
| 231 789 | rubli papierowych złote ruble: 1 à 7½, 11 à 10, 29 à 5 |
| 513 | franków francuskich |
| 2 460 | franków szwedzkich |
| 52 | austriackie złote dukaty korony austriackie: 36 à 10, 25 à 20, 8 à 100 |
| 2 229,18,60 | funtów angielskich |
| 23 | funty afrykańskie |
| 13 490 | rumuńskich lei |
| 25 671 | rosyjskich czerwońców |
| 4 600,70 | czeskich koron papierowych |
| 185 | florenów holenderskich |
| 5 277 | funtów palestyńskich |
| 9 300 | palestyńskich mille |
| 160 | litewskich öre ^a |
| 360 | szylingów angielskich |
| 1 | funt irlandzki |
| 1 | węgierski pesos |
| 2 | meksykańskie pesos |
| 10 | koron norweskich |
| 3 817,70 | koron słowackich |
| 435 | karbowańców |
| 16 795 000 | złotych |

^a W oryginale błąd, poprawnie lotewskich öre.

W wyniku przeprowadzonej w grudniu 1941 r. akcji zbierania futer można było dostarczyć 35 wagonów futer.

Kwoty uzyskane z obozów pracy przymusowej oraz zakładów wojskowych i zbrojeniowych

Stan na 25.06.1943

1. Obozy pracy przymusowej:

a) Dochody:

| | |
|----------------------------------|------------------|
| Wynagrodzenia | 11 511 606,98 zł |
| Pieniądze znalezione w ubraniach | 1 232 143,71 zł |
| Sprzedaż niepotrzebnych narzędzi | 807,93 zł |
| Razem | 12 744 558,62 zł |

b) Wydatki: (utrzymanie więźniów)

| | |
|---------------------------------------|------------------------|
| 1. Wyżywienie, ubranie, lekarstwa | 3 108 866,62 zł |
| 2. Wynagrodzenie policji ukraińskiej | 47 358,51 zł |
| 3. Utrzymanie obozu, remonty, czynsze | 118 063,15 zł |
| 4. Wozy i konie | 1 448 863,57 zł |
| Samochody | 83 324,14 zł |
| Narzędzia | 3 037,10 zł |
| 5. Zakup inwentarza | 2 410,15 zł |
| Poczta, telefony | 5 678,44 zł |
| Wydatki biurowe | 29 005,59 zł |
| 6. Zezwolenia na budowę | 220 000,00 zł |
| Razem | <u>5 066 607,27 zł</u> |

2. Zakłady wojskowe i zbrojeniowe:

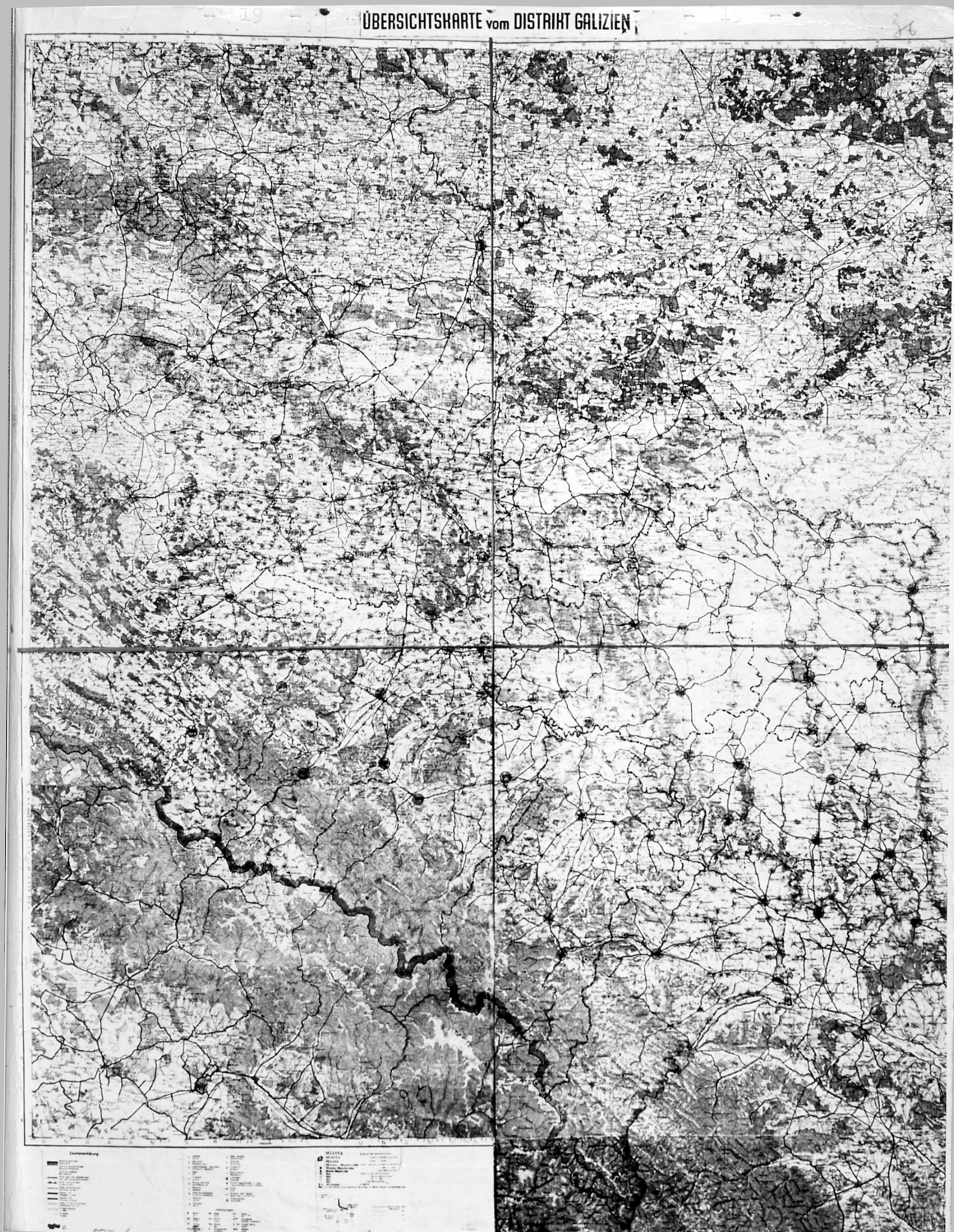
| | |
|----------|-----------------|
| Dochody: | 7 711 428,92 zł |
|----------|-----------------|

3. Sumy przekazane do Zarządu Gospodarczego SS:

| | |
|-----------------------------------|-------------------------|
| a) Obozy | 6 867 251,00 zł |
| b) Zakłady wojskowe i zbrojeniowe | 6 566 513,69 zł |
| Razem | <u>13 423 764,69 zł</u> |

Dalsze przekazy do działu Zarządu Gospodarczego SS będą dokonywane regularnie co miesiąc.

Ze względu na dużą liczbę Żydów i znaczną przestrzeń przeczesywanych terenów akcja wysiedleńcza przeprowadzona została w kilku etapach przy użyciu oddziałów policji bezpieczeństwa, policji porządkowej, żandarmerii, służb specjalnych oraz ukraińskiej policji. Na następnej stronie znajduje się mapa przedstawiająca, jak Żydzi byli rozsiani po całym terenie dystryktu przed utworzeniem żydowskich dzielnic mieszkalnych.



50 mapa, pod nią podpis: Z mapy tej wynika, jak bardzo rozsiłani byli Żydzi po całym terenie dystryktu, zanim utworzono dzielnice żydowskie. Duże punkty na mapie oznaczają miejscowości, w których mieszkało ponad tysiąc Żydów, mniejsze - miejscowości, w których mieszkało mniej niż tysiąc Żydów.

Oddziały, biorące udział w akcji, były stale narażone na wielki wysiłek fizyczny i psychiczny. Aby wejść do żydowskich kryjówek, źródła brudu i zarazy, trzeba było ciągle przewycięzać wstręt. W trakcie przeszukiwań znajdowano także ulotki w języku hebrajskim, nawołujące do hodowania wszy tyfusowych, które miały być wykorzystane do zarażenia funkcjonariuszy organów policyjnych. Rzeczywiście, znajdowano także różne butelki z wszami. Dzielnice żydowskie w Rawie Ruskiej i Rohatynie znajdowały się w katastrofalnym stanie. Z obawy przed wysiedleniem Żydzi w Rawie Ruskiej³⁴ nie zgłaszali przypadków tyfusu, a swych chorych ukrywali w jamach wykopanych w ziemi. Tuż przed rozpoczęciem akcji wysiedlania stwierdzono, że w dzielnicy tej przebywa 3000 chorych na tyfus Żydów.

Aby zniszczyć to ognisko zarazy, trzeba było natychmiast sprowadzić wszystkich funkcjonariuszy policji szczepionych przeciwko tyfusowi plamistemu. I rzeczywiście udało się tę straszną plagę zniszczyć ze stratą jednego tylko człowieka. Podobna sytuacja panowała w Rohatynie. Ponadto we wszystkich miastach i wsiach nasze jednostki natrafiały na mniejsze lub większe ogniska zarazy. Mimo zachowania wszelkich środków ostrożności na tyfus plamisty zachorowało w sumie 120 naszych ludzi, ale dzięki zastosowaniu środków ochronnych zanotowano tylko 18 ofiar śmiertelnych

Kilka zdjęć tych nor pozwoli wyobrazić sobie, jak bardzo trzeba było się przewyciężyć, by choćby wejść do takiego brudu.



51

³⁴ Getto w Rawie Ruskiej zostało ostatecznie spalone podczas akcji 7 XII 1942 r., jego ostatnich mieszkańców zamordowano na cmentarzu żydowskim. Getto w Rohatynie istniało do 6 VI 1943 r., likwidacja podziemnych bunkrów trwała trzy dni, jego mieszkańców rozstrzelano na cmentarzu żydowskim.



52



53



54



55



56



57



58



59



60

Fot. 61–66: Na kolejnych zdjęciach widać, jakich roznosicieli zarazy trzeba było wyciągać z tych nor:



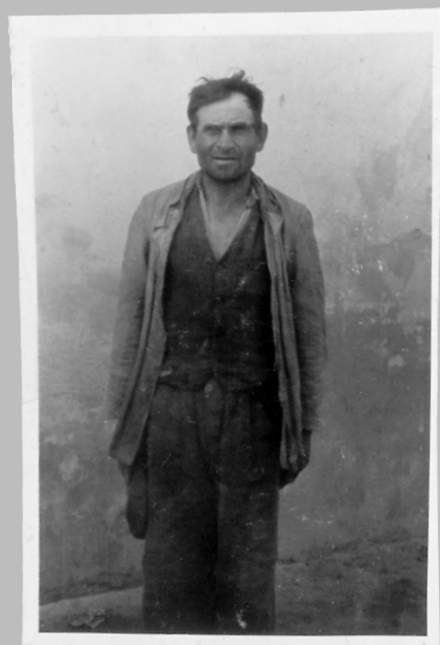
61



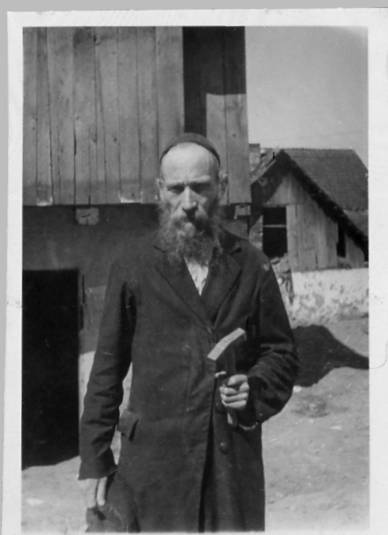
62



63



64



65



66



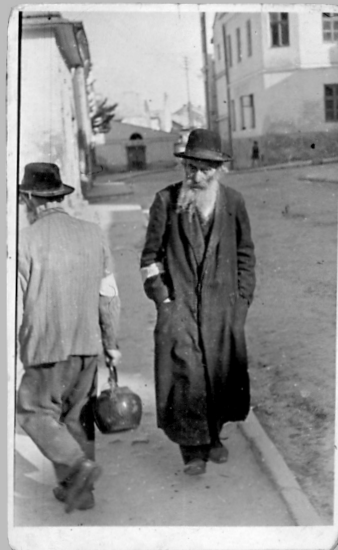
67



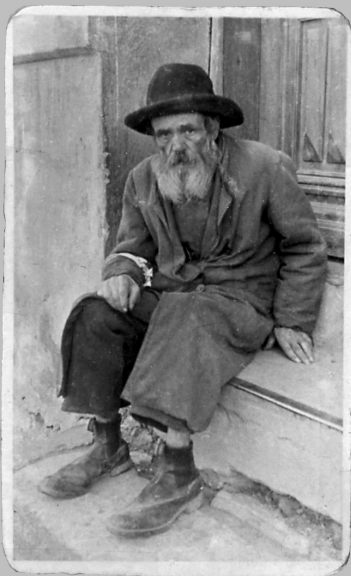
68



69



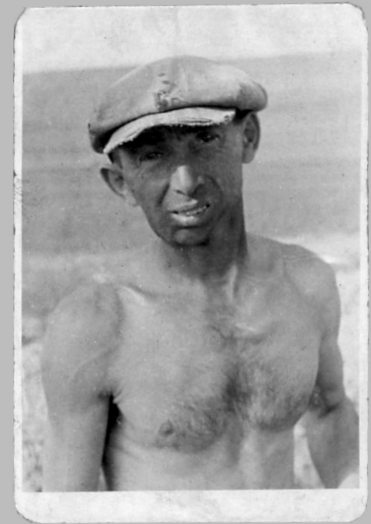
70



71



72



73

Fot. 67-73: Kilku przedstawicieli „narodu wybranego”.

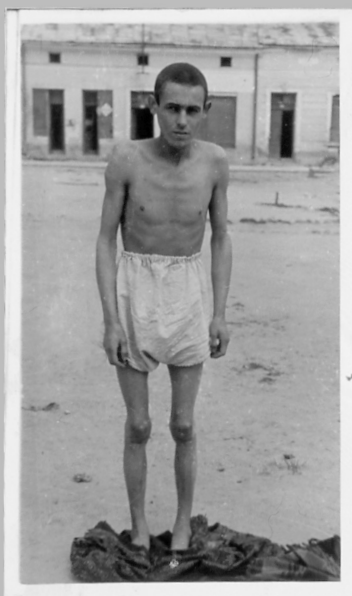


74

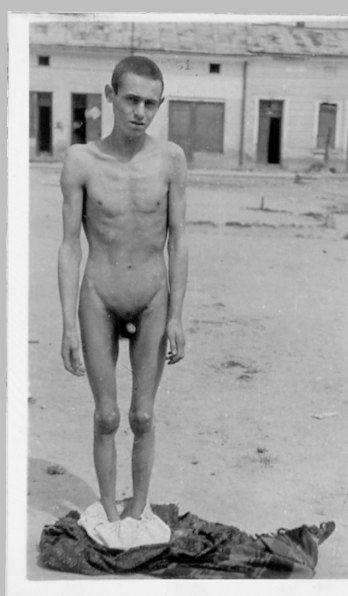


75

Fot. 74-75: Ta oto kobieta, która w czasie akcji leżała w łóżku, okazała się...



76



77

Fot. 76-77: wstrętnym żydowskim nicponiem.



78



79



80

Fot. 78-80: „Tate” i jego potomstwo!!



81 Trzech rabinów z Brodów!



82 Cmentarz żydowski w pobliżu Lwowa. Uzyskano z niego 2000 metrów sześciennych materiału do budowy szosy.

W czasie trwania akcji pojawiły się niewiarygodne wprost trudności, ponieważ Żydzi wszelkimi sposobami usiłowali uchylać się od wysiedlania. Próbowali uciekać, a nawet ukrywali się w najbardziej nieprawdopodobnych zakamarkach, w kanałach odpływowych, kominach, dołach asenizacyjnych itp. Barykadowali się w podziemnych przejściach, w piwnicach przerobionych na bunkry, ziemiankach, wymyślnych kryjówkach pod podłogami lub w szopach, w meblach itp.

Im mniejsza była liczba pozostałych przy życiu Żydów, tym większy był ich opór. Do obrony służyła im wszelaka broń, szczególnie zaś pochodzenia włoskiego, którą Żydzi kupowali za bardzo wysokie sumy od stacjonujących w dystrykcie żołnierzy włoskich.

Na poniższych zdjęciach widać zaledwie kilka sztuk z wyboru zabezpieczonej broni. Szczególnie niebezpieczne były wszelkiego rodzaju karabiny z odciętą lufą.



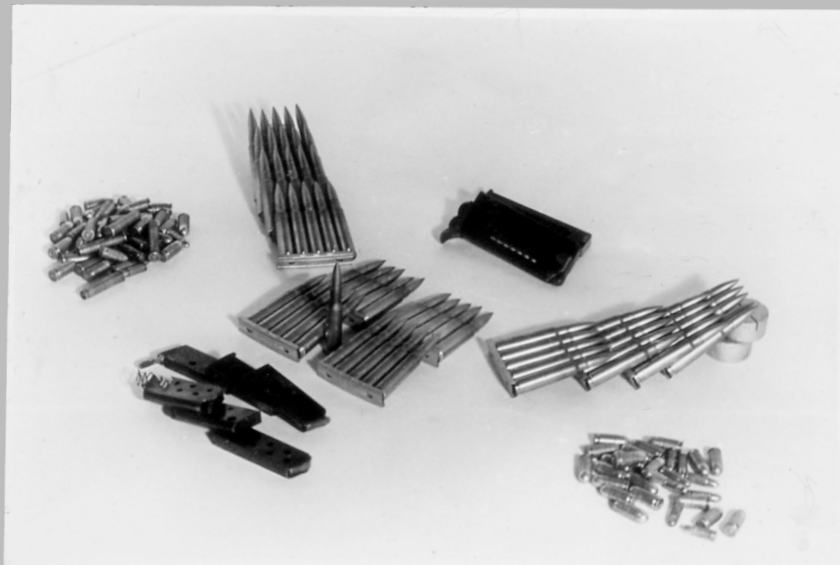
83



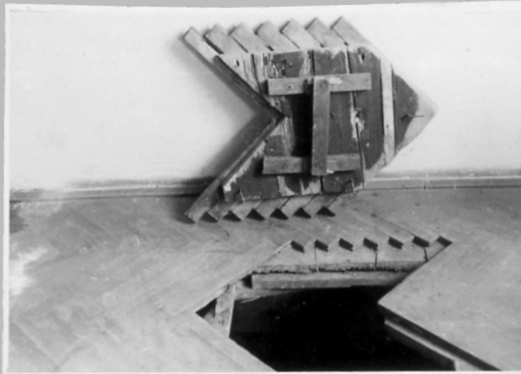
84



85



Wykryto podziemne bunkry z mistrzowsko zamaskowanymi wejściami, znajdującymi się w mieszkaniach lub na wolnej przestrzeni. W większości wypadków wejście do bunkra było takiej wielkości, że tylko jedna osoba mogła się przez nie przecisnąć. Wejścia do bunkrów były tak ukryte, że nie można było ich odszukać bez dokładnej znajomości terenu. Jedynym rozwiązaniem było najczęściej skorzystanie z pomocy Żyda, któremu wiele za tę pomoc obiecywano. Poniższe zdjęcia wraz z opisami pokażą, jak położone były bunkry:



87 Wejście prowadzące do piwnicy z pokoju przyjęć przewodniczącego Rady Żydowskiej. Do tej piwnicy nie było innego wejścia. Otwór w podłodze znajdował się pod biurkiem. Członkowie Rady schodzili do piwnicy, po czym inny członek Rady zamykał wejście, rozkładał na nim dywan i stawiał w tym miejscu biurko.



88 Wybetonowana piwnica na jednym z podwórz. Czternastu Żydów weszło do środka, a inny Żyd zasłonił wejście skrzynią pełną śmieci.



89 Kryjówka w ustępie. Za otworem klozetowym znajdowała się mało widoczna kłapa, przez którą Żydzi dostawali się do wąskiego korytarza. Pod dołem kloaczny utworzono pomieszczenie, w którym przebywało sześciu Żydów. Kłapa, przez którą wchodziło się do środka, była zamykana od wewnątrz.



90 Kryjówka w piwnicy domu. Kryjówka ta została odkryta dzięki rurze wentylacyjnej, której krótki fragment wystawał na powierzchnię. Ponieważ wejście do tej kryjówki było tak dobrze zamaskowane, że nie można było go odnaleźć, zaczęto kopanie w pobliżu rury i wtedy wyciągnięto ukrywających się Żydów.



91 Wejście do piwnicy przez parapet. Choć ściana pod oknem w niczym nie różniła się od pozostałych ścian, dodatkowo ustawiono przed oknem deskę.



92 Po usunięciu tynku widać drewniane ściany wejścia.



93 Widok wejścia od góry. Do piwnicy nie było innego dostępu.



94 Schron pod grządkami w ogrodzie. Rurę wentylacyjną odkryto między ziemniakami. Ponieważ nie można było znaleźć wejścia do tego schronu, zaczęto kopać w pobliżu rury wentylacyjnej i w ten sposób odsłonięto schron. Jego długość wynosiła około 5 m. (Strzałka wskazuje na rurę wentylacyjną).



95 Wejście do schronu przez ścianę w piwnicy. Najpierw wchodziło się do korytarza o szerokości zbliżonej do szerokości wejścia, miał on około 6 m długości i prowadził do właściwej kryjówki (widocznej na poprzednim zdjęciu).



96 Kryjówka – aby jej wielkość była lepiej widoczna, obok stoi na drabinie Żyd. Zniszczoną podłogę wykorzystano jako miejsce ukrycia skór, bielizny oraz ubrań.



97 Wejście do kryjówki miało klapę, na której leżały śmieci – narzucił je na nią Żyd, który udał się później do innego schronienia.



98 Wejście do kryjówki w pobliżu schodów wiodących do piwnicy. Samo schronienie stanowiło pomieszczenie piwniczne dostępne jedynie przez to wejście (fot. 99).



99 Bunkier rozciąga się pod ulicą od tego domu do domu na zdjęciu 100.



100 W piwnicy tego domu kończył się bunkier – nie było do niej innego wejścia.



101 Poza piwnicą znajdującą się w domu widocznym na poprzednim zdjęciu, Żydzi mogli przebywać w bunkrze wyłącznie w pozycji kłęczącej bądź siedzącej. Aby wyciągnąć ich z kryjówki, należało rozbić ścianę domu – przez otwór w ścianie można było zajrzeć do piwnicy (fot. 100).



102 Widok piwnicy pod domem (fot. 100). Po lewej stronie wejście do schronu pod ulicą i do wejścia (fot. 98) w domu (fot. 99).



103 Pod tą ulicą znajdował się bunkier. Na prawo dom (fot. 99), na lewo dom (fot. 100).

Wielki bunkier:

W rohatyńskim getcie Żydzi wybudowali trzy wielkie schrony podziemne, które nazwali „Stalingrad”, „Sewastopol” i „Leningrad”. Załączone zdjęcia przedstawiają schron „Stalingrad”. Miał on około 30 m długości i urządzono go w znajdującym się w ogrodzie pagórku. Z głównego chodnika wiodły odgałęzienia zakończone komorami o powierzchni około 2,5 m. Dojście do bunkra stanowiło rozpoczynające się w jednym z domów przejście podziemne o długości 10 m i wysokości około 1 m. Wejście do korytarza było jednak tak wąskie, że trzeba było się czolgać.

Dalsza część chodnika i komory miały wysokość około 2,5 m. Grubość warstwy ziemi nad schronem wynosiła 1,8 m i więcej. W schronie, na głębokości 3 m znajdowała się starannie wyłożona deskami studnia i podobnie zbudowany ustęp. Było tu również światło elektryczne i radio. Antena znajdowała się w kominie jednego z domów; podczas dnia komin ten służył do wentylacji, w nocy zaś jako dymnik niewielkiej kuchni. Jako wentylatory służyły ponadto blaszane rury – kończyły się one pod krzakami jagód i były niewidoczne, tym bardziej że nie można było podejrzewać w tym miejscu ich istnienia. Schron ten został odkryty dzięki zdradzie, wejście nie było jednak znane. W czasie przeszukiwania terenu natrafiono na urządzenia wentylacyjne, strop schronu znajdował się na głębokości 2,5 m. Chodnik i schron zostały **fachowo** ostemplowane i oszalowane deskami. Wyposażenie wnętrza stanowiły dwu- i trzypiętrowe łóżka z dobrą pościelą. Były tam również stoły, ławki oraz naczynia kuchenne. Zgromadzone zapasy żywności mogły na długo wystarczyć dla przebywających tu 60 Żydów.

Kiedy po odkryciu wentylacji i dokopaniu się do stropu schronu funkcjonariusze dostali się do wnętrza, otworzono do nich ogień. Gdy mimo wezwania do opuszczenia schronu Żydzi nie wychodzili, wykopano więcej otworów. Ponieważ i to nie poskutkowało, podłożono ogień i wykurzono [Żydów].

W czasie trwania akcji wysiedleńczej stwierdzono również, że znaczna część Żydów usiłuje uciekać za granicę. Dotyczyło to przeważnie tych, którzy posiadali znaczne sumy pieniędzy, kosztowności i fałszywe dokumenty. Za wszelką cenę usiłowali oni doprowadzić swoją ucieczkę do skutku i wielokrotnie zwracali się do członków niemieckich i sojusznicznych oddziałów wojskowych z prośbą o zorganizowanie im transportu wojskowymi samochodami do granicy lub przez granicę. Ofiarowali za to znaczne sumy, nierzadko po 5000 zł i więcej od osoby. Choć członkowie obcych armii – szczególnie zaś Węgrzy – dochodzili z nimi do porozumienia i organizowali takie transporty, to zazwyczaj policja bezpieczeństwa była informowana w porę przez swoich agentów, można było zatem wydać odpowiednie rozporządzenia, zatrzymać Żydów oraz zabezpieczyć wartościowe przedmioty. Dla ilustracji przytacza się kilka przypadków:

We wrześniu 1942 r. urząd Dowódcy SS i Policji został powiadomiony przez żołnierza włoskiego (folksdojcz ze Szwajcarii), że we włoskich koszarach we Lwowie przebywają Żydzi, których żołnierze włoscy mają w najbliższych dniach przewieźć przez granicę węgierską. Na krótko przed terminem odjazdu dwaj funkcjonariusze policji weszli do koszar, gdzie rzeczywiście udało im się zatrzymać grupę siedmiu osób oraz zabezpieczyć 3200 dolarów w złocie, znaczną ilość brylantów i biżuterii. Ustalono interesujący fakt, iż 970 dolarów w złocie rozdzielono już jako łapówkę między czterech żołnierzy włoskich – także tę sumę odebrano. Żołnierze włoscy zostali następnie odtransportowani do swojej ojczyzny.



104 Widok na teren, pod którym znajdował się schron. Wejście do schronu znajdowało się w domu po prawej stronie.



105 Widok na teren, pod którym znajdował się schron. Pod krzakami znajdują się rury wentylacyjne. Aby wyciągnąć Żydów, wykopano otwory, ponieważ wejście nie zostało odkryte.



106 Widok na teren schronu z dachu domu widocznego na fot. 18.



107 Widok na teren, pod którym znajdował się schron.



108 Widok na teren, pod którym znajdował się schron. Na dachu domu po lewej stronie znajduje się komin, w którym umieszczona była antena.



109 Rura wentylacyjna.



110 Rura wentylacyjna.



111 Wejście do schronu, wykopane w celu wystraszenia Żydów ogniem.



112 Wejście do schronu, wykopane w celu wystraszenia Żydów ogniem.



113 Wnętrze schronu.



114 Wnętrze schronu.



115 Wnętrze schronu. Schron został częściowo zasypany z powodu wykopywania otworów oraz spalania szalunku.



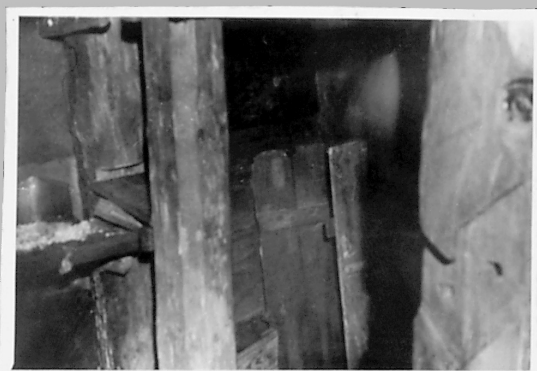
116 Wnętrze schronu. Schron został częściowo zasypany z powodu spalania szalunku.



117 Część schronu z łózkami.



118 Dwa dwupiętrowe łóżka.



119 Wnętrze schronu.



120 Wnętrze schronu. Częściowo zasypane po spalaniu drewnianego szalunku.



121 Fragment odkrytego schronu, częściowo zasypany z powodu wykopania otworów.



122 Wnętrze schronu.



123 Wejście do schronu w piwnicy domu widocznego na fot. 18. W niszy znajdowała się szeroka deska, na której stały garnki – aby sfotografować wejście, trzeba było ją wyjąć. Otwór wejściowy znajdował się dokładnie naprzeciw schodów prowadzących do piwnicy, trudno było go zauważyć z powodu panującej tam ciemności, szerokiej deski z garnkami oraz skrzyni, którą zostało zastonięte wejście. Przejście prowadziło do drewnianego ganku przed wejściem do domu.



124 Piwnica pod drewnianym gankiem domu na fot. 37. Podłoga tej dobudówki została wybetonowana. Do znajdującego się pod nią pomieszczenia można się było dostać jedynie przez wejście widoczne na poprzednim zdjęciu (dalszą drogę wskazuje strzałka).



125 Twórca opisanego powyżej schronu.



126 Wejście do kryjówki.



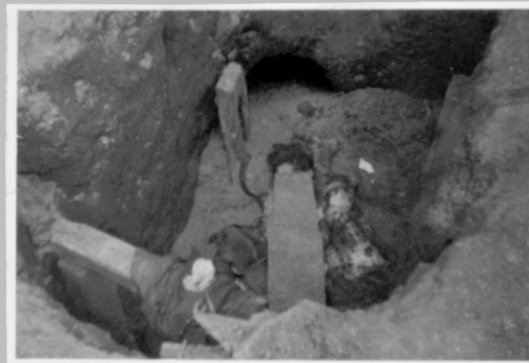
127 Wyłom w ścianie.



128 Zejście do pomieszczenia pozbawionego okien i drzwi. Szerokość pomieszczenia wynosi 1,5 m.



129 Schron odkryty w ogrodzie. Wejście z piwnicy.



130 Schron w pobliżu domu, umieszczony pod grządkami warzywnymi. Wejście z piwnicy.

Fot. 131-143: Poniższe trzynaście fotografii przedstawia dwie piwnice połączone ze sobą za pomocą stemplowanego korytarza. W czasie akcji wysiedleńczej w lutym 1943 wyciągnięto stąd 65 Żydów.



131 Zamurowane okienko piwniczne.



132 Wejście do piwnicy. Blacha ochronna leżąca przed kuchnią przymocowana była do wielowarstwowej drewnianej kłapy i skutecznie maskowała przejście.



133 Wejście do piwnicy, por. fot. 2.



134 Wejście widziane z dołu.



135 Łóżka w pierwszej piwnicy.



136 Łóżka w pierwszej piwnicy.



137 Przejście do drugiej piwnicy.



138 Miejsce do spania w piwnicy.



139 Korytarz prowadzący do drugiej piwnicy.



140 Wejście do korytarza. Tu znajdowało się połączenie z kanalizacją.



141 Wejście do korytarza. Tu znajdowało się połączenie z kanalizacją.



142 Wejście do korytarza. Tu znajdowało się połączenie z kanalizacją.



143 Żydówka, ukryta pod drewnem w drugiej piwnicy.



144 Odkryty korytarz prowadzący do schronu. Schron był trzypiętrowy, były w nim urządzenia sanitarne i aparat radiowy oraz zapas żywności wystarczający przynajmniej na 5 miesięcy. Znajdowało się tam 125 Żydów, w tym jeden lekarz – zostali unieszkodliwieni za pomocą ładunków wybuchowych.

13.5.1943 dwaj niemieccy kierowcy (Reichsdeutsche) z Charkowskiego Okręgu Wojsk Lotniczych zameldowali, iż zgłosił się do nich pewien Żyd z prośbą o przewiezienie 20–30 Żydów z obozu we Lwowie do Brodów. Część Żydów miała być uzbrojona. Mieli dostarczyć także sfałszowane rozkazy wyjazdu, wystawione na nazwiska kierowców. Za przeprowadzenie transportu zaproponowano kierowcom wynagrodzenie w wysokości 20 000 zł.

Obaj kierowcy otrzymali polecenie, by zgodzili się na tę propozycję. Ustalono, iż Żydzi zostaną załadowani 15 maja o godzinie 17 na ciężarówkę, należącą do Luftwaffe, samochód pojedzie w kierunku Brodów, a w miejscu, gdzie znajduje się placówka komendy Narodowo-socjalistycznego Korpusu Transportu Samochodowego, skęci nagle na podwórze koszar. Rzeczywiście o godzinie 17.30 na podwórze wjechał samochód, w którym znajdowało się dwudziestu Żydów i jeden Polak. Żydzi, których część była uzbrojona w naładowane i odbezpieczone pistolety oraz karabiny z obciętą lufą, zostali obezwładnieni i rozbrojeni przez pozostający w pogotowiu oddział. Zdobyto przy tym następującą broń:

- 1) 1 pistolet „P-Beretta”, kal. 9 mm, nr 725508
- 2) 1 pistolet „P-Beretta”, kal. 9 mm, nr 627565
- 3) 1 polski rewolwer, kal. 9 mm, 7,65 mm FB. Radom Ng. 30-1931 r.
- 4) 1 [pistolet] FN „Baby”, kal. 6,35 mm, nr 36148
1 [pistolet] FN „Baby”, kal. 6,35 mm, nr 39788
- 5) 1 pistolet „Walter”, kal. 6,35 mm, nr 56679
- 6) 1 pistolet „Steyer”, kal. 6,35 mm, nr 119187A
- 7) 1 pistolet MAB, kal. 6,35 mm, nr 55286
- 8) 1 rosyjski karabin szybkostrzelny, model 40 nr 4481 (rozebrany)
- 9) 2 polskie karabiny z obciętymi lufami.

Pistolety wymienione w punktach 1. i 2. zostały sprzedane Żydom przez żołnierzy armii włoskiej po 2000 zł za sztukę. Nazwisk tych żołnierzy nie ustalono.

W czasie przeprowadzonej następnie rewizji znaleziono znaczne ilości przedmiotów wartościowych. Dokładne przesłuchanie zatrzymanych Żydów wykazało, że transporty takie organizował niejaki Horowicz, Żyd ukrywający się wraz z większą grupą ludzi w lasach koło Brodów. Dzięki przesłuchaniu udało się następnie aresztować Żydów, którzy przygotowali dla uciekających fałszywe dokumenty. ^aZatrzymany przy tej okazji Polak, podczas przesłuchania przyznał, iż należy do polskiego ruchu oporu PPR. Określił on następnie Żyda Horowicza jako głównego funkcjonariusza PPR we Lwowie^a.

Ponieważ w trakcie przesłuchań ustalono kryjówkę w lasach koło Brodów, jeszcze tego samego dnia cały obszar lasu został otoczony i przeszukany przez żandarmerię, policję ukraińską i dwie kompanie wojska. Natrafiono przy tym w różnych miejscach na niewielkie uzbrojone bandy, które ulokowały się w pozostałych jeszcze z rosyjskich czasów bunkrach i okopach. We wszystkich przypadkach bandy używały broni palnej, udało się jednak całkowicie je unieszkodliwić. Rozstrzelano 33 bandytów żydowskich. Zabezpieczono kilka karabinów z obciętymi lufami, rosyjskie karabiny szybkostrzelne oraz pistolety. Polski gajowy, biorący udział w przeczesywaniu lasu, został śmiertelnie raniony przez bandytów. Podczas aresztowania we Lwowie jeden funkcjonariusz SS został postrzelony w podudzie lewej nogi,

^{a-a} *Fragment pominięty w poprzednim tłumaczeniu.*

kula utkwiała w ciele. Obaj kierowcy, Reichsdeutsche, otrzymali za wzorowe postępowanie po 2000 zł nagrody. Sfałszowane przez Żydów rozkazy przejazdu i zaświadczenia o celu podróży wyglądają następująco:

^aLagerleitung I
der Bautechnischen Beschaffungstelle
der Luftgaukommandos Kiew
VERWALTUNG III (Bau)^a

Lwów, 15 maja 1943

Polecenie wyjazdu

Kierowca *Bastischkeit*, numer samochodu (Y) 67635, udaje się z 20 (dwudziestoma) Żydami do miejscowości **Berlin**, powiat Brody, w celu przeładowania i przewiezienia materiałów z tartaku w Berlinie na stację kolejową.

Wszystkie jednostki proszone są o okazanie wyżej wymienionemu pomocy w wypełnieniu polecenia służbowego oraz o pozwolenie mu na swobodny przejazd.

Kierownik jednostki *Jacoby*^b

Rozkaz wyjazdu nr 156

Samochód *LKW* [ciężarówka], Y.67635

Z jednostki

^aLagerleitung I
Der Bautechnischen Beschaffungstelle
Der Luftgaukommandos Kiew
VERWALTUNG III (Bau)^a

Kierowca: *Bastischkeit 20 Żydów*
Zamelduje się 15.5.[1]943 o godz. 5 minut 30
W miejscowości, ulica, u:

^aLagerleitung I
Der Bautechnischen Beschaffungstelle
Der Luftgaukommandos Kiew
VERWALTUNG III (Bau)^a

Jadąc z, do: *Lublin, powiat Brody*
Cel podróży: *przeładowanie i przewiezienie materiału budowlanego*
Podróż: bezpłatna/odpłatna

Podpis, stanowisko:
Jacoby, kierownik placówki^b

^{a-a} *Pieczeń prostokątna.*

^b *Poniżej pieczęć okrągła, nieczytelna.*

21.5.[19]43 udało się również w okolicach Rawy Ruskiej zniszczyć bandę żydowską uzbrojoną we włoskie pistolety kaliber 8 mm (w tym czasie wszyscy włoscy żołnierze opuścili teren Galicji).

Kilka dni później, a mianowicie 31.5.[19]43 podczas ponownego przeczesywania lasów w okolicach Buska zniszczono sześć większych schronów ziemnych wraz ze 139 żydowskimi bandytami.

2.6.[19]43 zatrzymano kolejną grupę Żydów, którzy zamierzali uciec na Węgry samochodem ciężarowym należącym do armii węgierskiej; zostali zastrzeleni, ponieważ stawiali opór. Także u nich znaleziono znaczną ilość przedmiotów wartościowych. Żołnierzom węgierskim, którzy brali udział w tej akcji, wypłacono odpowiednie nagrody.

Mimo zakończenia akcji wysiedleń ciągle należy przeprowadzać znaczne, choć zakrojone na mniejszą skalę, poszukiwania zamaskowanych i ukrywających się Żydów - świadczy o tym fakt, iż codziennie zatrzymywane są osoby, legitymujące się wszelkiego rodzaju fałszywymi dowodami i przepustkami. Jako dowód załącza się kilka kenkart, przepustek, rozkazów wyjazdu i zaświadczeń urlopowych:

Nr 0264/36

Nazwisko *Martin*

Imię *Mieczysław*

Data urodzenia *1 lipca 1907*

Miejsce urodzenia *Tarnopol*

Imię ojca *Jerzy* matki *Aniela*

Zawód *urzędnik pr.^a*

Miejsce zamieszkania *Lwów*

Wzrost *średni*

Twarz *owalna*

Włosy *szatyn*

Oczy *szaroniebieskie*

Znaki szczególne

Wydany dnia *18 grudnia 1936*

^bNaczelnik Wydziału

(-)^c

Mgr Hierzyk^b

^dMagistrat Król[ewskiego] Stoł[ecznego] Miasta Lwowa^d

^a W oryginale obok prawa strona dowodu ze zdjęciem.

^{b-b} Pieczęć prostokątna.

^c Podpis nieczytelny.

^{d-d} Pieczęć okrągła.

Przepustka numer 1820/43
na teren *Generalnej Guberni*

Paweł Czejka, brygadzysta z Dniepropietrowska jest upoważniony za okazaniem ^apaszportu - paszportu podróznego - kenkarty - urzędowego^a dowodu ze zdjęciem numer 40 wystawionego przez [b] w dniach 14.5.1943 do 30.6.1943 jednokrotnie dwukrotnie ^awielokrotnie^a przekraczać granicę *Generalnej Guberni*.

Dniepropietrowsk, dnia 14.5.1943

^cKomisarz Miasta Dniepropietrowska^c
^dDer Stadtkommissar Dnjepropetrowsk^d

Miejsce wystawienia Warszawa^e
Starostwo powiatowe, okręg Warszawa
Numer rozpoznawczy 274534
Ważne do 10 listopada 1947
Nazwisko Martini
Nazwisko panieńskie (u mężatek) Mniszek
Imię Marta
Urodzona 10.5.1912
Miejsce urodzenia Kurówka
Starostwo powiatowe, okręg Galicja
Zawód wyuczony urzędniczka
Zawód wykonywany urzędniczka
Religia rzymskokatolicka
Szczególne znaki rozpoznawcze nie ma^f
Warszawa 16 listopada [19]42
Podpis posiadacza karty rozpoznawczej^g
Władza wystawiająca ^dDyrektor policji Urzędu Starosty I.A^d
(-)^h
^cDer Stadthauptmann in Warschau Generalgouvernement^c
Posiadacz karty rozpoznawczej mieszka w Warszawie, ulica Solec 36
^cZarząd miejski w m. Warszawie^c
Podpis urzędu meldunkowego
(-)^h

a-a *Przekreślone.*

b *Fragment nieczytelny.*

c-c *Pieczęć okrągła.*

d-d *Pieczęć prostokątna.*

e *W oryginale obok tekst niemiecki kenkarty.*

f *W oryginale po prawej stronie zdjęcie legitymacyjne z pieczęcią okrągłą, nieczytelną.*

g *Brak podpisu.*

h *Podpis nieczytelny.*

Ausweis nr 40

Pan/Pani *Paweł Czejka*
zamieszkały we Lwowie
Dniepropietrowsku
urodzony *6 VI 1902*
narodowość *Polak*

jest zatrudniony w naszej firmie jako *brygadzista*.

Wszystkie niemieckie instytucje uprasza się o wspieranie wyżej wymienionego (wymienionej) w wykonywaniu jego (jej) zadań i o niezatrudnianie do innych prac.

Lwów, dnia *1 I 1943*

Kierownik
(-)^a

Dniepropietrowsk, dnia *21 V 1943*

Zaświadczenie urlopowe

Zatrudniony w niżej podpisanej instytucji *Czejka Paweł* udaje się na urlop z *Dniepropietrowska* do *Lwowa* na okres od *21 V 1943* do *5 VI 1943*.

Wszelkie urzędy i instytucje proszone są o zezwolenie na przejazd wyżej wymienionego oraz okazanie mu w razie konieczności opieki i pomocy^b.

(-)^a

Dniepropietrowsk *21 V 1943*

Rozkaz wymarszu

^cZgoda na wyjazd *750*
Pociąg nr z *23.5.[19]43*
Biuro nadzoru do spraw urlopowych *25^c*

Pan *Czejka Paweł* z mojej firmy, podlegającej *Wojskowemu Urzędowi Budowlanemu* w *Dniepropietrowsku*, znajduje się w drodze *do Lwowa i z powrotem*. Po załatwieniu sprawy ma się zameldować *w biurze w Dniepropietrowsku*.

^a *Podpis nieczytelny.*

^b *Poniżej pieczęć okrągła, nieczytelna.*

^{c-c} *Pieczęć prostokątna.*

Wszelkie urzędy proszone są o zezwolenie na nieskrępowany przejazd wyżej wymienionego oraz okazanie mu w razie konieczności opieki i pomocy. **Nasza firma pracuje wyłącznie dla Wehrmachtu.** Uwagi: *urlop od 21 V 1943 do 5 VI [1]1943*

Wyposażony do 21 V [1]1943

Ważny do 10 VI [1]1943^a

Dniepropietrowsk 21 maja 1943

Zaświadczenie urlopowe

Pracująca w wymienionej placówce *Kochmaniewicz Józefa* udaje się na urlop z *Dniepropietrowska* do *Lwowa* w okresie od 21 maja 1943 do 10 czerwca 1943.

Uprasza się odpowiednie placówki i urzędy o zezwolenie dla wyżej wymienionej na przejazd oraz okazanie w razie konieczności opieki i pomocy^b.

Dla *Kochmaniewicz Józefa*

Wyjazd do *Lwowa* i z powrotem

Urlop od 21 V do 10 VI [1]1943

Zaświadczenie ważne od 21 maja 1943^c

do 15 czerwca 1943^d

Przepustka nr 1605/43

^eKomisarz miasta

Dniepropietrowska^e

Do *Generalnej Guberni*

Imię, nazwisko, zawód *Józefa Kochmaniewicz*

Z *Dniepropietrowska*

Jest uprawniona na podstawie dowodu ze zdjęciem

Nr 24/43

Wystawionego przez *Fa. A. Witkowski* na czas

Od 20.4.1943 do 10.5.1943

Do podróży tam i z powrotem do

Generalnej Guberni

Dniepropietrowsk 20.4.1943^f

^gKomisarz miasta Dniepropietrowska^g

(-)^h

^a Poniżej pieczęcie okrągła i prostokątna, nieczytelne.

^b Poniżej pieczęć prostokątna, nieczytelna.

^c W oryginale z lewej strony pieczęć okrągła, nieczytelna.

^d Pozostały tekst na formularzu nieczytelny.

^{e-e} Pieczęć okrągła.

^f Poniżej pieczęć okrągła, nieczytelna.

^{g-g} Pieczęć prostokątna.

^h Podpis nieczytelny.



145



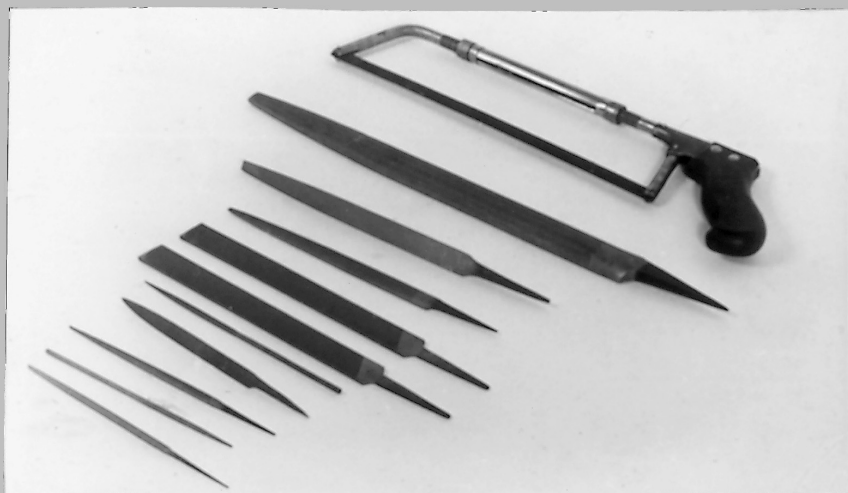
146



147



148



149

Fot. 145-149: Przestępcy zatrzymani we lwowskim getcie oraz narzędzia służące do włamań.



150



151



152



153

Fot. 150–153: Fotografie przedstawiające dawny targ żydowski we lwowskim getcie.

Z uwagi na coraz bardziej alarmujące wiadomości o zwiększającej się ilości uzbrojenia wśród Żydów, w ciągu ostatnich dwóch tygodni czerwca 1943 w jak najostrzejszy sposób wystąpiono we wszystkich częściach dystryktu Galicja przeciw żydowskiemu bandytyzmowi. Szczególne środki należało przedsięwziąć w czasie likwidacji dzielnicy żydowskiej we Lwowie, gdzie urządzone były opisane już wcześniej schrony. Aby uniknąć strat własnych, należało od samego początku postępować brutalnie, konieczne było przy tym wysadzenie w powietrze lub podpalenie wielu domów. Co zadziwiające, okazało się przy tym, że aresztowanych zostało nie 12 000 zarejestrowanych Żydów, lecz łącznie 20 000. Podczas oczyszczania dzielnicy trzeba było wydobywać ze wszelkich możliwych kryjówek ciała ponad 3000 Żydów, którzy popełnili samobójstwo poprzez zażycie trucizny.

Straty własne poniesione w czasie przeprowadzania akcji wysiedleńczej:

zmarli na tyfus płamisty - 18 ludzi, chorych - 120 ludzi

zastřeleni przez Żydów - 7 ludzi, rannych - 12 ludzi

zasztyletowani przez Żydów - 1 człowiek

straty spowodowane nieszczęśliwymi wypadkami w czasie wysiedlania Żydów: 2 zabitych, 5 rannych.

Mimo wyjątkowych trudności, jakie każdy funkcjonariusz SS i policji musiał przezwyciężyć w czasie trwania tej akcji, od pierwszego do ostatniego dnia akcji panował wśród nich dobry nastrój i duch prawdziwie godny pochwały.

Tylko dzięki osobistemu poczuciu odpowiedzialności każdego dowódcy i każdego szeregowca udało się w tak krótkim czasie opanować tę zarazę.

Friedrich Katzmann

**LÖSUNG DER JUDENFRAGE
IM DISTRIKT GALIZIEN**

Geheime Reichssache!

DER SS- u. POLIZEIFÜHRER
IM DISTRIKT GALIZIEN

30. Juni 1943

Tgb.Nr. 42 /43 g.R.-Ch/Fr.-

2. Ausfertigungen

1. Ausfertigung

Betr.: Lösung der Judenfrage in Galizien.

Bezug: Anliegender Bericht.

Anlg.: 1. Bericht (3 Ausfertigungen)
1. Ausfertigung. (gebunden)

An den

Höheren W- und Polizeiführer Ost
W-Obergruppenführer und General der Polizei
Krüger - o.V.i.A. -
K r a k a u .

In der Anlage überreiche ich den Abschlußbericht als
1. Ausfertigung über die Lösung der Judenfrage im
Distrikt Galizien mit der Bitte um Kenntnisaufnahme.

A 889870

Hörner
W-Gruppenführer
und Generalleutnant der Polizei.

IN 477



INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY

USA Exhibit 277
Filed Dec 13, 1945

~~Archiwum
Głównego Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce~~

~~Dok. N. GCx / L-18.~~

Archiwum
Głównego Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 2032 / L-18

Imm. Nr. 194.

A 888871

3

L Ö S U N G D E R J U D E N F R A G E .

im Distrikt Galizien.

Galizien war durch den Begriff "galizischer Jude" wohl das Fleckchen Erde auf der Welt, daß in Verbindung mit dem Judentum am besten bekannt und in aller Munde war. Hier lebten sie in grossen kompakten Mengen, eine Welt für sich bildend, aus der immer wieder der Nachwuchs des übrigen Weltjudentums gespeist wurde. Zu Hunderttausenden begegnete man den Juden in allen Teilen Galiziens.

Nach einer alten Statistik des Jahres 1931 wurden rd. 502.000 Juden gezählt. Diese Zahl dürfte sich seit 1931 bis zum Sommer 1941 bestimmt nicht verringert haben. Genauere Angaben über die beim Einmarsch der deutschen Truppen in Galizien vorhandenen Juden können nicht gemacht werden. Von den Judenräten Galiziens wurde lediglich am Ende des Jahres 1941 die Zahl von 350.000 angegeben. Daß diese Zahl nicht stimmt, ist aus der am Schluß bekanntgegebenen Aussiedlungsziffer zu ersehen. Allein die Stadt Lemberg beherrschte im Juli-August 1941 rd. 160.000 Juden.

Der Einfluss dieses galizischen Judentums, der unter den Regierungen Österreichs und Polens schon ein bedeutender war, stieg mit der Besetzung dieses Raumes durch die Sowjetrussen im Jahre 1939 ins fast Unglaubliche.

A 088872

Alle Machtstellungen im Lande waren in ihrer Hand. So war es auch verständlich, daß man im Juli 1941, nach der Besetzung dieses Raumes durch die deutschen Truppen, überall wo man hingriff, auf Juden stieß. Es musste daher auch unsere vordringlichste Aufgabe sein, dieses Problem so schnell als möglich zur Lösung zu bringen.

Als erste Maßnahme erfolgte die Kenntlichmachung aller Juden durch eine weiße Armbinde mit dem blauen Davidstern. Nach einer Verordnung des Generalgouverneurs lag die Verantwortung über die Kenntlichmachung, Registrierung der Juden, sowie über die Bildung der Judenräte in der Hand der Inneren Verwaltung. Unsere Aufgabe als Polizei gesehen bestand vorerst darin, den ungeheuren Schleichhandel im ganzen Lande, der von den Juden betrieben wurde, wirksamst zu bekämpfen. Insbesondere musste tatkräftigst gegen alle herumlungern- den Faulenzer und Nichtstuer eingeschritten werden.

Die beste Handhabe hierzu bot die Bildung von Zwangsarbeitslagern durch den W- und Polizeiführer. Arbeitsmöglichkeiten boten sich vor allen Dingen an dem äusserst wichtigen, für den gesamten Sfldabschnitt der Front notwendigen Ausbau der Dg.4, die sich in einem katastrophalen Zustand befand. Am 15. Oktober 1941 wurde mit dem Ausbau der Lager an der Rollbahn begonnen und schon nach wenigen Wochen entstanden trotz erheblicher Schwierigkeiten

7 Lager, die mit 4.000 Juden belegt wurden. Diesen ersten Lagern folgten bald weitere, sodaß in kürzester Frist 15 derartige Lager dem Höheren W- und Polizeiführer gemeldet werden konnten. Durch diese Lager sind im Laufe der Zeit rd. 20.000 jüdische Arbeitskräfte durchgelaufen. Trotz aller erdenklichen Schwierigkeiten, die bei diesem Problem auftauchten, können heute rd. 160 km Straße als fertiggestellt gemeldet werden.

Zu gleicher Zeit wurden alle anderen arbeitsfähigen Juden von den Arbeitsämtern registriert und einer nutzbringenden Arbeit zugeführt. Sowohl bei der Kenntlichmachung der Juden mit dem Davidstern, als auch bei der Registrierung durch die Arbeitsämter machten sich schon die ersten Anzeichen bemerkbar, daß die Juden sich den behördlichen Anordnungen zu entziehen versuchten. Die darauf durchgeführten Kontrollmaßnahmen führten zu Tausenden von Festnahmen. Es zeigte sich immer mehr, daß die Zivilverwaltung nicht in der Lage war, das Judenproblem auch nur einer annähernd befriedigenden Lösung zuzuführen. Da wiederholte Versuche der Stadtverwaltung Lemberg z.B., die Juden in einem geschlossenen jüd. Wohnbezirk unterzubringen scheiterten, wurde kurzerhand auch diese Frage vom W- und Polizeiführer mit seinen Organen gelöst. Diese Maßnahme wurde umso vordringlicher, da allenthalben im Stadtgebiet in den Wintermonaten 1941 grosse Fleckfieberherde auf-

(Blatt 3a
bis 3 l
Bilder im
Org. Bericht)

22278 3 a



22279



V

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 1/205x-Inv-4530

22280

Groß war die Freude der W-Männer, als der Reichsführer-
im Jahre 1942 persönlich einige Lager an der Rollbahn be-
sichtigte.



Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 2/205x-Inv-4531

22281

Der Führer des Lagers Lackie, W-Ostuf. Warzok, wird vom
Reichsführer durch Handschlag wegen guter Leistungen zum
W-Hauptsturmführer befördert.

A 1185375



22282

Archiwum
 Głównej Komisji Badania
 Łobocani Niem. w Polsce
 Dok. N. 3/203 z-Ins. 4552.



22283



22284

Der Höhere W- und Polizeiführer Ost, W-Obergruppenführer Krüger, überzeugte sich sehr oft persönlich vom Fortgang der Arbeiten an der Rollbahn-Stad.



22285



22286

Arbeitslager

1. Badania

W. Polaco

Głów

Zbi

Dok. N.

Handwritten signature: A. A. ...



22287

Bilder verschiedenen Arbeitslager an der Rollbahn-Süd.

A

989877



Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 4/2034-L/4535

22288

Lager Jaktorow im Kreis Zloczow



Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce Das Lagerzimmer.

22289

22290

Dok. N. 5/2034-L/4534



22291

22292

Die Lagerküche und Wäscherei.

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 6/2034-L/4535

A 889378



22293

Dok. N. 8/2032 - Inv. 4536

22294



22295

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 8/2032 - Inv. 4535



22296

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 9/2032 - Inv. 4538

Judenlager in Stupki bei Tarnopol. Diese 2.000
Juden waren an einem für den Nachschub der Front
wichtigen Bahnbau eingesetzt.

22294

- 3 8 -

22298 ⁵ M



Archiwum

Archiwum

Główny Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 10/2032-Ins. 4539

und wieder wird ein Judendorf ausgeräumt und
ein Lager transportiert. Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 11/2032-Ins. 4540



Archiwum
Główny Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 10/2032-Ins. 4541

22299

Vor der körperlichen Durchsuchung muss sich alles
auf den Boden legen.



22300

22301

Einzelnen werden sie vorgenommen, geschoren,
gebadet und entlaust.

Archiwum
Główny Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 10/2032-Ins. 4542

- 3 8 -

A 889880



22302



22303



22304



22305



22306



22307

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 14/2058-1 Jan 1943

Juden im Steinbruch bei Tarnopol. Hier wurde
das Material für die Rollbahn-Süd - DG.IV ge-
wonnen und mit der Kleinbahn zur Hauptbahn
transportiert.

A 089880/1



22308

Archiwum
Główna Komisja Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N.

VA/9032/200/45/95



22309



22310



22311

Längs der Rollbahn waren Steinbrecher eingesetzt,
die das aus den Steinbrüchen angefahrne Material
an Ort und Stelle zerkleinerten.

Archivum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 10/205 A-4544



22312

Beim Anrücken zur Arbeit kann man von "Stimmung" nicht reden.



22313

Nach Arbeitsschluss und beim Essenempfang ist schon wieder eitel Sonnenschein.



22314



22315

Archivum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 10/205 A-4545

Die wichtigsten Nebenstraßen wurden in Ordnung gebracht

A 089881/1

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 18/2031-250/4647



22316

Auf dem Wege zur Arbeit an der Rollbahn.



22318

22317

Da in der ersten Zeit nicht genügend Schubkarren zur Verfügung standen, musste "von Hand" gearbeitet werden. Etwas mühselig aber es ging auch!!



22319

Ein Kolonnen-Kapo.

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce k -
Dok. N. 18/2031-250/4504

A 089882

Woj.
26-18



22320

22321

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 19/2054-Inv 4548

Straßenbau im Sommer.



x 22322

22323

Schneeräumung auf der Rollbahn im
Winter.

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 20/2054-Inv 4549

A. 089883



22324

Archiwum
 Głównej Komisji Badania
 Zbrodni Niem. w Polsce
 Dok. N. 27/2031-204.4537



22325



22326

Archiwum
 Głównej Komisji Badania
 Zbrodni Niem. w Polsce
 Mit LKW, wird das Essen auf
 einzelnen Baustellen gefahren.
 Dok. N. 27/2031-204.4537

A 089884

traten, wodurch nicht nur die einheimische Bevölkerung gefährdet war, sondern in erhöhten Maße die stationierte als auch die durchziehende Truppe. Bei dieser Umsiedlung der Juden in ein bestimmtes Stadtviertel wurden mehrere Schleusen errichtet, an denen von vornherein bei der Durchschleusung das gesamte arbeitsscheue und asoziale jüd. Gesindel erfasst und sonderbehandelt wurde.

Durch die Eigenart, daß das Handwerkertum in Galizien fast zu 90% aus jüd. Arbeitskräften bestand, konnte die zu lösende Aufgabe nur Zug um Zug durchgeführt werden, da eine sofortige Entfernung nicht im Interesse der Kriegswirtschaft gelegen hätte. Trotzdem war bei den Juden die im Arbeitsprozess standen, eine besondere Arbeitsleistung nicht festzustellen. Die Arbeitsstelle war ihnen vielfach nur Mittel zum Zweck, um sich erstens den verschärften Judenmaßnahmen zu entziehen und zweitens ungestört ihren Schiebergeschäften nachgehen zu können. Nur durch fortgesetzte polizeiliche Eingriffe konnte ein Überhandnehmen unterbunden werden. Nachdem in immer mehr Fällen festgestellt wurde, daß die Juden es verstanden hatten, sich bei ihren Arbeitgebern durch Beschaffung von Mangelwaren usw., unentbehrlich zu machen, mussten ganz drakonische Maßnahmen unsererseits eingeleitet werden. Es musste leider die überaus traurige Feststellung gemacht werden, daß die hier eingesetzten Deutschen, insbe-

sondere sogenannte Einsatzfirmen oder die "berüchtigten Treuhänder" die tollsten Schiebergeschäfte mit den Juden betrieben. Es wurden Fälle bekannt, bei denen Juden zwecks Erlangung irgendeines Arbeitsausweises nicht allein keinen Lohn verlangten, sondern sogar noch laufend Geld zu zahlten. Darüberhinaus nahm das "Organisieren" der Juden für ihre "Arbeitgeber" einen derartig katastrophalen Umfang an, daß im Interesse des Ansehens des Deutschtums energischst eingeschritten werden musste.

Da die Verwaltung nicht in der Lage war und sich zu schwach zeigte, diesem Chaos Herr zu werden, wurde kurzerhand der gesamte Arbeitseinsatz der Juden vom SS- und Polizeiführer übernommen. Die bestehenden jüd. Arbeitsämter, die mit Hunderten von Juden besetzt waren, wurden aufgelöst. Sämtliche Arbeitsbescheinigungen von Firmen und Dienststellen für ungültig erklärt und die von den Arbeitsämtern den Juden gegebenen Karten durch Abstempelung der Polizeidienststellen neu gültig gemacht.

Im Zuge dieser Aktion wurden wiederum Tausende von Juden erfasst, die sich im Besitz von gefälschten Ausweisen befanden oder aber sich unter allen möglichen Vorwänden Arbeitsausweise erschlichen hatten. Auch diese Juden wurden einer Sonderbehandlung zugeführt.

B e s c h e i n i g u n g

Der..... *Alster Benjamin (rechte Hlasten)*

geboren am... *3. 6. 1905* ... in... *Jakinowa, Kamionka* ... ist bei
 der Heeresunterkunftsverwaltung, Lemberg als... *Vorarbeiter* ...
 mit dringenden Arbeiten beschäftigt.

Zu seiner Familie gehören... *Alster Hlasten dilla, Mutter*

.....

Gültig bis... *31. Juli 1942* ... Lemberg, den... *22. 6.* ... 1942
Verlängert bis 31. August 1942

HEERES UNTERKUNFTSVERWALTUNG

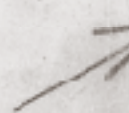
1. A.

Die vorstehenden Personen sind listenmässig erlasst. Sie sind von der Umsiedlungsaktion auszunehmen.



Böwer
 Kriegs Verw. Asst.

A 889887



Inbesondere hatten Wehrnachtdienststellen durch unkontrollierbares Ausstellen von Sonderausweisen dem jüd. Schmarotzertum Vorschub geleistet.

Aus der Vielzahl der erfassten Ausweise sollen nur 3 hinzugefügt werden, aus denen man ersehen kann, mit welchen Methoden versucht wurde, die Maßnahmen der W zu sabotieren:

1.

X

Die Jüdin *Atlas Rosa*
 führt den Haushalt des "A" Juden Nr. *20008*
 beschäftigt bei *H.K.P. 547*

dessen Meldekarte den Stempel des SS. und Polizei-
 Führers hat.

Sie ist listenmässig erfasst und es wird gebeten
sie in Lemberg zu belassen.

X

Lemberg, den *10. 8. 1943*.

Heereskraftfahrpark 547

Kuhnmann

Oberleutnant



Heeresbauamt Lemberg

X 3.

23

Hermann Thomas
Tiefbauchverwaltung
BAUTZEN
Zweigbüro Lemberg I

Laufende Ausweisnummer: 1093.

AUSWEIS

für Familienangehörige beschäftigter Juden

Der ~~Jude~~ (die Jüdin) Hirschfeld Nina
geboren 1894 wohnhaft in Lemberg, Sonneustr. 2
ist Ehefrau des auf Grund der am 12. III. 1942. erteilten Ermäch-
tigung durch das Amt des Distrikts Galizien mit einem Dienstausweis versehenen Juden

Hirschfeld Oskar (dessen Ausweisnummer 4181 ist)

Bei der obgenannten befinden sich die Kinder
geboren an

Gültig bis 31. Juli 1942.

Lemberg, den 1. Juli 1942.

Gesehen

Stempel

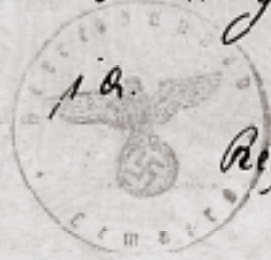


Regierungs-Lerninspektor

A 089383

verlängert von 31 Juli

bis 31 August 1942.



U. W. M.
Reg. Baurinspektor.

A 089889

Es gab Fälle, bei denen festgenommene Juden im Besitz von 10 bis 20 solcher Ausweise waren.

Wurden nun in Zuge der weiteren Überprüfungen Juden festgenommen, fühlten sich die meisten Arbeitgeber verpflichtet, zugunsten der Juden zu intervenieren. Dieses geschah oftmals in einer Weise, die als zutiefst beschämend bezeichnet werden musste.

Ein tolles Stück leistete sich hierbei ein in Lemberg für die Wehrmacht arbeitender Großschlichter, ein gewisser S c h m a l z , der von Berlin aus nachstehendes Telegramm an die Dienststelle des

X W-und Polizeiführers sandte:

024 Telegramm

Deutsche Post Osten

z.++++ 424 DD BERLIN 1 52/51 10 1422 =

| | | |
|---|--|--|
| Angenommen: Odebrino: Monat: Jahr: Zeit: <small>monat: tag: stunde:</small> durch: <small>name:</small> | DRINGEND = SS UNTERSTURMFUEHRER LCEHNER I BEIM SS POLZ FUEHRER LERMBERG EISTRIK GEBACUDE = | Übermittelt: Odebrino: Zeit: <small>stunde:</small> Tag: <small>datum:</small> durch: <small>name:</small> |
| <i>424</i> <i>10/14</i> <i>10 14</i> <i>10 14</i> <i>Lemberg</i> | | <i>10 14</i> <i>28/01</i> <i>28/01</i> <i>Küster 5.34</i> |

= DIE BEIDEN EINGEREICHTEN KARTEN SIND FACHLEUTE UHRMACHER
 WOHNEN IN MEINER SPAETEREM FABRIK ALS WAECHTER TAGSUEBER
 JHRMACHER MOECHTE AN DEREN UNTERGANG NICHT SCHULD SEIN NACH
 MEINER RUECKKEHR KOENNEN SIE BEIDE HABEN LAUFEN JA NICHT
 WEG BITTE HERZLICHST IHR = RIH. SMZIDZ,+++

A 089890

Als daraufhin das Gebaren dieses Großschlächters
 näher kontrolliert wurde, stellte es sich heraus,
 daß der Bursche die unglaublichsten Schiebergeschäfte
 mit den Juden getätigt hatte. Schmalz wurde festge-
 nommen und der Staatsanwaltschaft zugeführt.

A 089891

Trotz aller dieser Maßnahmen zur Regelung des Arbeitseinsatzes der Juden wurde seit dem April 1942 mit der Aussiedlung aus den Distrikt Galizien begonnen, und diese laufend durchgeführt.

Als der Höhere W- und Polizeiführer mit seiner Polizeiverordnung über die Bildung von Judenwohnbezirken vom 10.11.1942 noch einmal generell in die Judenfrage eingriff, waren bereits

254.989 Juden

aus- bzw. umgesiedelt.

Mit der weiteren Anweisung des Höheren W- und Polizeiführers nunmehr die beschleunigte Gesamtaussiedlung der Juden durchzuführen, waren nochmals umfangreiche Arbeiten notwendig, um die Juden zu erfassen, die nunmehr noch vorerst in den Rü.-Betrieben zurückgelassen werden durften. Die so verbleibenden Juden wurden zu Arbeitshäftlingen des Höheren W- und Polizeiführers erklärt und entweder in den Betrieben oder in eigens dazu errichteten Lagern kaserniert. Für Lemberg selbst wurde am Stadtrand ein Großlager errichtet, in dem z.Bt. 8.000 jüd. Arbeitshäftlinge einsitzen. Das mit der Wehrmacht getroffene Abkommen über den Einsatz und die Behandlung dieser Arbeitshäftlinge wurde schriftlich niedergelegt. Der Erlaß aus dem die nunmehr getroffenen Anordnungen zu ersehen sind, ist nachfolgend beigeheftet.

Der SS- und Polizeiführer
im Distrikt Galizien
XIII - Tgb.Nr.688/42 (g)

Lemberg am 23.10.1942

del. Betr.: Einsatz jüdischer Arbeitskräfte

an die Bezug: Schreiben der Rüstungsinspektion v.21.9.42, 11 b 16 24
ZA/Ia Nr. 15/317/42 geh. und Schreiben des Rü.Ko.Lembg.
v.19.10.42, Az.: 103 St/Fr.Br.Nr. 613/42 geh.

An das
Rüstungskommando

L e m b e r g

Geheim

an *14* Verteiler

Verteiler

Von der Rüstungsinspektion im GG und dem Höheren SS- und Polizeiführer Ost, Staatssekretär für das Sicherheitswesen im GG sind für die einheitliche Behandlung der in den Rüstungsbetrieben eingesetzten jüdischen Arbeitskräfte besondere Anordnungen und Richtlinien erlassen worden. Nach Besprechung zwischen dem Kommandeur des Rü.Ko. Lemberg und dem SS- und Polizeiführer im Distrikt Galizien wurden am 17.10.1942 folgende Vereinbarungen getroffen:

I. Unterkunft

Die jüdischen Arbeitskräfte sind grundsätzlich zu kasernieren und stehen in ihren Lagern unter der Kontrolle des SSuPolF, Galizien bzw. der von ihm beauftragter Polizeidienststellen. Da die Einrichtung von polizeieigenen Lagern noch nicht überall durchgeführt ist, müssen die Werkleitungen die vorläufige Kasernierung der jüdischen Arbeitskräfte selbst vornehmen. Ist bei den Werken eine geschlossene Unterbringung nicht möglich, so sind die beschäftigten jüdischen Arbeitskräfte in bestimmten Wohnblocks der noch vorhandenen jüdischen Wohnbezirke geschlossen unterzubringen. Wegen dieser Unterbringung setzen sich die Werkleitungen mit den Außenstellen der Sicherheitspolizei in Verbindung. Hierbei ist darauf zu achten, daß unter keinen Umständen die Angehörigen der jüdischen Arbeiter in diesen Wohnblock mit Unterkunft finden. Für

./.
A 089893

320
307

die in den Lemberger Betrieben beschäftigten jüdischen Arbeitskräfte ergeht Sonderregelung. Vorläufig werden auch diese im jüdischen Wohnbezirk geschlossen untergebracht. (wird durch SSuPolF. geregelt)

II. Verpflegung

Die Verpflegung der jüdischen Arbeitskräfte übernehmen die Werke. Sie hat ausschließlich im Werk zu erfolgen. Ausser der Hauptmahlzeit ist auch Frühstück und Abendbrot zu verabreichen. Auch im Krankheitsfalle ist volle Verpflegung zu gewähren. Die Betriebe fordern und empfangen die Lebensmittel nach den Sätzen der Regierung im GG, Hauptabtlg. Ernährung und Landwirtschaft, Abtlg. Marktordnung III a 1 a/100 v.18.8.42.

III. Zahlungsausgleich

Vom 1.11.1942 an erhalten die jüdischen Arbeitskräfte keinen Barlohn. Die Betriebsleitungen führen an den SSuPolF. Galizien für jede jüdische Arbeitskraft je Kalendertag und Schicht für den Mann 5.-- Zloty, für die Frau 4.-- Zloty ab. Lohnsteuer und Beiträge für Sozialversicherung fallen fort. Von den oben erwähnten Beträgen von 5 bzw. 4.-- Zloty sind die Kosten für die Verpflegung und für die Regie abzuziehen. Dieser von Tagessatz abzuziehende Betrag darf die Summe von Zloty 1,60 nicht übersteigen. Die Verwaltung des SSuPolF. ist zu Nachprüfungen berechtigt.

Die abzuführenden Beträge sind auf das Werkkassenkonto des SSuPolF. Galizien bei der Emissionsbank in Lemberg zu überweisen. Die Überweisungen müssen jeweils bis zum 3. eines jeden Monats für den vorhergegangenen Monat erfolgt sein. Als Kassenbelege für die überwiesenen Beträge sind Abschriften von Tageslohnlisten mit dem gleichen Stichtag an die Verwaltung des SSuPolF. Galizien Lemberg, Siegfriedstraße 102 einzusenden.

IV. Bekleidung

Die jüdischen Arbeitskräfte erhalten die Genehmigung, vor Überstellung in das Lager, reichliche Bekleidung, insbesondere Winterkleidung, mitzunehmen. Die örtlichen Polizeidienststellen sind auf diesen Umstand besonders

307306

hingewiesen worden. Zur Ergänzung und Erneuerung der Arbeitskleidung können die Betriebe über den SSuPolF. in wirklich begründeten Fällen Ersatzkleidung anfordern.

7. Allgemeines

Der SSuPolF. Galizien und das Rü.Ko. Lemberg stimmen überein daß es notwendig ist, die jüdischen Arbeitskräfte auch arbeitsfähig zu erhalten, das bedingt entsprechende Unterkunft, Bekleidung und ärztliche Betreuung. Die Betriebsleitungen werden gebeten, etwa auftretende Schwierigkeiten mit den örtlichen Dienststellen der Sipo zu bereinigen. Der SSuPolF. Galizien sowie das Rü.Ko. Lemberg sind jeweils zu unterrichten, Können Schwierigkeiten örtlich nicht beheben werden, sind entsprechende Anträge schnellstens an den SSuPolF. im Distrikt Galizien zu leiten.

Hofmann
SS-Brigadeführer
und Generalmajor der Polizei

Verteiler:

- Schwarz & Co., Lemberg
- Textilia Lemberg
- Metrawat A.G., Zweigwerk Lemberg
- Ausbildungswerkstätten A.W. Lemberg
- Hobag - Holzbau A.G., Zweigstelle Lemberg
- Faßdaubenfabrik in Bolechow
- Möbelfabrik in Bolechow
- Karpathen - Öl A.G.

durch Rüka

Nachrichtlich:

- Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD
in Distrikt Galizien - L e m b e r g
mit Nebenabdrucken für die Aussenstellen
- Kommandeur der Ordnungspolizei
in Distrikt Galizien - L e m b e r g
mit Nebenabdrucken für die Gend. Kreisführer
- SS-Ustuf. F i c h t n e r im Stabe
- SS-Ustuf. L ö h n e r t im Stabe
- SS-Ustuf. H i l d e b r a n d im Stabe

In der Zwischenzeit wurde die weitere Aussiedlung energisch betrieben, sodaß mit Wirkung vom 23.6.43 sämtliche Jüdenwohnbezirke aufgelöst werden konnten. Der Distrikt Galizien ist damit, bis auf die Juden die sich in den unter Kontrolle des $\frac{1}{4}$ - und Polizeiführers stehenden Lagern befinden,

j u d e n f r e i .

Die noch vereinzelt aufgegriffenen Juden werden von den jeweiligen Ordnungspolizei- und Gendarmerieposten sonderbehandelt.

Bis zum 27.6.43 waren insgesamt

434.329 Juden

ausgesiedelt.

Judenlager befinden sich noch in:

| | | |
|-------------|---------------|-------------|
| Lemberg, | Kosaki, | Drohobycz, |
| Weinbergen, | Zborow, | Boryslaw, |
| Ostrow, | Jezierna, | Stryj, |
| Karowice, | Tarnopol, | Skole, |
| Jakterow, | Hluboczek, | Bolechow, |
| Lackie, | Borki-Wielki, | Broschniow, |
| Pluhow, | Kamicnki, | Njebielow, |

mit einer Gesamtbelegstärke von: 21.156 Juden.

Diese werden noch lfd. reduziert.

Gleichzeitig mit den Aussiedlungsaktionen wurde die Erfassung der jüd. Vermögenswerte durchgeführt. Außerordentliche Werte konnten sichergestellt und dem Sonderstab "Reinhard" zur Verfügung gestellt werden. Außer den erfassten Möbeln und grossen Mengen an Textilien usw. wurden im einzelnen erfasst und dem Sonderstab "Reinhard" abgeführt:

A 08989

Stand vom 30.6.1943:

| | | |
|----------|----|--|
| 25,580 | kg | Kupfermünzen |
| 53,190 | kg | Nickelmünzen |
| 97,581 | kg | Goldmünzen |
| 82,600 | kg | Halsketten - Silber |
| 6,640 | kg | Halsketten - Gold |
| 4326,780 | kg | Silberbruch |
| 167,740 | kg | Silbermünzen |
| 18,490 | kg | Eisenmünzen |
| 20,050 | kg | Messingmünzen |
| 20,952 | kg | Eheringe - Gold |
| 22,740 | kg | Perlen |
| 12,730 | kg | Zahngold - Zahnprotésen |
| 28,200 | kg | Puderdosen - Silber oder Metall |
| 44,555 | kg | Bruchgold |
| 482,900 | kg | Silbertestecke |
| 343,100 | kg | Zigarettdosen - Silber u. Metall |
| 20,880 | kg | Ringe Gold mit Steinen |
| 39,917 | kg | Broschen, Ohrgehände usw. |
| 18,020 | kg | Silberringe |
| 6,166 | kg | div. Taschenuhren |
| 3,133 | kg | Taschenuhren - Silber |
| 3,425 | kg | Armbanduhren - Silber |
| 1,256 | kg | Armbanduhren - Gold |
| 2,892 | kg | Taschenuhren - Gold |
| 68 | | Fotoapparate |
| 98 | | Ferngläser |
| 7 | | Briefmarkensammlungen kompl. |
| 5 | | Reisekörbe Briefmarken lose |
| 100,550 | kg | 3 Stücke mit unechter Ringen - Schmuck |
| 3,290 | kg | 1 Büchse mit Korallen |
| 0,460 | kg | 1 Kiste mit Korallen |
| 0,280 | kg | 1 Kiste mit Korallen |

7,495 kg 1 Koffer mit Füllhaltern u. Drehbleistiften
 1 Reisekorb mit " " "
 1 Koffer mit Feuersangen
 1 Koffer mit Taschenmessern
 1 Koffer mit Uhren-Teilen

Banknoten: Papier - Metall.

261.509,75 USA-Dollar - Papier
 Gold-Dollar 3 a 5, 18 a 10, 28 a 20
 2.515,75 Kan. Dollar
 124 Arg. Pesos
 18.766,64 Ung. Pengö
 231.789 Rubel - Papier
 Rubel - Gold 1 a 7/2, 11 a 10, 29 a 5
 4.316 Rubel - Papier
 513 Franz. Franc
 2.460 Schwed. Franc
 52 Österr. Dukaten - Gold
 Österr. Kronen 36 a 10, 25 a 20, 8 a 100
 2.229,18,60 Engl. Pfund
 23 Afrik. Pfund
 13.490 Run. Lei
 25.671 Russ. Tschetw.
 4.600,70 Tschechenkronen - Papier
 185 Holl. Fl.
 5.277 Paläst. Pfund
 9.300 " Mille
 160 Lit. Öre
 360 engl. Schilling
 1 Irl. Pfund
 1 ung. Pesos
 2 mex. Pesos
 10 norw. Kronen
 3.817,70 Slowak. Kronen
 435 Karbowanez.
 16 795 000,-- Zloty

Bei der im Dezember 1941 durchgeführten Pelzaktion konnten 35 Waggon Pelze abgeliefert werden.

A 089898

Erarbeitete Gelder aus Zwangsarbeitslagern und W.u.R.-Betrieben.

Stand: 25.6.1943

1.) Zwangsarbeitslager:

a) Einnahmen:

| | | |
|--------------------------------------|-------------------|-------------------|
| Löhne | 11 511 606,98 Zl. | |
| Filzgelder i. Klei- dung gefunden | 1 232 143,71 " | |
| Erlös v. unbrauchb. Werkzeugen | <u>807,93 "</u> | 12 744 558,52 Zl. |

b) Ausgaben: (Unterhalt Häftlinge)

| | | |
|---|---------------------|------------------|
| 1) Verpflegung Be- kleidung, Arznei | 3 108 866,62 " | |
| 2) Löhne, Bewachung ukr. Polizei | 47 358,51 " | |
| 3) Lager-Unterhaltg. Geb. Inst. Setzung Miete | 118 063,15 " | |
| 4) Fuhrpark Pferde | 1 448 863,57 " | |
| Auto | 83 324,14 " | |
| Geräte | 3 037,10 " | |
| 5) Inventar An- schaffung | 2 400,15 " | |
| Portis Telefon | 5 678,44 " | |
| Büro-Bedarf | 29 005,59 " | |
| 6) Bewilligung für Bauten | <u>220 000,00 "</u> | 5 066 607,27 Zl. |

2.) W.-u.R.-Betriebe.

| | | |
|-----------|----------------|------------------|
| Einnahmen | 7 711 428,92 " | 7 711 428,92 Zl. |
|-----------|----------------|------------------|

3.) Überwiesener Betrag
an den H.-Wirtschaftler:

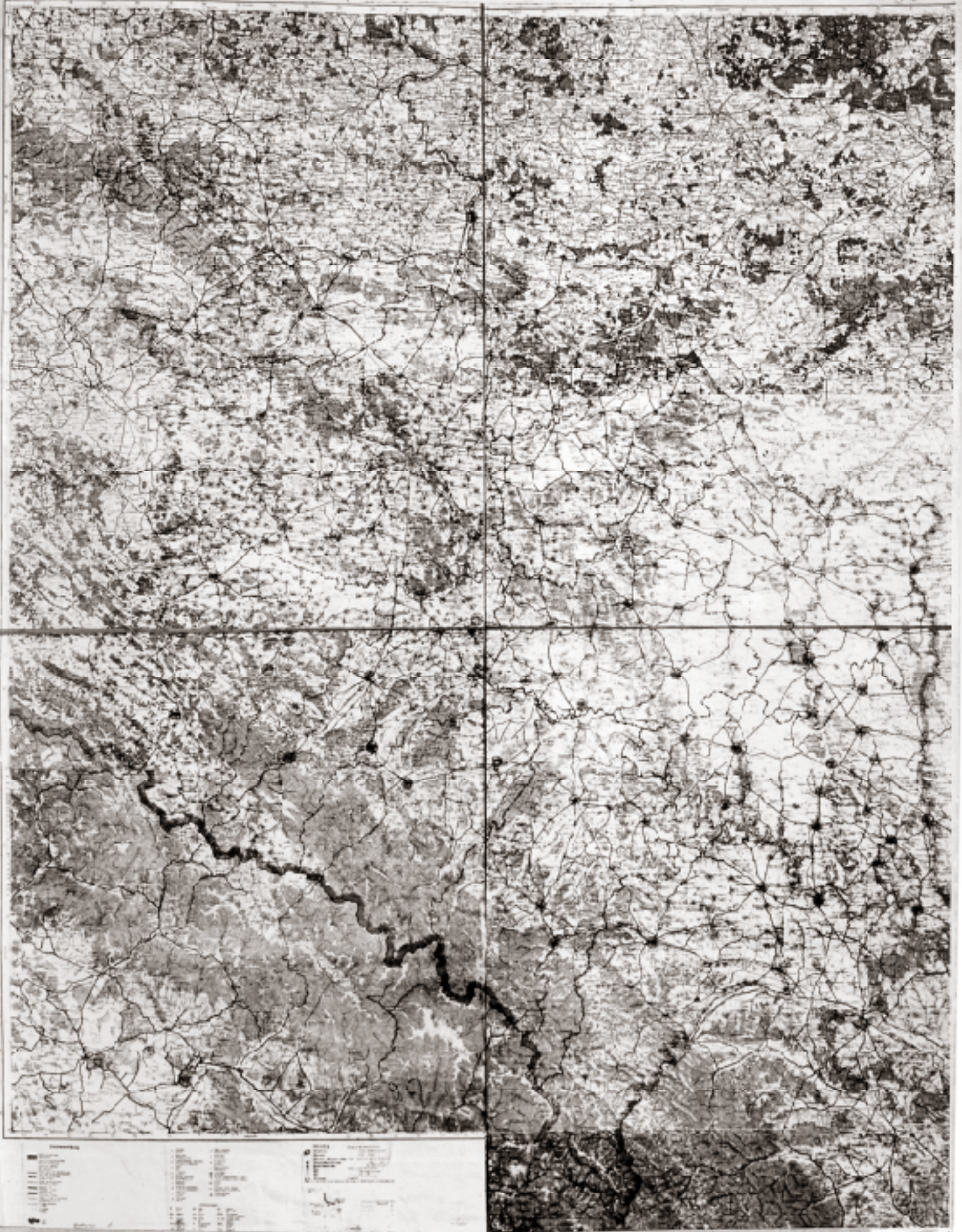
| | | |
|--------------------|-----------------------|-------------------|
| a) Lager | 6 867 251,00 " | |
| b) W.u.R.-Betriebe | <u>6 556 513,69 "</u> | 13 423 764,69 Zl. |

Weitere Überweisungen an den H.-Wirtschaftler
werden laufend monatlich durchgeführt.

A 089399

Die Aktionen wurden in Anbetracht der grossen Anzahl der Juden und der räumlichen Ausdehnung des auszukämmenden Gebietes unter Hinzuziehung von Kräften der Sicherheits-, Ordnungspolizei und Gendarmerie, des Sonderdienstes und der ukrainischen Polizei in zahlreichen Einzelunternehmungen durchgeführt. Blatt 19 zeigt eine Übersichtskarte aus der ersichtlich ist, wie verstreut über den ganzen Distrikt die Juden vor Bildung der Judenwohnbezirke gelebt haben.

Die Einsatzkräfte waren fortgesetzt erheblichen physischen und seelischen Belastungen ausgesetzt. Es kostete immer wieder Überwindung des aufkommenden Ekels, um in die Schmutz- und Sauchenlöcher der Juden zu gehen. Bei den Durchsuchungen wurden auch Flugblätter in hebräischer Sprache aufgefunden, in denen zur Züchtung von Fleckfieber infizierten Läusen aufgefordert wurde, die zur Vernichtung der Polizeiorgane führen sollten. Tatsächlich wurden auch verschiedene Glasfläschchen mit Läusen aufgefunden. Geradezu katastrophale Zustände wurden in den Judenwohnbezirken in Rawa-Ruska und in Rohatyn angetroffen. Die Juden in Rawa-Ruska hatten aus Furcht vor der Aussiedlung ihre Fleckfieberkranken verschwiegen und in Erdlöchern untergebracht. Als die Aussiedlungsaktion begonnen werden sollte, wurde festgestellt, daß 3000 fleckfiebererkrankte Juden in diesem Wohnbezirk herumlagen. Zur Vertilgung dieses Sauchen-



Aus dieser Übersichtskarte ist ersichtlich, wie verstreut die Juden vor Bildung der Judenwohnorte im ganzen Distrikt gelebt haben. Die grossen Punkte auf der Karte bedeuten Orte, in denen mehr als 1000 Juden, die kleinsten Punkte Orte, in denen unter 1000 Juden gelebt haben.

A 0899

herdes mussten sofort alle auf Fleckfieber geimpften Polizeibeamten herangezogen werden. Es gelang dann auch tatsächlich mit nur 1 Mann Verlust diese Pestbeule zu vernichten. Fast dieselben Zustände wurden in Rohatyn angetroffen. Darüberhinaus stiessen unsere Organe in allen Städten und Dörfern immer wieder auf kleinere oder grössere Seuchenherde. Trotz aller Vorsichtsmaßnahmen erkrankten insgesamt 120 Mann an Fleckfieber, wovon dank der durchgeführten Schutzmaßnahmen nur 18 Todesopfer zu verzeichnen waren.

Einige Aufnahmen aus diesen Schmutzhöhlen geben ein Bild davon, welche Überwindung aufgebracht werden musste, alleine schon diese Schmutzzentren zu betreten.

1.



Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N.

20/2032-10/132

A

089902

22327



4. 22328



5. 22329



22330 6.



22331

Archiwum
Głównego Komisariatu
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. Nr. 22/2032/2. H. B. B.



22332

A 069903

7.



8.



22333

22334

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

8.

10.

Dok. N. 25/2032-Sub. 4552



28

22335

22336

A 080904

Welche Lebenden Pestbeulen aus diesen Schmutzzentren
herausgeholt werden mussten, dokumentieren nachstehen-
de Bilder: + +

1.

2.

3.



22334



Archiwum 22338

Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 24/2032-100/45035



22339

4.



22340



22341



22342

A 089905



22343



22345



10

22346 Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 25/2031-124/2533A

22347



12



13

22349

Eine kleine Anzahl des "auserlesenen Volkes"

22348

A 088916

22350



22351



X Dieses bei einer Aktion in Bett liegend angetroffene Judenweib entpuppte sich nach der "Demaskierung"

X

16



17



22352

als ein ganz wiederwärtiger Judenbengel.

22353

Archivum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 24/203 r- Ans 4553

A 0699 17



22354

Archiwum
Głównego Komitetu Badania
Zbrodni Niemców w Polsce

Dok. N. 25/2031 - Nr. 4534



22355



22356

Der "Zateleten" und sein Nachwuchs!!

A: 089908 - 23 a -



22354

Drei Rabbiner aus Brody!

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 26/2032/20/4555



22358

Ein Judenfriedhof bei Lemberg aus dem 2000
Kubikmeter Straßenbaumaterial gewonnen wurde.

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 27/2032/20/4556

A 000000

Bei den Aktionen ergaben sich auch noch sonstige ungeheure Schwierigkeiten, da sich die Juden unter allen Umständen der Aussiedlung zu entziehen trachteten. Sie versuchten nicht nur zu flüchten, sondern versteckten sich in allen nur undenkbarsten Winkeln, in Abflusskanälen, in Kaminen, selbst in Jauchegruben usw.. Sie verbarikierten sich in Katakombengängen, in als Bunker ausgebauten Kellern, in Erdlöchern, in raffinierten Verstecken auf Böden und Schuppen, in Möbeln usw..

Je geringer die Zahl der noch verbleibenden Juden wurde, umso grösser wurde der Widerstand. Waffen aller Art, darunter insbesondere solche italienischer Herkunft, wurden zur Verteidigung benutzt. Diese italienischen Waffen kauften die Juden von den im Distrikt stationierten ital. Soldaten gegen hohe Zlotybeträge auf.

Die nachstehenden Bilder geben einen kleinen Ausschnitt aus der Auswahl der sichergestellten Waffen. Besonders gefährlich waren die abgeschnittenen Karabiner aller Art.

22359



22360

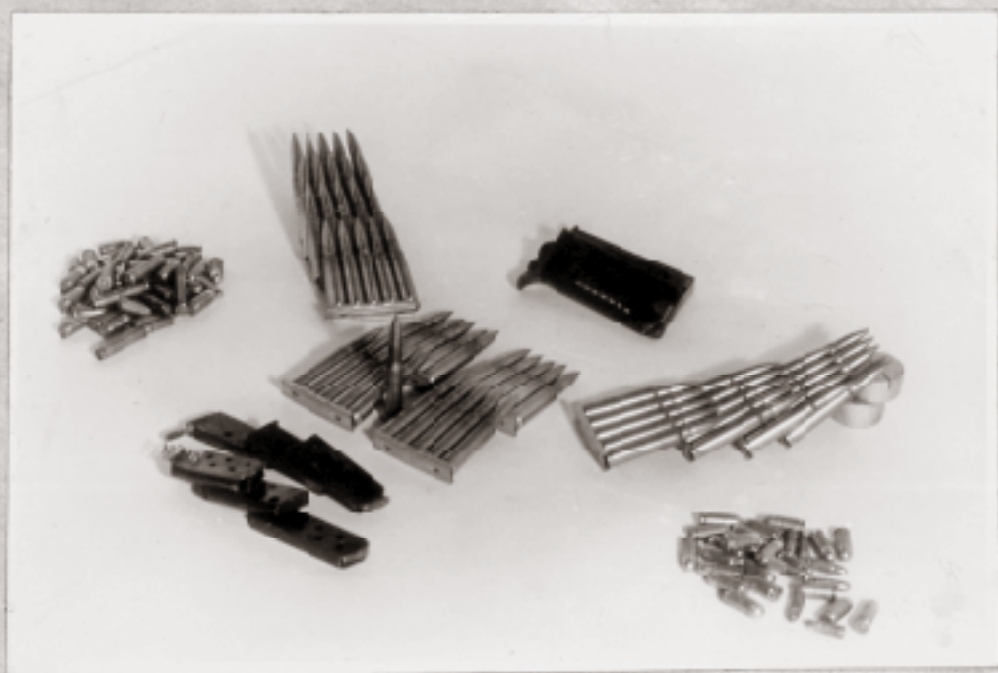


22361



Biuletyn
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 28/2032 K. 1352

A089911



22362

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

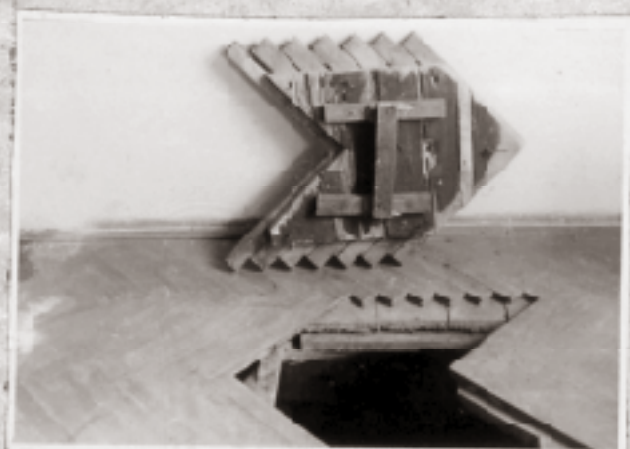
Dok. N.

22362/458

Unterirdische Bunker wurden festgestellt, deren Eingänge meisterhaft getarnt, z.T. in den Wohnungen, z.T. auch im Freien lagen. In den meisten Fällen war der Eingang zu den Bunkern nur so gross, daß gerade eine Person durchschlüpfen konnte. Die Zugänge zu den Bunkern waren so versteckt angelegt, daß sie ohne Kenntnis der Örtlichkeit nicht gefunden werden konnten. Hier half nur immer wieder die Zuhilfenahme eines Juden, dem weiß sonst was versprochen wurde. Wie die Bunker angelegt waren, sollen nachstehende Aufnahmen mit den Erläuterungen zeigen:

P-089912

1.



22363

Einstieg aus dem Dienstzimmer des Obmannes eines Judenrates in den Keller. Der Keller hatte keinen anderen Zugang. Das Einstiegsloch befand sich hinter dem Schreibtisch. Nachdem die Mitglieder des Judenrates in den Keller eingestiegen waren, machte ein anderes Judenratsmitglied den Deckel zu, legte einen Teppich darüber und stellte den Schreibtischstuhl darauf.

Glównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
2.
Dok. N. _____



22364

Ausbetonierte Grube auf einem Hof. Nachdem 14 Juden in diese Grube eingestiegen waren, wurde von anderen Juden der volle Milkasten auf das Loch geschoben.

A 089313

3.



22365

Judenversteck in einem Abort. Hinter der Brille war eine nicht ohne weiteres sichtbare Klappe, durch die die Juden in einen engen Schacht gelangten. Unter der Abortgrube war ein Raum geschaffen, in dem sich 6 Juden aufgehalten haben. Die Klappe vor dem Einstiegsloch war von innen verankert.

Archivum
 Głównaj Komisji Badania
 Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. _____



22366

Judenversteck im Keller eines Hauses. Dieses Versteck wurde aufgrund einer Luftröhre, die an der Stelle des Loches kurz herausragte, festgestellt. Da der Eingang zu diesem Keller so gut getarnt war, daß er nicht gefunden werden konnte, wurde an der Luftröhre gegraben und die Juden hier aus dem Keller geholt.

A 089914

5.



22367

Einstieg zu einem Keller durch die Fensterbank. Abgesehen davon, dass die Wandverkleidung unter dem Fenster sich von der üblichen Wandverkleidung nicht unterschied, war vor das Fenster noch ein Bett gestellt.

6.



22368

Durch das entfernte Mauerwerk ist die Holzverkleidung des Einstiegloches sichtbar.

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

7.

Dok. N. _____



V A 009915

22369

Blick in das Einstiegloch von oben. Der Keller hatte keinen anderen Zugang.

8.



22340

Bunker unter einem Gartenbeet. Zwischen Kartoffelpflanzen wurde eine Luftröhre entdeckt. Da der Eingang zu diesem Bunker nicht gefunden werden konnte, wurde an der Stelle der Luftröhre gegraben und so der Bunker freigelegt. Der Bunker war etwa 5 m lang. (Pfeil bezeichnet Luftröhre).

Archiwum
Główna Komisja Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

9. Dok. N. _____



22341

Eingang zum Bunker durch die Kellerwand. Zunächst dann in einen Stollen in der Grösse des Einstiegschachtes. Dieser Stollen war etwa 6 m lang, dann kam man in den Bunker (Bild 8).

10.



22342

Einstiegloch. Zum Vergleich des Grössenverhältnisses ist ein Jude hineingestellt. Der Jude steht auf der Einstiegleiter. Der aufgebrochene Boden diente als Versteck von Leder, Wäsche und Anzugsstoffen.

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

11.

Dok. N.



22343

Der Eingang zum Einstiegloch war mit einem Deckel versehen und darauf lag Gerümpel. Dieses war von einem Juden, der dann ein anderes Versteck aufgesucht hatte, auf die Einstiegstelle geworfen.

12.



22374

Einstieg zu einem Bunker neben der Kellerstreppe in einen anders nicht zugänglichen Kellerraum des Hauses: Bild 12.

13.



22375

Von diesem Haus geht der Bunker unter der Strasse durch zum Haus: Bild 13.

14.



22376

In diesem Haus endete der Bunker in einem Kellerraum, der anders keinen Zugang hatte.

Archivum
Główny Instytut Badania
Zbrodni Niemieckiej w Polsce

Dok. N. _____

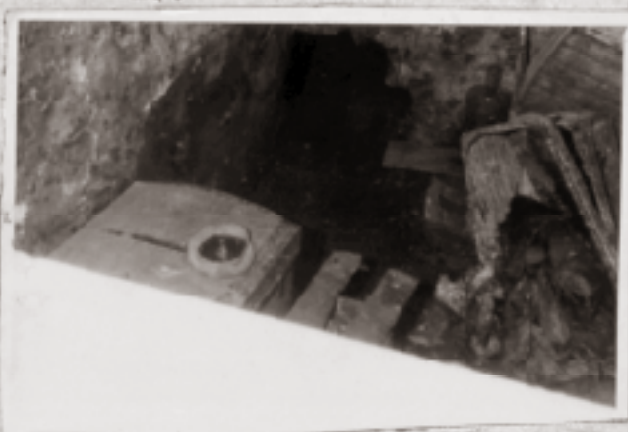
15.



22377

Die Juden konnten, abgesehen vom Keller des Hauses, Bild 14, sich im Bunker nur sitzend oder knieend aufhalten. Um die Juden nun herauszubringen, musste die Wand des Hinterhauses, Bild 14, durchbrochen werden. Durch den Durchbruch sah man in den Kellerraum unter dem Haus: Bild 14.

16.



22378

Archivum
Główny Instytut Badawczy
Zbrodni Niemców w Polsce

Dok. N. _____

Blick in den Kellerraum unter dem Haus: Bild 14. Links in der Ecke Eingang zum Bunker unter der Strasse und zum Einstiegsloch Bild 12 in Haus: Bild 13.

17.



22379

Unter dieser Strasse lag der Bunker. Rechts Haus: Bild 13 - links Haus: Bild 14:

A 089919

Grosser Bunker :

Die Juden hatten im Ghetto Rohatyn 3 grosse Erdtunker gebaut und diesen folgende Namen gegeben:

- ' Stalingrad - Bunker ',
- ' Sewastopol - Bunker ' und
- ' Leningrad - Bunker ' .

In nachstehenden Bildern handelt es sich um den "Stalingrad-Bunker". Der Bunker hatte eine Länge von etwa 30 m und war in einen Gartenhügel eingetrieben. Vom Hauptgang gingen Nebengänge ab und mündeten in Kammern von etwa 2.50 m Quadrat. Der etwa 10 m lange Zugang aus einem Haus heraus hatte eine Höhe von etwa 1 m. Der Eingang in diesen Stollen war allerdings nur so gross, dass man durch kriechen musste.

Der weitere Gang und die Kammern hatten eine Höhe von 2.50 m. Die Erdschicht über dem Bunker betrug 1.80 m und mehr. Im Bunker befand sich ein etwa 3 m tiefer, sauber mit Brettern ausgeschlagener Wasserbrunnen und ein in gleicher Weise gebautes Klosett. Ferner war vorhanden: Elektrisches Licht und Radio. Die Antenne befand sich in dem Schornstein eines Hauses, der am Tage als Entlüftung und des Nachts als Kamin für einen kleinen Herd zum kochen diente. Weiter waren noch Blechrohre zur Entlüftung angebracht. Diese Rohre endeten unter Beerenbüschen und waren daher nicht zu sehen, zumal auch dort nichts derartiges vermutet wurde. Dieser Bunker wurde durch Verrat gefunden. Ein Eingang war jedoch nicht bekannt. Beim eingehenden Absuchen des Geländes stiess man dann auf eine Entlüftungsanlage und gelangte so beim nachgraben in etwa einer Tiefe von 2.50 m auf die Bunkerdecke. Stollen und Bunker waren fachmännisch abgestützt und mit Brettern verschalt. An Ausstattungsgegenständen waren 2 u. 3 Etagen-Betten eingebaut und mit gutem Bettzeug versehen. Tische und Bänke waren vorhanden, ebenfalls Küchengeschirr. Die vorhandenen Lebensmittel reichten für die im Bunker befindlichen etwa 60 Juden lange Zeit aus.

b.v.

A 08992

18.



22380

Blick auf das Bunkergelände. Im Keller des Hauses rechts war der Eingang zum Bunker.

Archivum
 Głównej Komisji Badania
 Zbrodni Niemieckiej w Polsce

19.

Dok. N.

20/2038-10-10/318



22381

Blick auf das Bunkergelände. Unter den Büschen befanden sich Entlüftungsrohre. Die Löcher sind gegraben worden um die Juden herauszuholen, da der Eingang nicht bekannt war.

A 089921

20.



22382

Blick auf das Bunkergelände. Vom Dach des Hauses: Bild 18

21.



22383

Blick auf das Bunkergelände. Links Entlüftungsrohr an welchem nach dem Burker gegraben wurde.

Archivum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 29/2007/2010/4558

22.



22384

Blick auf das Bunkergelände. Links an dem Haus befindet sich der Schornstein, in dem sich die Antenne befand.

A 089922

23.



22385

Entlüftungsrohr aus dem Bunker

24.



Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 22/2007-22.6558

22386

Entlüftungsrohr aus dem Bunker.

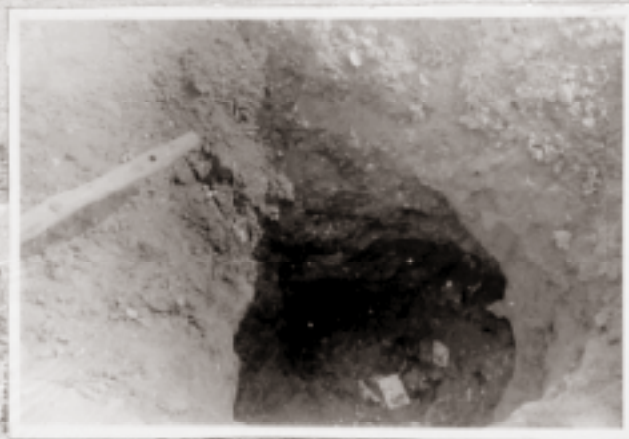
25.



22387

Einstiegloch in den Bunker, gegraben
zum Ausräuchern der Juden.

26.



22388

Einstiegloch in den Bunker, gegraben zum
ausräuchern der Juden.

27.

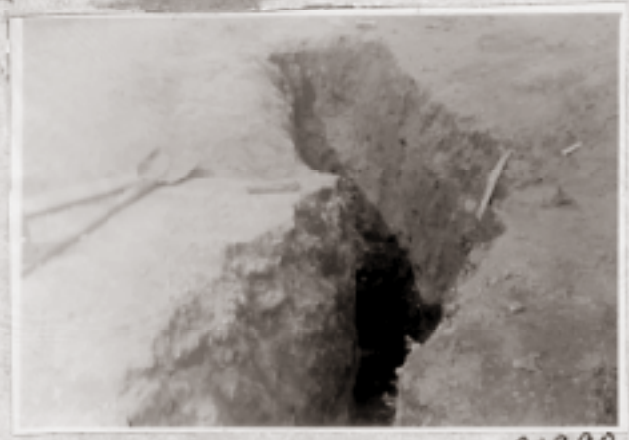


Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 20/2036 A/327

✓

Blick in den Bunker. 22389

28.



Blick in den Bunker. 22390

29.



V

22391

Blick in den Bunker. Durch Graben und Verbrennen der Holzverschalung halbverschüttet.

30.



Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 29/2052-Str. 4558

V

22392

Blick in den Bunker. Durch verbrennen der Holzverschalung etwas verschüttet.

31.



22393

Blick in den Bunker mit Bett.

32.



22394

Blick auf 2 Betten (2 Stagen).

Archivum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 29/2032-Var. 4538



22395

Blick in den Bunker.

34.



22396

Blick in den Bunker. Durch verbrennen der Holz-
verschalung z.T. verschüttet.

A 089926

35.



22397

Blick in ein freigelegtes Stück
des Bunkers. Durch Graben am Ein-
stiegloch z.T. verschüttet.

36.

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N.

89/2030/28/16/18



22398

Blick in den Bunker.

A089927

37.



22399

Eingang zum Bunker im Keller des Hauses: Bild 18. In der Nische befand sich noch ein breites Brett, auf dem Töpfe standen. Es musste fortgenommen werden, damit das Eingangsloch fotografiert werden konnte. Das Loch befand sich unmittelbar gegenüber der Kellertreppe und war durch die Dunkelheit und dadurch, dass sich in der Nische das breite Brett mit den Töpfen befand, außerdem auch noch eine Kiste davorgestellt war, nicht zu sehen. Durch dieses Loch gelangte man zunächst unter den Holzvorbau des Hauseinganges.

Archivum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

38.

Dok. N. *22400*



22400

Kellerraum unter dem Holzvorbau des Hauses (Bild 18). Der Fußboden dieses Vorbaues war betonierte. Dieser Kellerraum war nur durch das Loch: Bild 37 zu erreichen. (Weiterer Weg siehe Pfeil).

A 089928

66

39.



V

Archiwum
 Główny Instytut Badawczy
 Zbrodni i Niem. w Polsce

Dok. N. 30/2031-20-4559

22401

Der Baumeister des vorbe-
 zeichneten Dunkers.

A 089929

4c.



22402

Einstieg zu einem Versteck.
41.

Archiwum
Główny Komisji Badania
Zbrodni Niemieckich w Polsce

Dok. N. ~~XXXXXXXXXXXX~~



✓

22403

A-089930

Durchbruch der Wand.

12.



V

22404

Ausstieg in den tür- und fenster-
losen Raum. Breite des Raumes etwa
1.50 m.

Archiwum
Główniej Komisji Badanie
Zbrodni Niem w Polsce

Dok. N. 20/20.5/2-1/143828

A 089931

Bild 1 - 13 = zwei zusammenhängende Keller mit Stollen
aus denen enkesslich der Aussiedlungsaktion im Februar 1943
65 Juden herausgeholt wurden.

1.



V

22407

Vernauertgewesenes Kellerfenster.

Archiwum
Główniej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 20/1031-46681

2.



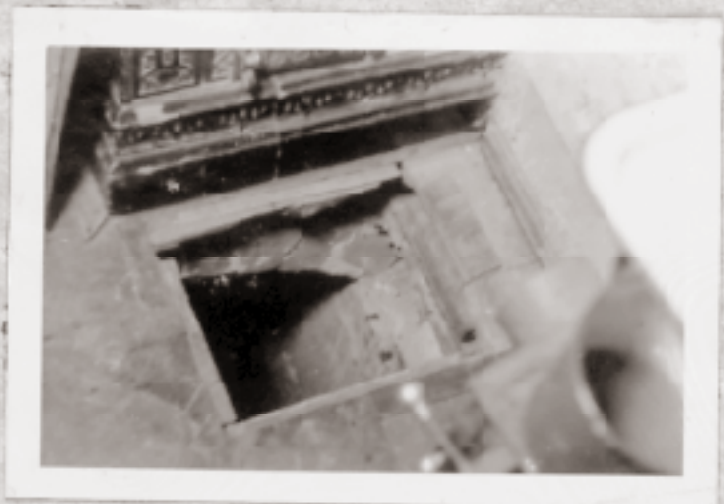
X

22408

Einstieg zum Keller. Schutzblech vor dem
Ofen war auf einen mehrlagigen Holzdeckel
genagelt und schloss somit den Eingang un-
sicher ab.

A.089933

3.



22409

Einstieg zum Keller, siehe Bild 2.

4.



Archiwum
 Głównego Instytutu Badawczego
 Zbrodni i Kradzieży w Polsce
 Dok. Nr. 20/2032/20.12.51

22410

Einstiegloch von unten gesehen.

5.



22411

Betten im ersten Keller.

6.



22412

Betten in ersten Keller.

7.



Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. *20/2000/20/4038*

22413

Einblick zum zweiten Keller.

8.



22414

Schlafstelle im Keller.

9.



22415

Stollenöffnung vom zweiten Keller aus.

10.



Archivum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. *89/1203/10/1358*

22416

Stolleneingang. Der Stollen hatte Verbindung mit der Kanalisation.

11.



A-089936

22417

Stolleneingang. Der Stollen hatte Verbindung mit der Kanalisation.

12.



22418

Stolleneingang. Der Stellen hatte Verbindung mit der Kanalisation.

Archiwum
Główna Komisja Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

13.

Dok. N. 22418/22419



V

22419

Eine noch im zweiten Keller unter Holz versteckt gewesene Jüdin.

14.



22420

Freigelegter Stollen zu einem Bunker. Dieser Bunker war 3-stöckig, mit sanitären Einrichtungen und Radiogerät versehen und mit Verpflegung für mindestens 5 Monate ausgestattet. Er war besetzt mit 125 Juden, darunter 1 Arzt. Die Insassen wurden mit geballten Ladungen unschädlich gemacht.

Archivum
Główny Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 29/2032/100/4058

Im Zuge der Aussiedlungsaktionen wurden auch die Wahrnehmungen gemacht, daß die Juden im verstärkten Maße versuchten in das Ausland zu flüchten. Hierbei handelte es sich um Juden, die im Besitze erheblicher Geldwerte, Schmucksachen und gefälschter Papiere waren. Sie versuchten mit allen Mitteln ihre Flucht zu bewerkstelligen und traten vielfach an deutsche und verbündete Wehrmachtangehörige mit dem Ansinnen heran, ihren Transport nach der Grenze bzw. über die Grenze mit Militärkraftwagen durchzuführen. Sie boten hierfür unverhältnismässig hohe Summen, in vielen Fällen bis zu 5.000 Zloty und mehr pro Person. Wenn auch in einzelnen Fällen fremde Wehrmachtangehörige - insbesondere Ungaren - sich zur Verfügung stellten und die Transporte durchführten, so wurde doch in der Mehrzahl die Sicherheitspolizei durch V.-Männer rechtzeitig benachrichtigt, sodass die erforderlichen Gegenmaßnahmen getroffen und die Juden erfasst und die Vermögenswerte sichergestellt werden konnten. Zur Illustration werden einige Fälle aufgeführt:

Im September 1942 wurde der Dienststelle des H- und Polizeiführers von einem ital. Soldaten (volksdeutscher aus der Schweiz) die Meldung gemacht, daß sich in der ital. Unterkunft in

Lemberg Juden aufhielten, die in den nächsten Tagen von Angehörigen der ital. Wehrmacht über die Grenze nach Ungarn geschmuggelt werden sollten. Kurz vor dem Zeitpunkt des Abtransportes haben 2 Führer in Zivil die Kasernenanlagen betreten und es gelang ihnen auch tatsächlich eine Gruppe von 7 Personen festzunehmen und dabei 3.200 Golddollar und eine grosse Anzahl von Brillanten und Schmucksachen sicherzustellen. Hierbei war die Feststellung interessant, daß bereits 970 Golddollar an 4 ital. Wehrmachtsangehörige als Bestechungsgelder verteilt waren. Auch dieses Geld konnte sichergestellt werden. Die ital. Soldaten sind daraufhin in ihre Heimat abtransportiert worden.

Am 13.5.1943 meldeten zwei reichsdeutsche Kraftfahrer des Luftgaukommandos Charkow, dass an sie ein Jude mit der Bitte herangetreten sei, etwa 20 bis 30 Juden aus dem Judenlager Lemberg nach Brody zu schaffen. Die Juden seien teilweise im Besitz von Waffen. Gefälschte Fahr- und Marschbefehle auf den Namen des Kraftfahrers ausgestellt, würden mitgebracht werden. Für die Durchführung des Transportes wurde den Kraftfahrern der Betrag von 20.000 Zl. geboten.

76

Die beiden Kraftfahrer erhielten die Anweisung auf dieses Angebot einzugehen. Es wurde verabredet die Juden am 15.5., um 5 Uhr, auf den LKW. der Luftwaffe aufzuladen, in Richtung Brody loszufahren und an der Dienststelle des Kommandos des NSKK.Lenberg, das an der Straße nach Brody liegt, plötzlich einzubiegen und in den Hof der Unterkunft zu fahren. Tatsächlich fuhr der LKW. um 5.30 Uhr besetzt mit 20 Juden und einem Polen in den Hof der Unterkunft ein. Die Juden, die z.T. mit geladenen und entscherten Pistolen und abgeschnittenen Karabinern bewaffnet waren, wurden von einem bereitgestellten Kommando überwältigt und entwaffnet. Es wurden folgende Waffen sichergestellt:

- 1.) 1 F.-Beretta-Pistole, Kal. 9 mm Nr. 725508
- 2.) 1 P.-Beretta-Pistole, Kal. 9 mm Nr. 627565,
- 3.) 1 poln. Walzenrevolver, Kal. 9 mm, 7,65 mm FB.
Radom Ng.30-1931r
- 4.) 1 F.N."Baby", Kal. 6,35 mm Nr. 36148,
1 F.N. "Baby" Kal. 6,35 mm Nr.39788
- 5.) 1 Wakter-Pistole, Kal.6,35 mm Nr.56679
- 6.) 1 Steyer-Pistole, Kal. 6,35 mm Nr. 119187 A.
- 7.) 1 M.A.B.-Pistole, Kal. 6,35 mm Nr. 55286
- 8.) 1 russ. Schnellfeuergewehr, Modell 40-Nr.4481
(zerlegt)
- 9.) 2 poln. Karabiner (abgeschnitten).

A089941

Die unter 1.) und 2.) aufgeführten Pistolen sind den Juden von Angehörigen der italienischen Wehrmacht gegen den Betrag von 2.000.-- Zl. pro Stück verkauft worden. Die Namen der Soldaten wurden nicht ermittelt.

Nach eingehender Untersuchung konnten ferner erhebliche Wertsachen sichergestellt werden. Die eingehende Vernehmung der festgenommenen Juden ergab, daß ein gewisser Jude Horowicz, der sich in den Wäldern bei Brody mit einer noch grösseren Gruppe aufhalte, diese Transporte organisierte. Es konnten durch die Vernehmung weiter die Juden festgenommen werden, die für die Flüchtenden die falschen Ausweispapiere herstellten. Der gleichfalls festgenommene Pole gab in seiner Vernehmung zu, der poln. Widerstandsbewegung "PPR." anzugehören. Er bezeichnete weiter den Juden Horowicz als den Hauptfunktionär der "PPR." in Lemberg. Da die Anlaufstelle in den Wäldern bei Brody aus den Vernehmungen festgestellt wurde, wurde noch am gleichen Tage das gesamte Waldgelände von der Gendarmerie, ukrainischen Polizei und 2 Kompanien Wehrmacht umstellt und durchkämmt. Dabei stiess man an verschiedenen Stellen auf kleinere bewaffnete Bandentrupps, die sich in einigen, noch aus der Russenzeit stammenden eingerichteten Bunkern und Unterständen eingerichtet hatten. Die Banden machten in allen Fällen von ihren Schusswaffen Gebrauch, konnten

A 689940

aber sämtlichst unschädlich gemacht werden.
 33 jüdische Banditen wurden erschossen. Sicher-
 gestellt wurden einige abgeschnittene Kara-
 biner, sowie russ. Schnellfeuergewehre und
 Pistolen. Ein bei der Durchkämpfung beteiligter
 polnischer Heger wurde von den Banditen tödlich
 getroffen. Während der Festnahme in Lemberg
 wurde 1 $\frac{1}{2}$ -Mann durch einen Steckschuss in den
 linken Unterschenkel verletzt. Den beiden
 reichsdeutschen Kraftfahrern wurde für ihr
 vorbildliches Verhalten je eine Belohnung
 von 2.000.-- Zl. ausgezahlt. Die von den
 Juden gefälschten Fahrbefehle und Reiseauf-
 tragsbescheinigungen siehe nachstehend:

X

LAGERLEITUNG

Deutsches Besatzungsamt
 DER LUFTWAFENKOMMANDOS
 VERWALTUNGSGEBIET

Lemberg, den 15 Mai 1943

REISE AUFTRAG

Der Chofer *Basjuk* Kraftwagen Nr. *NY/67635* begibt sich mit
 20 /zwanzig/ "T" Juden nach die Ortschaft BERLIN, Kreis Brody zwecks Verladung und Übernahme
 von Schuttmaterial vom S-Werk in Berlin auf die Bahstation.

Alle Dienststellen werden ersucht den Obgenannten in Ausführung dieses Dienstauftrags
 behilflich zu sein und frei passieren zu lassen.

Dienststellenleiter

Jacoby

X

Fahrbeehl Nr. 156

Kraftfahrzeug ¹⁾ *L. K. W.*

LAGERLEITUNG Nr. *14.67635*

der Bautechnischen Beschaffungstelle
von der *der Luftgüter (Winkel- oder Transportkommando)*

VERWALTUNG III (Bau)

Fahrer: *Bastischkei F* *20 Juden*

meldet sich am *15. 5. 94* um *5* Uhr *30* Min.

in (Ort) **LAGERLEITUNG I**

Strecke *der Bautechnischen Beschaffungstelle*
der Luftgüterkommandos Kiew

bei: **VERWALTUNG III (Bau)**


zur Fahrt von:

nach: *Lublin Kreis Priddy*

vorgezeichnete Fahrstrecke

Zweck der Fahrt: *Verladung und*
Übernahme von Lebensmittel

Die Fahrt erfolgt *kostenlos*
gegen Bezahlung

 *Jacob*
Dienststellenleiter

Nr. 430 Cor. Dülfer, Version 1 - Dts A 6 - 197 11

A 0899 14

Am 21.5.43 gelang es gleichfalls bei Rawa-Ruska eine jüd. Bande zu vernichten, die ebenfalls wieder mit 0,8 Pistolen italienischer Herkunft ausgerüstet waren. (Inzwischen haben sämtliche italienischen Soldaten den galizischen Raum verlassen).

Einige Tage später und zwar am 31.5.43 konnten bei einer wiederholten Durchkämung der Wälder bei Busk gleichfalls 6 grössere Erdbunker mit 139 jüdischen Banditen vernichtet werden.

Am 2.6.1943 konnten wiederum weitere Juden, die mit einem LKW. der ungarischen Wehrmacht nach Ungarn zu flüchten beabsichtigten, festgenommen und da sie Widerstand leisteten, erschossen werden. Auch bei diesen wurden erhebliche Wertgegenstände sichergestellt. Den beteiligten ungarischen Soldaten wurde eine entsprechende Belohnung ausgezahlt.

Daß nunmehr nach beendiger Aussiedlung erhebliche Kleinarbeiten im Aufspüren von gebarnten und versteckten Juden durchzuführen sind, beweist die Tatsache, daß täglich Personen mit gefälschten Ausweisen und Durchlasscheinen aller Art angetroffen werden. Als Beweis werden einige gefälschte Kennkarten, Durchlasscheine, Marschbefehle und Urlaubsscheine beigeheftet:

A 0899 45

Nr. *118/30*

Nazwisko *Martin*

Imię *Mieczysław*

Data urodzenia *7 lipca 1907*

Miejsce urodzenia *Katowice*

Imię ojca *Jerzy* matki *Stanisława*

Zawód *inżynier p.r.*

Miejsce zamieszkania *Warszawa*

Wzrost *170 cm*

Twarz *owalna*

Włosy *czarna*

Oczy *niebieskie*

Znaki szczególne

Wydany dnia *19 grudnia 1936*

Naczelnik Wydziału *[Signature]*

Państwo *Polonia*

Dr. HIERZYK!



(Właściciel paszportu posiada paszport (paszport) w dowodzie)

Stosownie do art. 19 rozp. Prezydenta R. P. z dnia 16 marca 1936 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. z P. Nr. 32, poz. 399) zaświadczam, że wymieniony(a) w niniejszym dowodzie

P. *[Signature]* jest obywatel(em) polskim(a), co zostało stwierdzone na podstawie

Urząd

Nr. *[Blank]*

Data *[Blank]*

Podpis *[Signature]*

Pieczęć państwowej władzy administracji ogólnej

Durchlassschein Nr. 1526/43

für

Generalgouvernement

(Gebiet des Ober der Gebiete in erster Schritt)

Dnjepropetrowsk

als *Dnjepropetrowsk*

(Ständiger Bewohner, Straße, Hausnummer)

ist berechtigt, unter Vorlage des Passes — *Pasport* — *Kinder-* ausweises — der Kennkarte — des amtlichen Lichtbildausweises ¹⁾

Nr. *40*

ausgestellt von *J. Kuznyk* in der Zeit vom *14.5.1943* bis zum *30.6.1943* einm. ¹⁾ und zurück ¹⁾ — *wiederholt* ¹⁾ — über die amtlich zugelassenen Übergangsstellen nach

Generalgouvernement

(Gebiet des Ober der Gebiete in erster Schritt)

zu gehen.

Der *Dnjepropetrowsk* den *14.5.1943*

Der Stadtkommissar

Dnjepropetrowsk

[Signature]

(Hinterchrift)

¹⁾ Sichtvermerkendes Fahren.

A 88 (I. 4) Reichsdruckerei, Berlin

Df. 476 A 6

AUSWEIS Nr. 40



EAU
DIPLO
ON

Herr/Frau Pawet Czejka

wohnhaft - Lemberg

Sniepropetrowsk

geboren 6. VI. 1902

Nationalität Pole

ist in unserer Firma als Vorübergehender Bediensteter beschäftigt.

Alle deutschen Behörden werden gebeten den (die) Obengenannte (n) bei seiner Tätigkeit zu unterstützen und zu keinen anderen Arbeiten heranzuziehen.

Lemberg, den 1. I. 1943

Eigenhändige Unterschrift des Ausweisinhabers

Leiter:

[Handwritten signature]

Sniepropetrowsk, den 21. I. 1943.

URLAUBSCHEIN.

Pawet Czejka der bei unterzeichneter Dienststelle Czejka
..... begibt sich auf einen Heimatsurlaub von Sniepropetrowsk nach Lemberg für die Dauer vom 1. V. 1943 bis 5. VI. 1943.

Gütliche Dienststellen und Behörden werden ersucht den Genannten Reisen zu lassen und wenn nötig Schutz und Hilfe zu gewähren.

DAUERHAFTES
DIPLOMA

[Handwritten signature]

Dnjepropetrowsk, den 21. V. 1943

MARSCHBEBEHL.

Reisgerechnung mit
770 Zug Nr.
am 23. V. 43 ertit.
Urlaubsdauer 25 von meiner

Der/die Czeika Pawel
Heeresban

Firma, die dem ~~Gesetz~~ Dnjepropetrowsk unterliegt ist befindet/be-
finden sich im Marsche nach Lemberg u. zurück und hat/haben
Befehl nach Eintreffen sich sofort in Dnjepropetrowsk zu melden.

Alle Behörden werden ersucht den/die Genannten ungehindert
reisen zu lassen und ihm/ihaen nötigenfalls Schutz und Hilfe zu
gewähren. Unsere Firma arbeitet ausschliesslich für die Wehrmacht.

Sonderanmerkung:

Urlaub vom 21. V. 1943 bis 5. VI. 1943

Verpflegt bis 21. V. 1943

unverändert bis 10. VI. 1943

HBA 9. Betr.-u. Verpfl.-S. 11/24
Marschverpflichtung
22. V. 43
KUZYL
DNJEPROPETROWSK

Regierungsbeauftragter u.
Einsatzführer.

Dnjepropetrowsk, den 21. Mai 1943.

URLAUBSCHEIN.

Der bei unterzeichneter Dienststelle Kochmaniczyk
Fozefa

begibt sich auf einen Heimaturlaub
von Dnjepropetrowsk nach Lemberg für die
Dauer vom 21. Mai 1943 bis 10. Juni 1943.

Alle Dienststellen und Behörden werden ersucht den
Genannten reisen zu lassen und wenn nötig Schutz und Hilfe zu
gewähren.

1943
A
1943

23. Mai 1943

21. Mai

Reisebewilligung mit
 Zug Nr. _____
 am 23. 5. 43 ert.
 Urlaubsverordnung 35

MARSCHEBERG

Der Herr Kochmaniewicz Jozefa

Firma, die den Herrn ...
 in Marschberg Lemberg u. zurück

Urlaub 21.V → 10.VI. 1943

21. Mai 1943
 15. Juni 1943



A089950

Dieser Durchlaßschein ist beim letzten Grenzübertritt abzugeben.

Durchlaßschein Nr. 1605/43

für
Generalgouvernement
(Ausgabe des oder der Gebiete in roter Schrift)

Jozefa Kochmanewicz
(Vorname, Familienname, Beruf)

aus **Dnipropetrowsk**
(Ständiger Wohnort, Straße, Hausnummer)

ist berechtigt, unter Vorlage des ~~Passes~~ ~~Passerfaßes~~ ~~Kinder-~~
~~ausweises~~ ~~der Kennkarte~~ ~~des amtlichen Lichtbildausweises¹⁾~~

ausgestellt von **Nr. 24/43**
F. A. Witkowski in der Zeit
vom **20. 4. 1943** bis zum **10. 6. 1943**

einmal¹⁾ und zurück¹⁾ - wiederholt¹⁾
über die amtlich zugelassenen Übergangsstellen nach

Generalgouvernement
(Ausgabe des oder der Gebiete in roter Schrift)

30. April 1943
Dnipropetrowsk

D. Petrus
(Dienstort)
(Unterschrift)

¹⁾ Nicht zu verwechseln mit dem...

+

22421

- 61 -

22422A



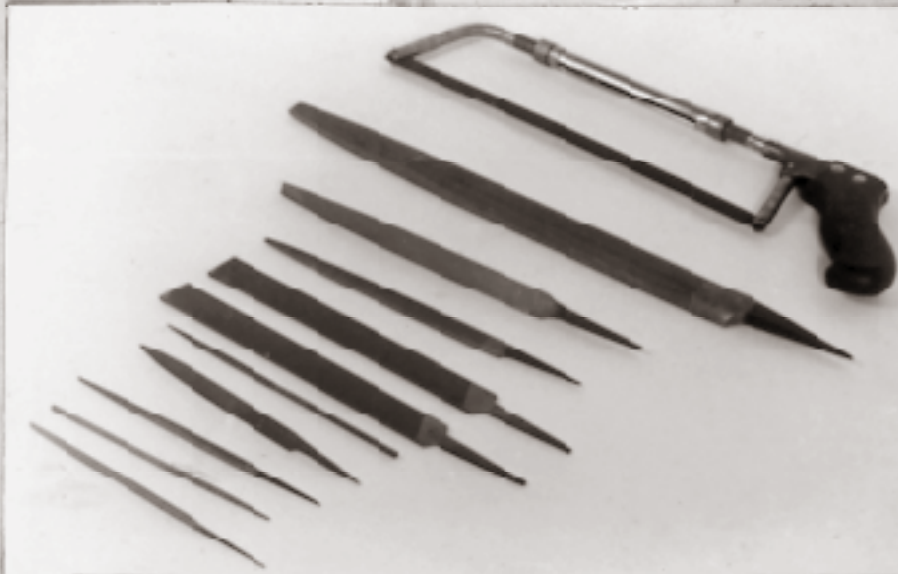
22422B

87



22423

Archiwum
Głównego Urzędu Badania
Zbrodni Niem. w Polsce
Dok. N. 30/2033-1/2015
Kotko



Festgenommene Verbrechertypen im Lemberger Ghetto mit ihren Einbruchswerkzeugen.

2242

A 089552



22425



22426



22427



22428

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Niem. w Polsce

Dok. N. 32/2054-30.4369

Einige Stimmungsbilder von der ehemaligen
Judenbörse im Lemberger Ghetto.

A 089953

Da immer mehr alarmierende Nachrichten eintrafen, über die sich mehrende Bewaffnung der Juden, wurde in den letzten 14 Tagen des Monats Juni 1943 in allen Teilen des Distrikts Galizien gleichzeitig mit den schärfsten Mitteln gegen die Vernichtung des jüd. Banditentums eingeschritten. Besondere Maßnahmen waren notwendig bei der Auflösung des jüdischen Wohnbezirks in Lemberg, wo die bereits demonstrierten Bunker eingerichtet waren. Hier musste, um eigene Verluste zu vermeiden, von vornherein brutal eingeschritten werden, wobei mehrere Häuser gesprengt bzw. durch Feuer vernichtet werden mussten. Hierbei ergab sich die erstaunliche Tatsache, daß anstatt der gemeldeten 12.000 Juden insgesamt 20.000 Juden erfasst werden konnten. Mindestens 3.000 jüd. Leichen, die durch Einnehmen von Gift Selbstmord begingen, mussten bei den Aufräumungsarbeiten aus allen möglichen Verstecken geborgen werden.

Eigene Verluste, die bei der Durchführung der Aktionen eintraten:

| | | | |
|---|----------|-----------|----------|
| An Fleckfieber gestorben: | 18 Mann, | erkrankt | 120 Mann |
| Durch Juden erschossen: | 7 " | verwundet | 12 Mann |
| " " erstochen: | 1 " | | |
| durch Unglücksfälle bei Judenaussiedlg. verloren | | | |
| tot: | 2 " | verwundet | 5 Mann |

Trotz der außerordentlichen Belastung,
die jeder einzelne W- und Polizeiangehörige
während dieser Aktionen durchzumachen hatte,
ist die Stimmung und der Geist der Männer
vom ersten bis zum letzten Tage außerordent-
lich gut und lobenswert gewesen.

Nur durch persönliches Pflichtbewusstsein
jedes einzelnen Führers und Mannes ist es
gelingen, dieser P e s t in kürzester Frist
Herr zu werden.

Archiwum
Głównej Komisji Badania
Zbrodni Hitlerowskiej w Polsce
Dok. N. 2032

Jww. Nr. 194.

A089955